

A blue circle containing the word "ACCESS" in white, uppercase letters.

ACCESS

A decorative graphic consisting of several vertical and horizontal blue lines of varying thicknesses, some with rounded ends, creating a stylized architectural or data-like structure.

**Hrvatski sustav
financiranja
visokog obrazovanja
u europskom
kontekstu:
komparativna studija**

**Karin Doolan, Danijela Dolenc
i Mladen Domazet**

Institut za razvoj
obrazovanja

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

TEMPUS

Hrvatski sustav financiranja visokog obrazovanja u europskom kontekstu: komparativna studija

Karin Doolan, Danijela Dolenc i Mladen Domazet

Naslov: Hrvatski sustav financiranja visokog obrazovanja u europskom kontekstu: komparativna studija
Naslov izvornika: The Croatian Higher Education Funding System in a European Context: A Comparative Study
(ISBN 978-953-95614-7-3)

Izdavač: Institut za razvoj obrazovanja, Preradovićeva 33/I, 10000 Zagreb, Hrvatska, www.iro.hr

Za izdavača: Ninoslav Šćukanec, Institut za razvoj obrazovanja

Urednik: Thomas Farnell, Institut za razvoj obrazovanja

Zamjenica urednika: Vanja Ivošević, Institut za razvoj obrazovanja

Autori:

Karin Doolan, Institut za društvena istraživanja, Centar za istraživanje i razvoj obrazovanja

Danijela Dolenc, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu

Mladen Domazet, Institut za društvena istraživanja, Centar za istraživanje i razvoj obrazovanja

Dodatni prilozi:

Thomas Farnell, Institut za razvoj obrazovanja

Vanja Ivošević, Institut za razvoj obrazovanja

Prijevod: Martina Kado

Lektura: Sven Marčelić

Tisak i uvez: Printera

Grafičko oblikovanje: KOKE: kreativna farma

Zagreb, 2012

European Commission
TEMPUS

Publikacija je izdana u sklopu projekta „ACCESS: Prema pravednom i transparentnom pristupu visokom obrazovanju u Hrvatskoj“, koji kroz program Tempus financira Europska komisija (broj ugovora o dodjeli financijske potpore: 158 745-TEMPUS-1-2009-1-DE-TEMPUS SMGR).

Publikacija odražava isključivo stavove autora. Europska komisija nije odgovorna za način na koji se mogu koristiti u njoj sadržane informacije.

Ministry of Science, Education
and Sports of the Republic of Croatia

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske sufinancira navedeni projekt. Mišljenja izražena u ovom izvješću su mišljenja autora i ne izražavaju nužno stajalište Ministarstva.

ISBN 978-953-95614-5-9

Sadržaj

UVODNA RIJEČ UREDNIKA.....	5
UVOD.....	9
SAŽETAK NAJVAŽNIJIH REZULTATA.....	12

1. DIO: FINANCIRANJE VISOKOG OBRAZOVANJA U ODABRANIM EUROPSKIM ZEMLJAMA: NACIONALNA RAZINA.....14

1. PREGLED NACIONALNIH SUSTAVA VISOKOG OBRAZOVANJA.....	15
Sustavi visokog obrazovanja u tri ciklusa.....	15
Unificirani, binarni i diverzificirani sustavi visokog obrazovanja.....	16
Vrste visokih učilišta.....	18
Veličina sustava visokog obrazovanja: kretanja u broju studenata.....	20
Karakteristike studentskog tijela.....	22
Broj znanstveno-nastavnog osoblja.....	24
2. FINANCIRANJE VISOKOG OBRAZOVANJA: IZNOSI I IZVORI FINANCIRANJA.....	25
Ukupni javni rashodi i privatna potrošnja u visokom obrazovanju.....	25
Javno financiranje visokog obrazovanja.....	26
Prihodi od školarina.....	29
Prihodi od trećih strana.....	32
3. MODELI JAVNOG FINANCIRANJA U VISOKOM OBRAZOVANJU.....	34
Austrija.....	34
Mađarska.....	35
Švedska.....	36
Njemačka.....	37
Slovenija.....	37
Hrvatska.....	38

2. DIO: FINANCIRANJE VISOKOG OBRAZOVANJA U HRVATSKOJ: RAZINA INSTITUCIJA.....40

1. STUDENTI I ZAPOSLENICI U HRVATSKOM VISOKOM OBRAZOVANJU.....	41
Broj studenata i projekcije.....	41
Broj studenata s obzirom na razinu studija.....	44
Udio redovitih i izvanrednih studenata.....	46

Udio studenata s obzirom na akademska područja.....	48
Omjer broja znanstveno-nastavnog osoblja i studenata.....	50
Socijalne karakteristike studentskog tijela.....	54
2. IZNOSI I IZVORI FINANCIRANJA HRVATSKIH VISOKIH UČILIŠTA.....	56
Javno financiranje i ukupni iznosi prihoda.....	56
Udio javnog financiranja i vlastitih prihoda.....	60
Izvori vlastitih prihoda.....	63
Imovina: vlasništvo nekretnina.....	67
3. ŠKOLARINE NA HRVATSKIM VISOKIM UČILIŠTIMA.....	69
Udio studenata koji plaćaju školarine.....	70
Linearni model školarina na sveučilištima.....	73
Iznosi školarina.....	74
Povećanja iznosa školarina.....	82
Oslobađanja od plaćanja školarina.....	84
Druge studentske naknade i financijski doprinosi.....	86
4. FINANCIJSKO PLANIRANJE I UPRAVLJANJE NA HRVATSKIM VISOKIM UČILIŠTIMA.....	88
Pregovori o alokacijama javnih sredstava.....	88
Implementacija modela cjelovitog financiranja (<i>lump-sum</i>).....	90
Postupak određivanja maksimalnih iznosa školarina.....	92
Prikupljanje financijskih podataka.....	92
Organizacija financijskih služba.....	93
DODACI.....	96
A. POPIS LITERATURE.....	96
B. VISOKA UČILIŠTA U HRVATSKOJ - OSNOVNE INFORMACIJE.....	100
C. RJEČNIK TERMINA.....	107
D. PROJEKT „ACCESS“.....	108

Uvodna riječ urednika

Thomas Farnell
Voditelj programa
Institut za razvoj obrazovanja

Ovo je izvješće rezultat projekta „ACCESS: Prema pravednom i transparentnom pristupu visokom obrazovanju u Hrvatskoj“, koji kroz program Tempus financira Europska komisija. Cilj projekta ACCESS jest pridonijeti osiguranju pravednog i transparentnog pristupa visokom obrazovanju u Hrvatskoj uklanjanjem financijskih prepreka putem prikupljanja potrebnih podataka te stvaranja kapaciteta za izradu politike financiranja visokog obrazovanja. Izvedba projekta traje od 2010. do 2013. godine, a vode ga Institut za razvoj obrazovanja (Hrvatska) i Tehnološko sveučilište u Dresdenu (*Technische Universität Dresden*, Njemačka). Projektni konzorcij obuhvaća 21 instituciju, uključujući predstavnike hrvatskih visokih učilišta, Hrvatskog studentskog zbora, Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske, istraživačkih instituta i nevladinih organizacija. Detaljnije informacije o projektu nalaze se u Dodatku ovog izvješća.

Očekivani je ishod projekta ACCESS omogućiti donositeljima javnih politika, dionicima u visokom obrazovanju te široj javnosti konkretne smjernice za pristup reformi financiranja visokog obrazovanja u Hrvatskoj, uključujući sustav financijskih potpora za studente, razvijene u suradnji hrvatskih i međunarodnih stručnjaka. Posebnost ovih smjernica javnih politika leži u tome što su im temeljno načelo interesi studenata i njihov pravedan pristup visokom obrazovanju, te uspješan tijek i završetak studija. Općenito gledano, polazište ovog projekta je prikupljanje podataka na kojima se mogu temeljiti obrazovne politike (eng. *evidence-based policy making*): djelotvorne reforme u visokom obrazovanju trebaju se provoditi na temelju prikupljanja i analize relevantnih podataka, preporuka stručnjaka te rasprava o preporukama sa dionicima.

Financiranje visokog obrazovanja i pravedan pristup visokom obrazovanju

Projekt ACCESS polazi od toga da uklanjanje financijskih prepreka predstavlja ključni aspekt pravednog pristupa visokom obrazovanju, uspješnog tijeka te završetka studija za ranjive skupine studenata. Naravno, na mogućnosti i odluke vezane uz upis i završetak studija utječu složeni čimbenici koji se ne mogu svesti isključivo na financijski aspekt. Većina istraživanja nejednakosti u pristupu visokom obrazovanju naglašava kako su one prvenstveno rezultat nejednakosti na ranijim razinama obrazovanja te kako čimbenici poput niskih razina kulturnog i društvenog kapitala među određenim društvenim skupinama uvelike određuju kasnija obrazovna postignuća, kao i vjerojatnost upisivanja studija. Navodi se i kako prakse obrazovnih institucija također igraju važnu ulogu u povećanju (ili smanjenju) nejednakosti (za pregled istraživanja i teorije o nejednakostima u obrazovanju pozivamo čitatelje da konzultiraju publikaciju Bohonek et al. [2010]). Istovremeno, međutim, istraživači, donositelji javnih politika i dionici u visokom obrazovanju prepoznali su financijske prepreke kao ključni čimbenik pristupa visokom obrazovanju i završetku studija, posebice u kontekstu uvođenja ili povećanja školarina. Europska komisija, Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (*Organisation for Economic Cooperation and Development*, OECD), Međunarodno udruženje sveučilišta (*International Association*

of Universities, IAU) Europski studentski zbor (*European Students Union, ESU*) slažu se da je uklanjanje financijskih prepreka preduvjet pravednog pristupa visokom obrazovanju.¹

Politike financiranja visokog obrazovanja utječu na gotovo sve aspekte visokog obrazovanja, stoga je ova tema istovremeno vrlo važna i vrlo osjetljiva. Politike financiranja su usko povezane s ostvarivanjem strateških ciljeva i prioriteta sustava visokog obrazovanja, a takve politike zadiru u pitanja autonomije sveučilišta, kvalitete visokog obrazovanja i njegove učinkovitosti, djelotvornosti i održivosti. Financiranje visokog obrazovanja je, međutim, također povezano s pravednim pristupom visokom obrazovanju na više razina:

- **financiranje na razini sustava:** kako bi se osiguralo da pristup visokom obrazovanju obuhvati i podzastupljene ili ranjive skupine, potrebno je da sustav visokog obrazovanja u cijelosti bude adekvatno financiran te da povećanje razine obrazovanja stanovništva bude prioritet.
- **školarine:** školarine (ili bilo kakva druga studentska davanja koja im naplaćuju visoka učilišta) mogu biti velika financijska prepreka za studente iz obitelji nižeg imovinskog statusa. Stoga pitanje tko plaća školarine, u kojim se iznosima one naplaćuju te kakvi mehanizmi postoje kako bi se pri određivanju politike školarina uzeo u obzir socioekonomski status studenata ima dalekosežne posljedice na pravedan pristup visokom obrazovanju.
- **financijska potpora za studente:** najizravnija veza između financiranja visokog obrazovanja i pravednog pristupa visokom obrazovanju uspostavlja se kroz nacionalne politike financijskih potpora za studente. Oblik potpora (stipendije, subvencije, zajmovi, oslobađanje plaćanja školarina itd.), razine potpora i kriteriji za ostvarivanje potpora predstavljaju najvažnije pokazatelje pravednosti pojedinog sustava visokog obrazovanja.
- **financiranje poticaja pravednom pristupu visokom obrazovanju:** ciljane politike financiranja mogu povećati pristup visokom obrazovanju, primjerice putem određivanja kvota za određene skupine studenata („pozitivna diskriminacija“), osnivanjem institucija za razvoj boljeg sustava potpore za studente iz ranjivih skupina, pokretanjem programa za poticaj upisivanja takvih studenata na studij ili pak nagrađivanjem institucija koje bi osigurale da studenti iz ranjivih skupina završe studij.

Cilj je projekta ACCESS zagovarati sustavno uvažavanje pravednog pristupa u svakom od navedenih segmenata politika financiranja visokog obrazovanja u Hrvatskoj te zagovarati potrebna poboljšanja i reforme sustava financiranja na način koji bi ne samo povećao kvalitetu i djelotvornost hrvatskog sustava visokog obrazovanja, već i osigurao istinsku pravednost pristupa visokom obrazovanju.

Javne politike temeljene na dokazivim činjenicama

Uz pravednost pristupa visokom obrazovanju, još jedno „proceduralno“ polazište projekta ACCESS jest to da dokazive činjenice, kako u obliku podataka, analiza i preporuka, tako i zaključaka javnih rasprava, mogu utjecati na program rada donositelja javnih politika te bi mogle (i trebale) utjecati na ishode procesa donošenja javnih politika.

U Hrvatskoj su, međutim, ključni podaci vezani uz financiranje visokog obrazovanja i pristupa visokom obrazovanju dosad bili ili nedostupni ili nepristupačni ili pak nisu bili predmetom analize i rasprave. Prikupljanje relevantnih podataka, analiza i rasprava o njima stoga predstavlja temelj projekta ACCESS, u sklopu kojega će se provesti tri studije s ciljem

¹ Upućujemo čitatelje na sljedeće dokumente: *Communication from the Commission to the Council and to the European Parliament: Efficiency and equity in European education and training systems*, Bruxelles, 8.9.2006.; Međunarodno udruženje sveučilišta (IAU, 2008), *Equitable Access, Success and Quality in Higher Education: A Policy Statement by the International Association of Universities*; Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD, 2008), *Tertiary Education for the Knowledge Society: Synthesis Report*; Europski studentski zbor (ESU, 2005), *Policy Paper: "Financing of Higher Education"*.

prikupljanja, obrade i analize kvantitativnih i kvalitativnih podataka vezanih uz različite aspekte financiranja visokog obrazovanja. U pogledu podataka o financiranju visokog obrazovanja u Hrvatskoj, ovo izvješće ukazuje na činjenicu da financijsko izvješćivanje hrvatskih visokih učilišta nije standardizirano, stoga nije bilo usporedivih podataka (prema kojima bi se visoka učilišta mogla usporediti na nacionalnoj razini) koji bi mogli poslužiti donositeljima javnih politika ili široj javnosti. Nadalje, provedeno je svega nekoliko istraživanja o sustavu financiranja visokog obrazovanja u Hrvatskoj², od kojih nijedno nije ponudilo međunarodno usporediv pristup prepoznatim trendovima u financiranju visokog obrazovanja. U pogledu podataka o pristupu visokom obrazovanju u Hrvatskoj, izvješće međunarodnih stručnjaka pripremljeno za OECD (2008) navodi kako postoji „goruća potreba za kvalitetnijim podacima, kako bi se mogao ustanoviti učinak obiteljskih prihoda“ na pristup visokom obrazovanju te kako bi dotična potreba trebala postati „visok prioritet za istraživanja i razvoj u sferi javnih politika“ (str. 52).

S obzirom na manjak relevantnih informacija i analiza u Hrvatskoj, unutar projekta ACCESS će se provesti tri studije posvećene upravo financiranju visokog obrazovanja te pristupu visokom obrazovanju u Hrvatskoj. Prvo od njih je već provedeno u sklopu projekta i objavljeno u lipnju 2011. – radi se o istraživanju EUROSTUDENT za Hrvatsku (Cvitan et al, 2011) o socijalnoj i ekonomskoj slici studentskog života u Hrvatskoj, koje iznosi važne pokazatelje o podzastupljenim skupinama u visokom obrazovanju te uvjetima života studenata iz ranjivih društvenih skupina. Drugo istraživanje jest upravo ovo izvješće o hrvatskom sustavu visokog obrazovanja u europskom kontekstu. Treća i posljednja studija će se usmjeriti na nacionalni sustav financijskih potpora za studente u Hrvatskoj, također uz komparativnu perspektivu europskog konteksta. Rezultati sve tri studije će se međusobno nadopunjavati i pridonijeti razvoju okvira javnih politika utemeljenih na podacima, s ciljem poboljšanja dimenzije pravednosti u financiranju visokog obrazovanja i sustavu financijskih potpora za studente u Hrvatskoj.

Međunarodni i komparativni pristup politikama visokog obrazovanja

Međunarodno usporediva istraživanja u području visokog obrazovanja imaju veliku vrijednost jer ukazivanjem na razlike ili sličnosti u javnim politikama, praksama i ishodima među različitim zemljama omogućuju bolje razumijevanje jakih i slabih točaka nacionalnih sustava visokog obrazovanja. Mogući rezultati ovakvog procesa uključuju razvoj novih pristupa rješavanju određenog problema u javnim politikama koje bi bilo utemeljeno na dobroj praksi, ili pak definiranje mjerila u pojedinom području javnih politika.

Takav komparativni pristup primijenjen je i u projektu ACCESS tako što je podacima za Hrvatsku pridruženo prikupljanje, analiza i usporedba podataka iz drugih europskih zemalja. Budući da projektno istraživanje nije moglo obuhvatiti svih 27 zemalja članica Europske unije, za potrebe komparativnog istraživanja, kao i projektnog konzorcija, odabrano je pet zemalja: Austrija, Njemačka, Mađarska, Slovenija i Švedska. Razlozi za odabir su sljedeći:

- austrijski i njemački sustavi visokog obrazovanja su kroz povijest utjecali na hrvatski sustav visokog obrazovanja, koje je iz tih zemalja usvojilo mnoge prakse i strukture.
- mađarski i slovenski sustavi visokog obrazovanja predstavljaju zemlje susjedne Hrvatskoj te ujedno i „zemlje u tranziciji“, stoga između njih postoje socioekonomske sličnosti na nacionalnoj razini, ali i strukturne podudarnosti u sustavima visokog obrazovanja. S obzirom da su provele velike reforme u visokom obrazovanju od devedesetih godina 20. stoljeća nadalje, iskustva i pouke iz ovih zemalja mogu predstavljati vrijedne informacije i savjet za Hrvatsku.

² Jedine iznimke u ovom smislu predstavljaju vrijedna izvješća autora Ante Baje (2003 i 2008) i Tihomira Hunjaka (2009), čijim se zaključcima služimo u ovoj studiji.

- skandinavske zemlje se, naravno, u pristupu visokom obrazovanju uvelike razlikuju od prethodnih zemalja. Švedska je, međutim, uključena u istraživanje upravo zbog izraženih razlika u pristupu visokom obrazovanju u cjelini, a posebice u području financijske potpore studentima te zbog alternativne perspektive u pristupanju pravednosti u visokom obrazovanju.

Ovo će istraživanje analizirati u kojim se pogledima dotične zemlje daju usporediti te u kojima se razlikuju od Hrvatske, kako u području sustava visokog obrazovanja u cjelini, tako i u području javnih politika financiranja.

Cilj i opseg studije o financiranju visokog obrazovanja

Premda se projekt ACCESS u cjelini usredotočuje na poveznicu između visokog obrazovanja i pravednosti pristupa visokom obrazovanju, svjesni smo toga da se ova poveznica ne može uspostaviti ukoliko sustav financiranja visokog obrazovanja nije učinkovit, djelotvoran i transparentan te ukoliko negativno djeluje na kvalitetu visokog obrazovanja. Stoga smo se opredijelili za holistički pristup u sklopu kojega je, umjesto tek djelomične analize aspekata povezanih s dimenzijom pravednosti, provedena dubinska analiza cjelokupnog sustava financiranja visokog obrazovanja. U ovom konkretnom istraživanju detaljno su analizirane razine financiranja visokog obrazovanja, izvori financiranja, modeli alokacija javnih sredstava, modeli određivanja iznosa školarina i prakse financijskog upravljanja, kako na nacionalnoj, tako i na institucionalnoj razini. Tema pravednosti obuhvaćena je na način da su trasirani segmenti financiranja koji bi mogli utjecati na pristup visokom obrazovanju. Kao posljedica opsega istraživanja, pravednost je možda manje zastupljena u ovom izvješću negoli u drugim istraživanjima provedenima u sklopu ovog projekta (istraživanje EUROSTUDENT i istraživanje o financijskim potporama za studente).

Slijedom toga, komparativno izvješće predstavlja dosad najopsežniji izvor podataka o financiranju visokog obrazovanja u Hrvatskoj, a ujedno je i vrijedan izvor informacija o kretanjima i praksama u financiranju visokog obrazovanja u nekoliko europskih zemalja koje su važne za hrvatski kontekst. S druge strane, namjera ovog izvješća nije pružiti odgovore na pitanja poput koji model financiranja visokog obrazovanja najbolje funkcionira, jesu li školarine potrebne ili ne, ili pak kako se kroz sustav financiranja može povećati pravednost pristupa visokom obrazovanju. Umjesto toga, navedeni podaci i analize poslužit će kao temelj za izradu smjernica javnih politika koje će u sklopu projekta ACCESS razviti stručni tim sastavljen od međunarodnih članova. Stoga ovo izvješće treba čitati prvenstveno kao referentni alat i temelj za rasprave o javnim politikama, kao i podlogu za daljnja istraživanja.

Naposlijetku, budući da se trenutno (u 2011. godini) u hrvatskome visokom obrazovanju spremaju velike promjene na zakonodavnoj razini, smatramo da je ovo dobar trenutak za prikupljanje podataka i analizu hrvatskoga sustava visokog obrazovanja kako bismo procesu reforma doprinijeli podacima te kako bismo zagovarali veću razinu pravednosti u pristupu visokom obrazovanju. Bolonjskim rječnikom, želimo zagovarati sustav visokog obrazovanja koji naglasak stavlja na socijalnu dimenziju.

Uvod

Ciljevi i struktura studije

Cilj publikacije *Hrvatski sustav financiranja visokog obrazovanja u europskom kontekstu: komparativna studija* bio je osigurati podlogu za javnu raspravu o reformama hrvatskog sustava visokog obrazovanja na temelju podataka i praksa u drugim europskim zemljama. U sklopu istraživanja prikupljeni su podaci o sustavu financiranja visokog obrazovanja u Hrvatskoj te sustavima pet drugih europskih zemalja. Prikupljeni podaci analizirani su kako bi se izdvojila kretanja i prakse zajedničke svim zemljama te kako bi se uočile veće razlike u pristupu javnih politika financiranja visokog obrazovanja. S obzirom na to da se projekt ACCESS usredotočuje na dimenziju pravednosti u pristupu visokom obrazovanju, istraživanjem su također obuhvaćene posljedice koje određene politike ili prakse financiranja visokog obrazovanja mogu imati na upis i završetak studija među pripadnicima ranjivih skupina.

Informacije prikupljene ovim istraživanjem predstavljene su u dva dijela, na dva načina: na razini sustava i na razini institucija.

Prvi dio izvješća uspoređuje pojedine aspekte financiranja visokog obrazovanja na nacionalnoj razini u Austriji, Hrvatskoj, Mađarskoj, Njemačkoj, Sloveniji i Švedskoj. Predstavljene su podaci vezani uz strukturu i veličinu ovih sustava visokog obrazovanja, obrazovne i socijalne karakteristike njihova studentskog tijela, a zatim su analizirana javna ulaganja i privatna potrošnja u visokom obrazovanju ovih zemalja, njihovi sustavi školarina i modeli za dodjelu javnih sredstava institucijama visokog obrazovanja. Cilj ovog dijela izvješća jest utvrditi kako određena kretanja u visokom obrazovanju mogu utjecati na politike financiranja visokog obrazovanja te razmotriti najvažnije karakteristike (uključujući jake i slabe točke) različitih nacionalnih pristupa financiranju visokog obrazovanja.

Drugi dio izvješća podatke uspoređuje na razini institucija, prvenstveno u smislu financiranja hrvatskih visokih učilišta te razlika u institucionalnim praksama unutar Hrvatske, uz povremene reference na međunarodne prakse pojedinih institucija u europskim zemljama koje su sudjelovale u istraživanju. Predstavljene su okvirni podaci o studentima i zaposlenima na institucijama visokog obrazovanja (npr. veličina, razina studija, područje studija, status na studiju, socioekonomski profil), o izvorima financiranja, školarinama (različitim institucijskim praksama, iznosu školarina) te praksama financijskog planiranja i upravljanja na institucijama visokog obrazovanja.

Metodologija istraživanja

Istraživanje je provedeno kombinacijom analize hrvatskih i međunarodnih dokumenata koji sadrže podatke relevantne za razmatranja u području financiranja visokog obrazovanja (vidi Popis literature) i upitnika koje su ispunjavale kontakt-osobe pri institucijama visokog obrazovanja koje su bile članice projektnog konzorcija. Izvješće je sastavljeno na temelju informacija prikupljenih upitnicima i sekundarnim podacima.

U prvoj fazi istraživanja sastavljen je upitnik koji su ispunili predstavnici iz Austrije, Mađarske, Njemačke, Slovenije i Švedske, iz sljedećih institucija:

- Sveučilište Corvinus u Budimpešti (Mađarska)
- Sveučilište Mälardalen (Švedska)
- Tehnološko sveučilište u Dresdenu (dalje u tekstu: TU Dresden, Njemačka)

- Sveučilište Karl-Franzens u Grazu (dalje u tekstu: Sveučilište u Grazu, Austrija)
- Sveučilište u Mariboru (Slovenija)
- Ministarstvo visokog obrazovanja, znanosti i tehnologije (Slovenija).

Upitnik je podijeljen u tri dijela. Prvi se dio usredotočio na pojedine aspekte financiranja visokog obrazovanja na nacionalnoj razini (kao što su npr. struktura sustava visokog obrazovanja, veličina studentskog tijela, postotak BDP-a koji se ulaže u visoko obrazovanje). Drugi je dio razmotrio financiranje visokog obrazovanja na institucionalnoj razini (npr. proračunske alokacije na razini sveučilištâ i fakulteta/odsjeka/odjela, iznos školarina i organizacija financijskih službâ). Posljednji se dio pozabavio općenitim primjedbama, primjerice procjenom jakih i slabih točaka sustava financiranja visokog obrazovanja u svim institucijama i zemljama koje su sudjelovale u istraživanju.

U drugoj fazi istraživanja spomenuti je upitnik donekle revidiran kako bi odgovarao posebnostima hrvatskog sustava visokog obrazovanja, a ispunile su ga kontakt-osobe na sljedećim partnerskim institucijama visokog obrazovanja u Hrvatskoj:

- Vijeće veleučilišta i visokih škola
- Sveučilište u Dubrovniku
- Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
- Sveučilište u Rijeci
- Sveučilište u Splitu
- Sveučilište u Zadru
- Sveučilište u Zagrebu.

Među partnerskim institucijama su sva hrvatska sveučilišta osim Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, koje u vrijeme provođenja istraživanja nije bilo član projektnog konzorcija, te visoka učilišta u Hrvatskoj koja provode programe stručnih studija (okupljene na nacionalnoj razini u svom predstavničkom tijelu, Vijeću veleučilišta i visokih škola). Struktura upitnika bila je podjednaka sa strukturom upitnika koji su ispunile partnerske institucije iz Europske unije, na način koji je opisan ranije u tekstu. Upitnik je za domaće i strane partnerske institucije bio sastavljen na engleskome jeziku, a razvijen je u suradnji sa stručnom skupinom projekta ACCESS (popis članova stručne skupine dostupan je na internetskim stranicama projekta www.iro.hr/access).

Ograničenja u smislu dostupnosti i tumačenja podataka

Činjenica da u Hrvatskoj ne postoji sveobuhvatan sustav informacija i podataka o rezultatima i ishodima tercijarnog obrazovnog sustava, koji bi mogao pripomoći u oblikovanju javnih politika u Hrvatskoj, već je zabilježena u izvješću OECD-a (2008). Problem nedostatka takvih podataka na nacionalnoj razini je, među ostalima, prepoznat u projektu ACCESS, stoga i predstavlja jedan od poticaja za provođenje ovog istraživanja. Istovremeno, nedostatak ovih podataka predstavlja izazov u smislu prikupljanja podataka i utvrđivanja njihove usporedivosti.

U pogledu prikupljanja podataka izravno od visokih učilišta, ovo je istraživanje potvrdilo rezultate prethodnog istraživanja koje je 2008. provelo Europsko udruženje sveučilišta (*European University Association, EUA*) na temu izrade proračuna na temelju ukupnih troškova (eng. *full costing*) na različitim europskim sveučilištima, a koje je potvrdilo kako postoje velike razlike u količini dostupnih podataka na različitim institucijama (od nedostatka osnovnih informacija do postojanja sofisticiranih baza podataka o studentima, kolegijima, zaposlenima, radnom vremenu zaposlenih, imovini i korištenju prostora). Pokazalo se kako činjenica da tri najveća hrvatska sveučilišta (sveučilišta u Rijeci, Splitu i Zagrebu) nisu integrirana predstavlja značajnu prepreku u prikupljanju podataka; svaki fakultet ili neka druga sastavnica u sklopu sveučilišta ima svoj nezavisni pravni status, što znači da se računovodstvo i financijsko izvješćivanje ne provode centralizirano na razini sveučilišta.

Pored poteškoća u pristupu podacima, dodatan izazov za ovo istraživanje predstavljali su podaci prikupljeni o hrvatskim veleučilištima i visokim školama. Naime, s obzirom na velik broj institucija, bilo je teško osigurati prikupljanje podataka u ograničenom vremenskom okviru projekta, stoga je upitnik ispunilo svega 17 od 44 institucije. Premda se ne radi o zanemarivom broju, ne možemo biti sigurni da je ovaj broj institucija nužno reprezentativan u odnosu na sva visoka učilišta ovog tipa; stoga ove podatke treba shvatiti prije kao ilustraciju negoli definitivan prikaz kretanja u financiranju stručnih studija, a zaključke o financiranju stručnog visokog obrazovanja kao indikativne i provizorne. Ipak, velik dio prikupljenih podataka ukazuje na zanimljive paralele sa situacijom na sveučilištima te bi trebao potaknuti daljnju raspravu o problemima koji se budu pojavljivali, kao i buduće analize koje bi se temeljile na preciznijim podacima.

Naposljetku, s obzirom na međunarodni aspekt ovog izvješća postoji veliko ograničenje spram mogućnosti detaljnih usporednih analiza nacionalnih podataka koji ne dolaze iz istog izvora (primjerice Eurostat ili OECD) i/ili koji se na nacionalnim razinama prikupljaju prema različitim metodologijama. Stoga komparativni element ovog izvješća također treba shvatiti kao skup informacija i praksa koje bi trebale potaknuti daljnju raspravu i nove pristupe prije negoli kao način mjerenja ili rangiranja preciznih razlika među zemljama.

Općenito gledano, kad se uzmu u obzir ograničenja u prikupljanju i analizi podataka, ovo izvješće treba čitati prvenstveno kao referentni dokument koji predstavlja čitav niz detaljnih podataka o financiranju visokog obrazovanja u Hrvatskoj, a koji se također referira na informativne i korisne prakse i trendove u drugim europskim zemljama. U tom se smislu nadamo kako će ovo izvješće poslužiti kao temelj za raspravu o javnim politikama i dijalog o izazovima financiranja visokog obrazovanja u Hrvatskoj te mogućim smjerovima njegova reformiranja. Izvješće bi isto tako trebalo poslužiti kao podsjetnik o važnosti prikupljanja centraliziranih podataka o hrvatskome sustavu visokog obrazovanja, njihova objavljivanja, kao i o potrebi za detaljnim analizama podataka i raspravi o njihovim implikacijama.

Zahvale

Autori žele zahvaliti sljedećim kontakt osobama na informacijama kojima su doprinijele ovom izvješću: Jozsefu Temesiju (Sveučilište Corvinus u Budimpešti), Katharini Plesse (Tehnološko sveučilište u Dresdenu), Ulrike Krawagna i Roberti Maierhofer (Sveučilište Karl-Franzens u Grazu), Gudrun Paulsdottir (Sveučilište Mälardalen), Duši Marjetič (Ministarstvo visokog obrazovanja, znanosti i tehnologije Republike Slovenije), Dušanu Lesjaku (Sveučilište u Mariboru i Međunarodni fakultet za društvene i poslovne studije u Celju), Dariji Vučijević (Sveučilište u Dubrovniku), Ivoni Peternel (Sveučilište Jurja Dobrića u Puli), Miljani Bajšanski (Sveučilište u Rijeci), Aleksandri Banić (Sveučilište u Splitu), Stipi Belaku (Sveučilište u Zadru), Larisi Buhin Lončar (Sveučilište u Zagrebu) te Žarku Nožici (hrvatsko Vijeće veleučilišta i visokih škola).

Sažetak najvažnijih rezultata

Na temelju informacija prikazanih u ovom istraživanju možemo izdvojiti sljedeća najvažnija zapažanja o financiranju hrvatskog sustava visokog obrazovanja:

- **javna ulaganja u visoko obrazovanje** kao postotak BDP-a Hrvatske niža su nego u drugim zemljama koje su obuhvaćene ovim istraživanjem i ispod prosjeka EU-27.
- u usporedbi s drugih pet zemalja obuhvaćenih ovim istraživanjem, Hrvatska se nalazi u sredini prema **postotku javnog i privatnog financiranja** visokih učilišta (postotak javnog financiranja visokih učilišta viši je u Austriji i Švedskoj, niži u Sloveniji, dok je Mađarska sa 70% javnog financiranja slična Hrvatskoj).
- **školarine** su dosad predstavljale značajan izvor privatnog financiranja u Hrvatskoj. Najnoviji sustav određivanja iznosa školarina, prema kojemu na samom početku preddiplomskog i diplomskog studija studenti ne plaćaju školarinu, podudara se sa sustavima visokog obrazovanja u Austriji, Sloveniji, Švedskoj te donekle Njemačkoj. Daljnji, linearni model naplaćivanja školarina na godišnjoj razini prema stečenim ECTS bodovima, međutim, postoji jedino u Hrvatskoj.
- **maksimalan godišnji iznos školarina** koji se naplaćuje u Hrvatskoj visok je u odnosu na, primjerice, Njemačku, zemlju u kojoj vlada viši životni standard nego u Hrvatskoj.
- **sustav određivanja školarina** na institucijama visokog obrazovanja u Hrvatskoj **nije reguliran**: ne postoji ograničenje u smislu maksimalnih iznosa školarina, iznosi variraju od institucije do institucije te ne postoje jasni kriteriji za određivanje iznosa školarina niti njihovo povisivanje.
- oslobađanje od plaćanja školarina većinom se odobrava **na temelju akademskih postignuća** studenata. Socijalni kriteriji poput nižeg imovinskog statusa ne uzimaju se u obzir sustavno.
- zbog činjenice da svi **izvanredni studenti** u Hrvatskoj trenutno plaćaju školarine i nemaju prava na subvencije ili mogućnosti stipendiranja koje su na raspolaganju redovitim studentima, studentski je status vrlo važan u smislu pravednog pristupa visokom obrazovanju i financiranja visokog obrazovanja. Ova je činjenica također važna u smislu jednakosti jer među studentima stručnih studija u Hrvatskoj ima više izvanrednih studenata negoli na sveučilišnim studijima. Naime, studenti stručnih studija u Hrvatskoj češće dolaze iz ranjivih društvenih skupina negoli studenti sveučilišnih studija.
- s obzirom na trenutna **demografska kretanja (negativne stope nataliteta)**, ako se kao temelj financiranja visokog obrazovanja uzme trenutni broj studenata u Hrvatskoj, ne bi trebalo biti dodatnih opterećenja za državni proračun, što je proteklih godina bila posljedica omasovljenja u visokom obrazovanju.
- **ugovori o financiranju** koji se za trogodišnji proračunski period sklapaju između države i visokih učilišta prevladavajući su model javnog financiranja visokog obrazovanja u Austriji, Mađarskoj i Švedskoj, dok se u Hrvatskoj, Sloveniji i Njemačkoj o javnom financiranju pregovara na godišnjoj razini, a u Hrvatskoj ne postoje pisani sporazumi o uvjetima financiranja.

- u većini zemalja (npr. Austriji, Mađarskoj, Sloveniji, Švedskoj) se pri donošenju odluka o alokacijama javnih sredstava za visoko obrazovanje koristi kombinacija **ulaznih i izlaznih kriterija** (eng. input and output criteria), dok se u Hrvatskoj i Njemačkoj u obzir uzimaju samo ulazni kriteriji.
- Austrija predstavlja primjer dobre prakse u smislu da država pri određivanju financiranja uzima u obzir **socijalne ciljeve** (npr. broj studentica koje završavaju studij), dok ni u Hrvatskoj niti u ostalim zemljama obuhvaćenim ovim istraživanjem ne postoje takvi posebni poticaji za promicanje društvene jednakosti. U Hrvatskoj dodatan problem predstavlja nedostatak sustavnih podataka koji bi mogli doprinijeti razvoju takvih pokazatelja.
- **potencijal za financijsko upravljanje** je, s obzirom na ukupan broj administrativnog osoblja, podjednak na svim hrvatskim institucijama visokog obrazovanja, s time da su neke institucije u nešto povoljnijem položaju nego druge. Ipak, stručnost u upravljanju financijskim podacima i transparentno prikazivanje financijskih podataka uočeni su kao izazov.
- **financijsko izvješćivanje** nije standardizirano te ne postoji sustavno prikupljanje financijskih i drugih podataka (npr. socijalnog profila studentskog tijela, točan broj zaposlenih predavača) koji bi mogli pridonijeti bolje informiranom, transparentnijem i pravednijem sustavu visokog obrazovanja u Hrvatskoj.

1. dio

Financiranje visokog obrazovanja u odabranim europskim zemljama: nacionalna razina

---

Ovo poglavlje uspoređuje pojedine aspekte financiranja visokog obrazovanja na nacionalnoj razini u zemljama obuhvaćenim ovim istraživanjem: Austriji, Hrvatskoj, Njemačkoj, Mađarskoj, Sloveniji i Švedskoj. Poglavlje je podijeljeno u tri dijela. Prvi dio daje pregled sustavâ visokog obrazovanja, uključujući informacije o strukturi sustavâ, kretanjima u broju i karakteristikama studenata te broju znanstveno-nastavnog osoblja. Drugi dio sadrži informacije o iznosima i izvorima financiranja, točnije o sredstvima iz javnog proračuna, školarinama i prihodima od trećih strana. Treći dio sadrži detaljnije usporedne informacije o različitim modelima alokacija javnih sredstava institucijama visokog obrazovanja u svim zemljama obuhvaćenim ovom studijom.

01

Pregled nacionalnih sustava visokog obrazovanja

Sustavi visokog obrazovanja u tri ciklusa

Hrvatskom sustavu visokog obrazovanja i sustavima visokog obrazovanja zemalja koje su sudjelovale u ovom istraživanju (Austrija, Njemačka, Mađarska, Slovenija i Švedska) zajedničko je to što su njihove zemlje potpisnice Bolonjske deklaracije. U sklopu ove je reforme, među ostalim, uveden sustav visokog obrazovanja u tri ciklusa. Prvi ciklus (preddiplomski; prvostupnik/prvostupnica) završava stjecanjem ili 180 ili 240 ECTS bodova (European Credit Transfer System), drugi (diplomski; magistar/magistra struke, doktor/doktorica struke, specijalist struke) obično obuhvaća stjecanje 90 ili 120 ECTS bodova, dok treći ciklus (doktorski; doktor/doktorica znanosti ili umjetnosti) ne uključuje nužno stjecanje bodova. Neki sustavi visokog obrazovanja mogu također uključivati „kratke cikluse“ kvalifikacija u sklopu prvog ciklusa visokog obrazovanja ili pak povezane s njim, koji obično obuhvaćaju 120 ECTS bodova.

Većina studenata u zemljama obuhvaćenim ovim istraživanjem upisana je u prvi ciklus studija, dok broj upisanih u drugi i treći ciklus varira od zemlje do zemlje.

Tablica 1. Broj studenata uključenih u tercijarno obrazovanje na razinama ISCED 5 i ISCED 6.

Zemlja	Broj studenata na razini ISCED 5 (podaci iz 2008.)	Broj studenata na razini ISCED 6 (podaci iz 2008.)
Austrija	248.389	17.288
Njemačka	1.915.088	-
Mađarska	378.135	7.153
Slovenija	71.232	1.582
Švedska	363.500	20.088
Hrvatska	145.263*	4.590*

Izvor: Eurostat (2010), osim *Državni zavod za statistiku RH (2010).

Unificirani, binarni i diverzificirani sustavi visokog obrazovanja

Prema istraživanju Shavita i dr. (2007), sustavi visokog obrazovanja mogu se kategorizirati kao unificirani, binarni ili diverzificirani. Kod unificiranih sustava, visoko se obrazovanje gradi oko akademskih studijskih programa uglavnom teorijske orijentacije, a koji se izvode na istraživačkim sveučilištima. U binarnim sustavima visokog obrazovanja postoje dvije vrste studijskih programa: osim akademskih –sveučilišnih studija, postoje i stručni studiji, koji su obično usmjereni na obrazovanje u struci, a provode ih institucije stručnog visokog obrazovanja (koje se obično nazivaju veleučilištima ili visokim školama [eng. *universities of applied sciences, colleges, polytechnics*, i dr.]). Kod diverzificiranih pak sustava nalazimo kombinaciju sveučilišnih i stručnih studija, s time da većina institucija koje izvode programe stručnih studija također nudi i programe sveučilišnih studija.

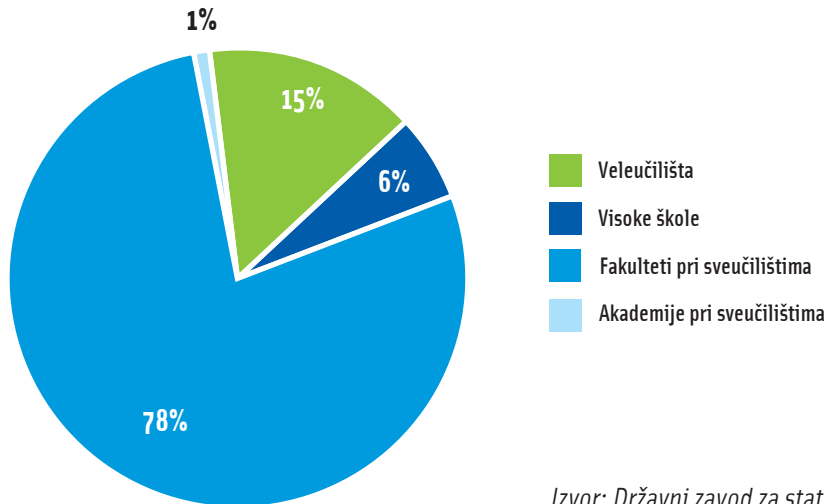
Zajednička značajka Austrije, Hrvatske, Njemačke, Mađarske i Slovenije jest binarni sustav visokog obrazovanja. Švedski se sustav visokog obrazovanja, iako binaran u svojim počecima 1970-ih godina, može opisati kao diverzificiran (Shavit et al., 2007) jer uključuje kombinaciju sveučilišnih i stručnih studija koje nude različite institucije. Ove će sličnosti biti važne pri uspoređivanju kretanjâ u visokom obrazovanju navedenih zemalja.

Hrvatski je sustav visokog obrazovanja binaran stoga što hrvatske institucije nude programe „sveučilišnih studija“ ili „stručnih studija“. U Hrvatskoj također postoje tri vrste visokih učilišta: sveučilišta te veleučilišta i visoke škole. Posebnost hrvatskog sustava, međutim, leži u tomu da stručni studiji nisu dostupni isključivo na veleučilištima i visokim školama (kojima je jedino i dopušteno provoditi programe stručnih studija), već i na sveučilištima (kojima je dopušteno provoditi programe sveučilišnih i stručnih studija). Drugim riječima, radi se o binarnom sustavu studijskih programa kao i binarnom sustavu visokih učilišta, s time da ta dva sustava nisu nužno povezana u svim segmentima (Cvitan et al, 2011).

Kako bismo jasnije prikazali ovaj binarni sustav, podaci o sastavu studenata prema vrsti institucije (Slika 1.1.) prikazani su odvojeno od podataka prema vrsti studijskog programa (Slika 1.2.). Izvor podataka je hrvatski Državni zavod za statistiku.

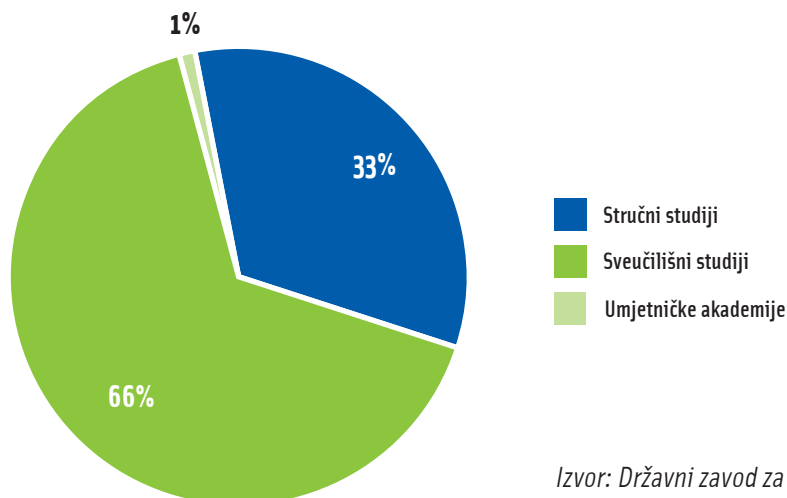
Slika 1.1. Postotak hrvatskih studenata prema vrsti institucije, akademska godina 2009./2010.

Izvor: Državni zavod za statistiku RH (2011).

Kako je prikazano na Slici 1.1., u akademskoj godini 2009./2010. većina je hrvatskih studenata studirala na sveučilištima (78%), dok ih je 15% studiralo na veleučilištima, a 6% na visokim školama. Međutim, kao što je prije navedeno, određeni je broj studenata pri sveučilištima upisan u programe stručnih studija, što prikazuje Slika 1.2.

Slika 1.2. Postotak studenata prema vrsti studijskog programa, akademska godina 2009./2010.

Izvor: Državni zavod za statistiku RH (2011).

Kako je prikazano na Slici 1.2., iako 78% studenata studira na sveučilištima, 66% ih je upisano u programe sveučilišnih studija, što ukazuje na snažnu prisutnost stručnih studija u hrvatskom sustavu visokog obrazovanja u cjelini.

Slovenija je jedina zemlja pored Hrvatske u kojoj se programi stručnih studija nude na sveučilištima i na institucijama stručnog visokog obrazovanja. Prema podacima dobivenima od slovenskih članova projektnog konzorcija, 30% studenata koji studiraju na Sveučilištu u Ljubljani upisano je u programe stručnih studija, dok njihov udio na Sveučilištu u Mariboru iznosi 50%, a na Sveučilištu u Primorskoj 70%.

Usporedivi podaci o udjelu studentskog tijela prema vrsti institucije dostupni su za Mađarsku, Austriju i Njemačku. Mađarski studenti ovdje predstavljaju izuzetak utoliko što ih većina studira na institucijama stručnog visokog obrazovanja: u akademskoj godini 2005./2006. pri takvim je institucijama studiralo 62% preddiplomskih studenata u Mađarskoj (Dolenec, 2010). U Austriji na takvim institucijama studira manje od 10% ukupnog broja studenata, dok njihov udio u Njemačkoj iznosi oko 31% (Dolenec, 2010).

Implikacije za javne politike financiranja visokog obrazovanja

Moguće posljedice binarnog sustava na financiranje visokih učilišta uključuju i potencijalnu odluku vlade da iz strateških razloga proširi jedan ili drugi sektor. Upravo se to dogodilo u Hrvatskoj, koja je u svome najnovijem Planu razvoja sustava odgoja i obrazovanja kao jedan od prioriteta navela razvoj binarnog sustava ojačavanjem infrastrukture institucija stručnog visokog obrazovanja i pokretanjem procesa „policentričnog razvoja stručnih studija“ kako bi se u manjim urbanim središtima i regionalnim centrima otvorila nova veleučilišta i visoke škole (MZOŠ, 2009).

Vrste visokih učilišta

S obzirom na vrste institucija, svaki nacionalni sustav visokog obrazovanja ima specifičnu klasifikaciju visokih učilišta. Sljedeća tablica sadrži kratak pregled vrsta visokih učilišta u Austriji, Hrvatskoj, Njemačkoj, Mađarskoj, Sloveniji i Švedskoj, uključujući informacije (ukoliko su dostupne) o ukupnom broju institucija svakog tipa.

Tablica 1.1. Vrsta i broj visokih učilišta u Austriji, Hrvatskoj, Njemačkoj, Mađarskoj, Sloveniji i Švedskoj.³

Zemlja	Vrste i broj visokih učilišta
Austrija	Postoje 22 javna sveučilišta, od kojih je šest umjetničkih, tri medicinska i jedno sveučilište za obrazovanje odraslih (<i>university for continuing education</i>). Privatna sveučilišta u Austriji postoje od 1999. godine, s time da ih je akreditiranih u 2009. bilo 11. Također postoji 20 veleučilišta (<i>universities of applied sciences</i>) i 17 učiteljskih akademija (<i>teacher training colleges</i>). Javna sveučilišta predstavljaju najveći sektor (233.046 studenata), a slijede ih veleučilišta (<i>universities of applied sciences</i> , 31.046 studenata) i privatna sveučilišta (4.237 studenata) (<i>Centre for Higher Education Policy Studies [CHEPS], 2010</i>).
Hrvatska	Postoji sedam javnih sveučilišta (te tri privatna sveučilišta), 13 javnih veleučilišta (te dva privatna), tri javne visoke škole (te 27 privatnih visokih škola) (AZVO, 2010).
Njemačka	Sustav visokog obrazovanja u Njemačkoj obuhvaća sveučilišta, veleučilišta (<i>universities of applied sciences</i>) i umjetničke akademije (<i>colleges of art/music</i> itd.). Trenutno postoje 104 sveučilišta, šest pedagoških akademija (<i>colleges of education</i>), 14 vjerskih visokih učilišta (<i>colleges of theology</i>), 51 umjetnička akademija (<i>colleges of art</i>), 189 veleučilišta (<i>universities of applied sciences</i>) i 30 veleučilišta za javnu upravu (<i>universities of applied sciences for public administration</i>) (CHEPS, 2010).
Mađarska	Mađarski sustav visokog obrazovanja obuhvaća 71 instituciju: 31 javno sveučilište i visoko učilište (<i>colleges</i>) (86% studenata), 26 vjerskih visokih učilišta (<i>religious [church-run] educational institutions</i>) (6%) te 14 visokih učilišta kojima upravljaju fondacije (<i>colleges operated by foundations</i>) (8%).
Slovenija	U akademskoj godini 2009./2010. postojala su tri javna sveučilišta s 53 sastavnice, dva privatna sveučilišta sa sedam sastavnica te 26 samostalnih visokih učilišta, od kojih je 12 primalo subvencije od države.
Švedska	Postoji 14 javnih sveučilišta i 22 javnih visokih učilišta (<i>university colleges</i>), dva privatna sveučilišta i nekoliko manjih privatnih visokih učilišta, od kojih neka primaju subvencije od države (izvješće Švedske nacionalne agencije za visoko obrazovanje, 2009).

Izvor: upitnik istraživanja ACCESS i navedeni dokumenti.

³ Budući da se klasifikacije visokih učilišta razlikuju od zemlje do zemlje, Tablicu 1.1. treba čitati s oprezom ukoliko se koristi za usporedbu.

Na temelju ovih podataka izdvajaju se dva institucijska obrasca:

- **Sveučilišta i institucije stručnog visokog obrazovanja:** u svim zemljama koje imaju binarni sustav visokog obrazovanja obično postoje barem dvije vrste institucija: sveučilišta te institucije stručnog visokog obrazovanja. U prethodnoj cjelini prikazani su podaci o veličini oba sektora u binarnom sustavu svake zemlje, dok ova Tablica prikazuje detaljnije informacije o broju studenata prema vrsti institucija. U prethodnoj je cjelini također navedeno kako u zemljama poput Slovenije i Hrvatske programi stručnih studija mogu biti dostupni i na sveučilištima.
- **Javne i privatne institucije:** u svakoj od navedenih zemalja postoji veći ili manji broj privatnih visokih učilišta. Ukupno gledano, većina studenata studira na javnim institucijama visokog obrazovanja (koje se prvenstveno financiraju kroz državni proračun), dok se veličina privatnog sektora razlikuje od zemlje do zemlje: u Austriji 13% studenata studira na privatnim institucijama, u Mađarskoj 12%, u Švedskoj 7%, a u Njemačkoj 3% (UNESCO, 2006). U Hrvatskoj taj omjer iznosi 6% (DZS, 2009), dok je u Sloveniji u akademskoj godini 2008./2009. na privatnim institucijama studiralo 7,4% studenata.

Implikacije za javne politike financiranja visokog obrazovanja

Najvažniji utjecaj koji podjela na sveučilišta i institucije stručnog visokog obrazovanja može imati na financiranje visokog obrazovanja povezan je sa zaključcima prethodne cjeline, to jest pitanjem postoji li strategija da se razvije jedan ili drugi segment binarnog sustava.

Veličina sustava visokog obrazovanja: kretanja u broju studenata

Ukupan broj studenata i trendovi rasta broja studenata predstavljaju važnu stavku u promišljanju financiranja visokog obrazovanja. Kako navode Beerkens-Soo i Vossensteyn (2009), „pokrivanje troškova masovnog visokog obrazovanja predstavlja znatno opterećenje za javni proračun“ (str. 4). Iz ovog je razloga važno pratiti raste li sustav visokog obrazovanja te predvidjeti u kojoj mjeri nacionalna vlada bilo koje zemlje namjerava povećati broj studenata i diplomanata kako bi ostvarila svoje prioritete.

Prema Eurostatovim statistikama za 2006., 2007. i 2008. godinu, među zemljama obuhvaćenima ovim istraživanjem, najveći sustav visokog obrazovanja po broju studenata jest njemački (2.245.000 studenata), a slijede ga mađarski (413.000 studenata), švedski (406.000 studenata), austrijski (284.000 studenata), hrvatski (143.000 studenata) i naposljetku slovenski sustav visokog obrazovanja (115.000 studenata). Kretanja rasta ili pada broja upisanih studenata u razdoblju od 2006. do 2008. godine prikazana su u Tablici 1.2.

Tablica 1.2. prikazuje ukupni broj studenata na institucijama visokog obrazovanja između 2006. i 2008. godine u svim zemljama obuhvaćenima ovim istraživanjem. Dok broj studenata donekle raste u Austriji, Hrvatskoj⁴ i Sloveniji, preostale zemlje bilježe pad. Prema podacima dobivenima od austrijskih članova projektnog konzorcija, navedeni se rast u Austriji može objasniti povećanjem broja studenata upisanih na doktorske programe (Bologna progress report Austria, 2008). Jednaka je situacija u Sloveniji, s obzirom na to da se prema podacima Statističkog ureda Republike Slovenije (2009) „u protekle četiri godine broj studenata upisanih u doktorske programe udvostručio“ (str. 19).

⁴ U Hrvatskoj se ukupan broj studentskih mjesta za redovite studente sveučilišnih i stručnih studija planira centralno, na nacionalnoj razini (sporazumom između Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa i javnih institucija visokog obrazovanja).

Tablica 1.2. Student numbers for 2006, 2007 and 2008 across selected countries.

Zemlja	2006 .	2007 .	2008 .	Kretanja 2006.-2008.
Austrija	253.000	261.000	284.000	+31.000 (+12%)
Hrvatska	136.000	140.000	143.000	+7.000 (+5%)
Njemačka	2.289.000	2.278.000	2.245.000	-44.000 (-2%)
Mađarska	438.000	431.000	413.000	-25.000 (-6%)
Slovenija	114.000	115.000	115.000	+1.000 (+0.9%)
Švedska	422.000	413.000	406.000	-16.000 (-4%)

Izvor: Eurostat (2010).

O posljedicama koje je porast broja studenata imao na financiranje visokog obrazovanja na međunarodnoj razini, Beerkens-Soo i Vossensteyn (2009) primjećuju:

“U većini se zemalja za vrijeme omasovljenja javno financiranje povećalo, međutim nije moglo pratiti rast broja studenata. Posljedica je toga smanjenje iznosa financiranja po studentu te slabiji omjer broja nastavnika i studenata”. (str.4)

Ipak, kod promišljanja budućih financijskih aranžmana bitno je primijetiti projekcije koje sugeriraju da se u svim zemljama obuhvaćenim ovim istraživanjem (uključujući Hrvatsku) uslijed demografskih kretanja (negativne stope nataliteta) očekuje pad broja studenata. Prema jednom Eurostatovu izvješću (2009), dugoročne demografske projekcije sastavljene na temelju varijacije osnovnog trenda ukazuju na pad od otprilike 11% u populaciji između pet i devet godina starosti u 27 zemalja Europske unije do 2020. godine (str. 13). S druge strane, jedno izvješće MZOŠ-a (2007) o hrvatskome visokom obrazovanju navodi sljedeće:

„Povećanje broja stanovništva s tercijarnim stupnjem obrazovanja predstavlja veliki zadatak ovog sektora u Hrvatskoj. Broj ljudi sa fakultetskim diplomama je trenutno prenizak (svega 15% aktivnog stanovništva) da bi zadovoljio potrebe gospodarstva i društva temeljenog na znanju.” (str. 136)

Implikacije za javne politike financiranja visokog obrazovanja

S obzirom na trenutna demografska kretanja, to jest pad stope nataliteta, ako se kao temelj financiranja visokog obrazovanja uzme trenutni broj studenata, ne bi trebalo biti dodatnih opterećenja za državni proračun većine europskih zemalja, što je proteklih godina bila posljedica omasovljenja u visokom obrazovanju. Istovremeno, moguće je da će Hrvatska trebati povećati ukupan broj građana sa završenim visokim obrazovanjem. Nadalje, bilo kakve mjere s ciljem uključivanja većeg broja studenata iz ranjivih skupina utjecat će na ukupni broj studenata i na financiranje visokog obrazovanja (detaljnija razmatranja slijede niže u ovom tekstu).

Karakteristike studentskog tijela

U zemljama obuhvaćenima ovim istraživanjem izdvojene su sljedeće zajedničke karakteristike studentskog tijela koje bi mogle imati posljedice na financiranje visokog obrazovanja:

Struktura studentskog tijela s obzirom na područje studija

Najveći broj studenata studira društvene znanosti, ekonomiju i pravo u Austriji, Hrvatskoj, Njemačkoj, Mađarskoj, Sloveniji i Švedskoj. To je važan podatak ukoliko se pri odlukama o financiranju uzimaju u obzir troškovi pojedinih studijskih programa (u Švedskoj je, primjerice, javno financiranje po studentu najniže u humanističkim i društvenim znanostima, pravu i teologiji, a najviše u programima likovnih, primijenjenih i izvedbenih umjetnosti).

Struktura studentskog tijela s obzirom na status studiranja

Većina studenata u zemljama obuhvaćenima ovim istraživanjem studira u statusu redovitog studenta, iako u njihovu udjelu postoje razlike od zemlje do zemlje. U Austriji i Njemačkoj svi studenti imaju službeni status redovitih studenata (iznimke su vezane uz zaposlenje ili obiteljske obveze), u Švedskoj 82,7% (Švedska nacionalna agencija za visoko obrazovanje [SNAHE], 2009), u Hrvatskoj 75,4%, a u Mađarskoj 56,8% (OECD, 2009). U akademskoj godini 2008./2009. 72,6% slovenskih studenata imalo je redoviti status (Statistički ured Republike Slovenije, 2009). Prema podacima OECD-a (2009), prosjek broja redovitih studenata u zemljama Europske unije iznosi 79,5%.

Iako velika većina studenata studira u redovitom statusu u zemljama poput Slovenije i Hrvatske, treba napomenuti kako postoji očita razlika u postotku redovitih i izvanrednih studenata između sveučilišta i institucija stručnog visokog obrazovanja. Primjerice, 2006. godine većina je slovenskih studenata na institucijama stručnog visokog obrazovanja imala status izvanrednih studenata (51,1%) (OECD, 2009). U Hrvatskoj je akademske godine 2009./2010. redoviti status imalo 58% studenata na veleučilištima i 52% studenata na visokim školama te 80% studenata na sveučilištima (DZS, 2010).

U razmatranju statusa izvanrednih studenata u Hrvatskoj važno je primijetiti njihov specifičan položaj u sustavu. Formalno, kategorija izvanrednih studenata u Hrvatskoj podrazumijeva studente koji studiraju uz rad, stoga svi izvanredni studenti u Hrvatskoj imaju obvezu plaćanja školarine i nemaju pravo na financijsku potporu iz javnih sredstava (izravnu ili neizravnu). Međutim, iako ne postoje detaljnija izvješća o izvanrednim studentima i studiranju, anegdotalni uvidi sugeriraju kako izvanredni studenti nisu nužno studenti koji studiraju uz rad, već studenti koji se nisu uspjeli upisati u željeni program u statusu redovitih studenata. Njihova je dob stoga često jednaka onoj redovitih studenata te ne primaju nužno prihod od stalnog zaposlenja. Unatoč tomu, institucionalna praksa i dalje definira kategoriju izvanrednih studenata kao studente uz rad, a problem ostaje neriješen na nacionalnoj razini. Ova nejasnoća otvara važna pitanja dimenzije pravednosti u sustavu izvanrednog studiranja u Hrvatskoj, budući da status izvanrednog studenta ima za posljedicu izostanak financijske potpore iz javnih sredstava te, slijedom toga, znatno veće financijsko opterećenje za studente.

Struktura studentskog tijela s obzirom na socioekonomski status

Prema usporedivim podacima o jednakosti u pristupu visokom obrazovanju u Europi (Bohonek i dr., 2010), studenti koji prema zanimanju i stupnju obrazovanja roditelja dolaze iz obitelji nižeg socioekonomskog statusa imaju znatno manje šanse za pristup visokom obrazovanju u većini europskih zemalja. Stupanj nejednakosti razlikuje se od zemlje do zemlje – među zemljama koje su bile uključene u ovo istraživanje, zastupljenost studenata iz obitelji nižeg socioekonomskog statusa je relativno zadovoljavajuća u Švedskoj i Sloveniji, dok u Njemačkoj vlada izrazita nejednakost s obzirom na pristup visokom obrazovanju studenata iz obitelji nižeg socioekonomskog statusa. U zemljama poput Austrije, uključenost ranjivih skupina u visoko obrazovanje donekle se popravila posljednjih godina, dok je u nekim istočnoeuropskim zemljama, kao što je Mađarska, broj studenata iz ranjivih skupina čak i pao.

Struktura studentskog tijela s obzirom na spol

U svim zemljama uključenima u ovo istraživanje žene čine većinu studentskog tijela. Ipak, vidljiva je razlika u rodnoj zastupljenosti u različitim područjima studija. Jedno Eurostatovo izvješće (2009) navodi sljedeće:

„Žene čine veliku većinu upisanih studenata u tri velika područja studija: područje obrazovanja“, područje „zdravstva“ i područje „humanističkih znanosti i umjetnosti“. Druga je krajnost činjenica da broj studenata znatno premašuje broj studentica u području „strojarstva, proizvodnje, građevine“ te „znanosti, matematike, informatike“, i ta se situacija nije znatno promijenila od 2002. godine.“ (str. 16)

Međunarodni studenti

Udio međunarodnih studenata u studentskom tijelu razlikuje se od zemlje do zemlje, a relativno je nizak u tranzicijskim zemljama Srednje i Istočne Europe koje su se nedavno pridružile Europskoj uniji. Dok udio međunarodnih studenata u Mađarskoj iznosi 3,5% a u Sloveniji 1,3%, u preostalim zemljama obuhvaćenima ovim istraživanjem on izgleda ovako: Austrija 16,7%, Njemačka 11,3% i Švedska 10,3% (OECD, 2009). U zemljama koje međunarodnim studentima naplaćuju školarine, broj međunarodnih studenata predstavlja važnu stavku u financiranju visokog obrazovanja. U Hrvatskoj međunarodni studenti čine 2,6% studentskog tijela, međutim, prema izvješću Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa (2007), većina ovih studenata dolazi iz zemalja bivše Jugoslavije (2,2%), 0,14% iz zemalja Europske unije, a 0,16% iz ostatka svijeta.

Implikacije za javne politike financiranja visokog obrazovanja

Informacije o karakteristikama studentskog tijela ključne su za djelotvorno planiranje financiranja visokog obrazovanja. Iz perspektive pravednog pristupa visokom obrazovanju, ove informacije omogućavaju državi i institucijama visokog obrazovanja strateško planiranje mjera za povećanje jednakosti kroz sustave studentskih potpora te kroz financijske poticaje za institucije ili programe, ili pak kroz uključivanje socijalnih ciljeva u rad institucija, programske ugovore ili pak misije institucija. Važnost ovih informacija za financiranje u visokom obrazovanju primijetili su i Beerkens-Soo i Vossensteyn (2009), spomenuvši kako u Velikoj Britaniji i Australiji postoje financijske inicijative koje promiču pravednost u pristupu visokom obrazovanju. Primjerice, sveučilišta u Australiji dobivaju više sredstava za upis studenata iz skupina nižeg socioekonomskog statusa.

U pogledu razlike između redovitih i izvanrednih studenata, informacije o broju jednih i drugih su od presudne važnosti jer to izravno utječe na organizaciju izvođenja nastave i studentskih službâ. U Hrvatskoj su ovi podaci važni zbog razlika među redovitim i izvanrednim studentima u pogledu školarina i dostupnosti financijske potpore.

Kad je riječ o međunarodnim studentima, trebalo bi detaljno pratiti njihov broj kako bi se evaluirala kretanja u smjeru internacionalizacije, što bi moglo utjecati na organizaciju i ponudu studija, službe za potporu studentima i cjelokupno financiranje, s obzirom da međunarodni studenti izvan zemalja Europske unije obično plaćaju više iznose školarina nego domaći studenti i studenti iz drugih zemalja Europske unije.

Broj znanstveno-nastavnog osoblja

Podaci OECD-a za 2008. (2010) o omjeru broja studenata i znanstveno-nastavnog osoblja na svim institucijama tercijarnog obrazovanja pokazuju da Švedska ima najpovoljniji omjer predavača i studenata (1:8,5), a slijede ju Njemačka (1:11,5), Austrija (1:14,6), Mađarska (1:17,1) i Slovenija (1:20,8). Prema podacima za akademsku godinu 2009./2010. (DZS, 2011), u Hrvatskoj je omjer predavača i studenata 1:12,6, što predstavlja povoljniju situaciju u odnosu na Austriju, Mađarsku i Sloveniju. Međutim, analiza pojedinačnih institucija u drugom dijelu ovog izvješća pokazat će kako se iza ovog omjera kriju razlike s obzirom na akademsko područje (npr. omjer broja predavača i studenata je znatno veći u društvenim nego li biotehničkim znanostima) i razine studija.

Nadalje, prema izvješću MZOŠ-a o visokom obrazovanju u Hrvatskoj (2007), veliki problem predstavlja osiguranje sredstava za adekvatno akademsko osoblje na veleučilištima i visokim školama:

„velik broj akademskog osoblja na nezavisnim veleučilištima i visokim školama radi i na drugim institucijama visokog obrazovanja, javnim znanstvenim institutima ili pak u industriji“. (str. 87)

Implikacije za javne politike financiranja visokog obrazovanja

Ove su informacije važne za zemlje poput Hrvatske, koje pri odlukama o financiranju uzimaju u obzir broj zaposlenih, posebice ukoliko se financiranje koristi kao alat za poticaj optimizacije omjera broja znanstveno-nastavnog osoblja i studenata u različitim akademskim područjima. Ovaj dio izvješća napominje kako je sveukupan omjer broja predavača i studenata u Hrvatskoj povoljan, međutim prikriva razlike u omjeru s obzirom na akademsko područje i razinu studija.

02

Financiranje visokog obrazovanja: iznosi i izvori financiranja

Ukupni javni rashodi i privatna potrošnja u visokom obrazovanju

Usporedbom iznosa javnih rashoda i privatne potrošnje u visokom obrazovanju kao postotka BDP-a, kao što je u Tablici 1.3. prikazano za zemlje obuhvaćene ovim istraživanjem, dolazimo do pokazatelja gdje je na ljestvici prioriteta smješteno visoko obrazovanje, kako vladinih, tako i prioriteta društva u cjelini.

Tablica 1.3. Javni rashodi i privatna potrošnja u obrazovanju i visokom obrazovanju (izraženi u postotku BDP-a) u 2008. godini.

Država	Javna ulaganja u visoko obrazovanje izražena u postotku BDP-a (%)*	Privatna ulaganja u visoko obrazovanje izražena u postotku BDP-a (%)	Ukupna privatna i direktna javna izlaganja (ne uključuju studentsku potporu) u visoko obrazovanje izražena u postotku BDP- (%)
Austrija	1,49	0,2	1,32
Hrvatska	0,95	0,32	1,24
Mađarska	1,02	0,3	1,1
Njemačka	1,21	0,25	1,23
Slovenija	1,22	0,18	1,11
Švedska	1,82	0,17	1,52
EU prosjek (EU 27)	1,14	0,39	1,3

Izvor: EC (2011): http://ec.europa.eu/education/higher-education/doc/wp0911_en.pdf (uključuje i izdvajanja za istraživanje i razvoj)

*Izravna javna ulaganja u obrazovne institucije plus javne subvencije za kućanstva i druge privatne osobe, izražene u postotku BDP-a.

Kada govorimo o javnim ulaganjima u visoko obrazovanje, u usporedbi sa drugim zemljama Švedska ulaže najveći postotak svog BDP-a (1,82%), a slijedi je Austrija (1,49%). Slovenija i Njemačka ulažu sličan postotak (1,2%), dok Mađarska ima najmanja javna ulaganja u visoko obrazovanje od svih zemalja članica EU obuhvaćenih ovim istraživanjem (1,02%). Podaci za Hrvatsku ukazuju na to da se u visoko obrazovanje ulaže 0,95% BDP-a što je niže od navedenih zemalja i EU 27 prosjeka od 1,14%. Relativno niska ulaganja Republike Hrvatske u visoko obrazovanje prepoznata su u posljednjem Planu razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005. -2010. Hrvatske, u kojemu je navedena sljedeća potreba:

„Približiti proračunska izdvajanja za obrazovanje europskim standardima. Primjerenu količinu proračunskih sredstava za obrazovanje treba izdvojiti za financiranje unapređenja sustava“. (MZOŠ, 2005: 19).

Plan je zaista kao cilj postavio ulaganje javnih sredstava u obrazovanje u iznosu 4,9% BDP-a do 2010., međutim taj cilj nije postignut.

U pogledu privatne potrošnje u visokom obrazovanju (ulaganja od školarina, nevladinog sektora) izražene u postotku BDP-a, prema Eurostatovim podacima za 2008. (EC 2011) najviša razina privatnih ulaganja u visoko obrazovanje među analiziranim zemljama prisutna je u Hrvatskoj (0,32%) (koja se time približava europskom prosjeku) i Mađarskoj (0,3), a slijede je Njemačka (0,25%), Austrija (0,2%), Slovenija (0,18%), te Švedska (0,17%).

Ukupna privatna i direktna javna ulaganja u visoko obrazovanje, izražena u postotku BDP-a pokazuju da najviša izdvajanja ima Švedska (1,52%) koju slijedi Austrija (1,32%). Zbog značajnih privatnih izlaganja za visoko obrazovanje (u komparaciji s ostalim zemljama u ovoj studiji) ovaj niz slijedi Hrvatska (1,24%), zatim Njemačka (1,23%) te Mađarska i Slovenija (obje oko 1,1%).

Prema Eurostatovim podacima (2009), ukupna potrošnja na obrazovanje uvelike se financira iz javnih sredstava. Zaista, u svim zemljama koje su sudjelovale u Eurostatovu istraživanju, kad se uzmu u obzir sve razine obrazovanja, barem 75% ulaganja u obrazovanje dolazi iz javnih sredstava (str. 129).

Javno financiranje visokog obrazovanja

Prema istraživanju Europskog udruženja sveučilišta (*European University Association* [EUA], 2008), državni proračuni predstavljaju najveći izvor financiranja za većinu sveučilišta obuhvaćenih istraživanjem. U većini slučajeva sredstva iz nacionalnih proračuna raspodjeljuju ministarstva u čijem su resoru visoko obrazovanje i istraživanje, dok su u nekim slučajevima izvori javnih sredstava druga ministarstva, nacionalna vijeća za istraživanje i regionalne vlasti (str. 23). Istraživanje također navodi kako su privatna sredstva drugi najvažniji izvor financiranja za sveučilišta obuhvaćena istraživanjem, a dolaze ili od studenata i njihovih obitelji ili iz institucija privatnog sektora. Prihod od privatnih osoba obično dolazi u obliku školarina ili upisnina, ali i troškova smještaja u studentskim domovima i obroka u objektima studentske prehrane te naknade za usluge koje nisu nužno ograničene na studente, poput ulaznica za muzeje ili prihod iz dućana u kojima se prodaju proizvodi sveučilišta (npr. majice s logom sveučilišta) (str. 23).

Tablica 1.4. prikazuje kretanja u izvorima financiranja visokih učilišta u razdoblju između 1995. i 2008. za Austriju, Mađarsku, Sloveniju i Švedsku.

Tablica 1.4. Podaci o kretanjima sastava financiranja visokih učilišta.

		Javno financiranje	Školarine i ostale naknade	Financiranje od trećih strana
Austrija	1995.	97%	0%	3%
	2008. (ili najnoviji dostupni podaci)	78%	6%	16%
	Promjena u postotnim bodovima	Pad od 9pb	Rast od 6pb	Rast od 13pb
Njemačka ⁵	-	-	-	-
	-	-	-	-
	-	-	-	-
Mađarska	1995.	80%	10%	10%
	2008. (ili najnoviji dostupni podaci)	70%	15%	15%
	Promjena u postotnim bodovima	Pad od 10pb	Rast od 5pb	Rast od 5pb
Slovenija	1995.	60%	20%	20%
	2008. (ili najnoviji dostupni podaci)	50%	25%	25%
	Promjena u postotnim bodovima	Pad od 10 pb	Rast od 5pb	Rast od 5pb
Švedska	1995.	88%	0%	12%
	2008. (ili najnoviji dostupni podaci)	88%	0%	12%
	Promjena u postotnim bodovima	Bez promjene.	Nema školarina.	Bez promjene.

Izvor: CHEPS (2010).

Iz navedenih je podataka vidljivo da državni proračuni predstavljaju dominantan izvor financiranja u svim zemljama o kojima se raspravlja u ovom izvješću, iako se Slovenija izdvaja po znatno nižem postotku javnog financiranja negoli je to slučaj u ostalim zemljama.

Ako razmotrimo kretanja kroz navedeno vremensko razdoblje, u Mađarskoj i Sloveniji je vidljiv pad u postotku javnog financiranja (oko 10 postotnih bodova). Jedino u Švedskoj nije bilo primjetne promjene u postotku javnog financiranja. Ukupni iznos javnog financiranja javnih visokih učilišta zadržao se na stabilnih 88%. Osim Švedske, u navedenim se zemljama povećao postotak financiranja od školarina (porast od pet postotnih bodova) i od trećih strana - iako je financiranje iz trećih izvora u Austriji znatno poraslo u usporedbi sa drugim zemljama (13 postotnih bodova, u usporedbi sa otprilike pet postotnih bodova u drugim zemljama).

Prema izvješću MZOŠ-a (2007: 76), u Hrvatskoj se javna visoka učilišta financiraju uglavnom iz državnog proračuna. Dodatan izvor prihoda predstavljaju školarine i upisnine koje plaćaju redoviti ili izvanredni studenti, kao i instrumenti financiranja razvijeni za istraživačke aktivnosti, zatim tržišne aktivnosti i donacije. Privatne pak institucije u potpunosti financiraju njihovi osnivači i studentske školarine.

⁶ U federalnom sustavu Njemačke visoko je obrazovanje u načelu stvar odgovornosti pojedinih pokrajina (Länder). U skladu s time, visoka učilišta u Njemačkoj prvenstveno financiraju kroz proračune pokrajina, stoga u ovoj tablici ne možemo prikazati usporedive podatke na nacionalnoj razini. Ipak, valja primijetiti kako troškove većih investicija, poput zgrada i većih zahvata po pitanju istraživačke opreme, tradicionalno popola dijele savezna vlada i pokrajine.

Tablica 1.5. prikazuje postotak javnog financiranja i financiranja iz vlastitih izvora (bez isticanja razlike između školarina i financiranja od trećih strana) na hrvatskim sveučilištima između 2003. i 2007.

Tablica 1.5. Postotak javnog financiranja i postotak financiranja iz vlastitih izvora na hrvatskim sveučilištima u razdoblju 2003.-2007.

	2003	2004	2005	2006	2007
Javno financiranje %	70%	70%	71%	72%	70%
Vlastiti izvori financiranja %	30%	30%	29%	28%	30%

Izvor: Hunjak (2008: 97).

Prema navedenim podacima, u usporedbi sa drugim sustavima visokog obrazovanja razmotrenima u ovom izvješću, Hrvatska je sa 70% ukupnog financiranja sveučilišta iz državnog proračuna najbližnja Mađarskoj. Postotak javnog financiranja je viši u Austriji i Švedskoj, a niži u Sloveniji. Kao što je već spomenuto, ne postoje podaci na nacionalnoj razini iz kojih bi se vidjela razlika između vlastitih prihoda od školarina i prihoda od trećih strana. Valja primijetiti, međutim, kako drugi dio ovog izvješća sadrži podatke za sva hrvatska visoka učilišta koji uključuju navedenu razliku unutar kategorije vlastitih izvora financiranja. Prema ovim podacima, između 41% i 60% vlastitih prihoda na sveučilištima dolazi iz školarina, dok preostali iznos dolazi iz trećih izvora: ukupno gledano, postoji podudarnost između postotaka izvora financiranja u Hrvatskoj i u Mađarskoj.

Implikacije navedenih podataka za javne politike:

U pogledu udjela financiranja visokih učilišta iz javnih spram privatnih izvora, Hrvatska ima niži postotak javnog financiranja (70%) nego Austrija i Švedska (78% i 88%), a u istoj je razini sa Mađarskom. Slovenija se ističe po znatno nižem postotku javnog financiranja (50%) te po najvišem postotku financiranja od trećih strana (koji čini čak 25% sveukupnih sredstava financiranja, dok u drugim zemljama taj postotak iznosi 12-16%). S obzirom na decentraliziranu saveznu strukturu Njemačke, za njemački sustav visokog obrazovanja nije moguće dati usporedive podatke na nacionalnoj razini za ovo konkretno pitanje.

Trend koji bi najviše trebalo uzeti u obzir pri promišljanju budućnosti visokog obrazovanja u Hrvatskoj jest kontinuirano smanjenje postotka javnog financiranja u svim zemljama osim Švedske – postotak javnih sredstava u financiranju visokih učilišta je 2008. bio u prosjeku 10 postotnih bodova niži negoli 1995.

Prihodi od školarina

Prema Jongbloedu (2010), u zemljama kontinentalne Europe studenti na preddiplomskoj razini studija u velikom broju slučajeva plaćaju simbolične iznose školarina ili su posve oslobođeni plaćanja (npr. u Austriji, Češkoj, Danskoj, Estoniji, Finskoj, Grčkoj, Irskoj, Islandu, Sloveniji, Švedskoj). U nekim su zemljama iznosi školarina veći, ali ne prelaze 500 EUR godišnje (npr. u Belgiji, Francuskoj, Bugarskoj, Turskoj), dok u drugima u prosjeku iznose oko 750 EUR godišnje (u Italiji, Španjolskoj, Švicarskoj) ili su pak dosegli „znatne“ iznose (iznad 1.000 EUR godišnje u Nizozemskoj, Engleskoj, Latviji).

Školarine mogu institucijama biti znatan izvor privatnih prihoda. Kao što je opisano u prethodnoj cjelini, školarine čine 6% sveukupnog financiranja za visoko obrazovanje u Austriji, 16% u Mađarskoj i čak 25% u Sloveniji. Nadalje, gotovo u svim sustavima visokog obrazovanja zemalja koje su sudjelovale u ovom istraživanju postoji neki oblik studentskih školarina. Jedina je iznimka u ovom slučaju Švedska, gdje trenutno ne postoje školarine ni u jednom segmentu sustava visokog obrazovanja.⁶

Međutim, činjenica da u nekoj zemlji „postoje školarine“ može zavarati bez detaljne analize vrsta školarina, kriterija za naplatu školarina te njihova iznosa. Primjerice, školarine se mogu naplaćivati samo za neke od ciklusa visokog obrazovanja (preddiplomski, diplomski ili doktorski), mogu se naplaćivati univerzalno (svim upisanim studentima bez iznimke) ili selektivno (određenim skupinama ili postotku studenata), a mogu imati fiksne ili varijabilne iznose, koji pak studentima mogu biti manje ili više pristupačni. Svi ovi aspekti usko su vezani uz mjeru do koje sustav visokog obrazovanja u obzir uzima dimenziju pravednosti. U sljedećoj će cjelini biti prikazan pregled sustava školarina u svim zemljama koje su bile uključene u ovo istraživanje.

U Austriji, slično kao i u Švedskoj, redoviti studenti na preddiplomskoj razini pri upisu ne plaćaju nikakve školarine. Ipak, neke skupine studenata u Austriji plaćaju školarine: međunarodni studenti koji nisu državljani zemalja Europske unije te studenti koji studij ne završe u roku. Iznos školarina za studiranje izvan dopuštenog roka odredilo je savezno ministarstvo, i to 380 EUR po semestru. Studenti mogu zatražiti oslobođenje od plaćanja ovog tipa školarine uslijed sljedećih okolnosti: bolesti, trudnoće, brige za malodobnu djecu, fizičkih ili mentalnih teškoća, vojne službe ili zaposlenja. Ovakva je struktura školarina u Austriji uvedena tek nedavno (2009. godine), nakon razdoblja u kojem su svi studenti plaćali školarine (Dolenec, 2010).

Slično Austriji i Švedskoj, ni u Sloveniji redoviti studenti na preddiplomskoj razini studija ne plaćaju školarine, bez obzira jesu li državljani Slovenije ili koje druge države članice Europske unije. Izvanredni studenti i studenti izvan zemalja Europske unije plaćaju školarine u svim ciklusima studija. U slučaju trećeg ciklusa doktorskih studija postoje subvencije za studente iz Slovenije i ostalih zemalja Europske unije (Study in Slovenia, 2011). Iznose školarina u Sloveniji određuju same institucije, u skladu sa smjernicama Ministarstva visokog obrazovanja, znanosti i tehnologije.

U Njemačkoj je regulacija sustava visokog obrazovanja odgovornost 16 saveznih pokrajina, stoga postoje razlike u propisima vezanima uz školarine. U devet je pokrajina situacija slična onoj u Austriji i Sloveniji – npr. redoviti studenti na preddiplomskoj razini studija ne plaćaju školarine, dok se drugim skupinama studenata školarine naplaćuju. Od sedam pokrajina koje studentima naplaćuju školarine, u dvije (Bavarskoj i Sjevernoj Rajni-Vestfaliji) postoji ograničenje iznosa koji se studentima može naplatiti po semestru (trenutno 500 EUR). Institucije su, naravno, slobodne naplaćivati i manje iznose. U preostalim pet njemačkih saveznih pokrajina u kojima studenti plaćaju školarinu, točno određeni iznos školarina je propisan zakonom, iako su sveučilišta slobodna – na temelju zakonskih preduvjeta savezne vlade – sama donijeti konačnu odluku o naplati školarina. Iz ovih je razloga stvarna praksa naplate školarina znatno diverzificiranija nego li je to prikazano u ovom pregledu.

⁶ Ipak, valja primijetiti kako je u travnju 2010. švedski parlament izglasao odluku prema kojoj će međunarodni studenti koji nisu državljani zemalja Europske unije od akademske godine 2011./2012. plaćati školarine.

U Mađarskoj postoje dvije skupine studenata s obzirom na status plaćanja školarine: oni koji studiraju na teret države i oni koji se sami financiraju. Ovaj je dualizam u kategorizaciji redovitih studenata uveden sredinom 1990-ih godina (Dolenec, 2010). Studenti koji ne uđu u kvotu studenata koji studiraju na teret države moraju u cijelosti pokriti troškove svojih studija. Valja primijetiti kako država nije ograničila maksimalan iznos školarine (ibid.).

U praksi se, doduše, pri određivanju iznosa školarina u obzir uzima svojevrsna „tržišna vrijednost“ studijskih programa, a ne stvarni troškovi. Dok se broj državno subvencioniranih mjesta smanjuje od 2006., broj studenata koji se sami financiraju je porastao. U 2007. se broj studenata koji sami plaćaju školarinu popeo na 50% cjelokupnog broja studenata u mađarskom sustavu visokog obrazovanja. Gornja granica kvote za studente koji se sami financiraju određena je kapacitetom institucije, koji se pak određuje kroz proces tzv. „akreditacije kapaciteta“. Studenti koji sami plaćaju školarinu studiraju na svim razinama visokog obrazovanja, od redovitog studija na preddiplomskoj razini do MBA programa. Isto tako, kao što je slučaj i u Austriji i Sloveniji, i u Mađarskoj se studentima koji studiraju dulje od dopuštenog roka naplaćuju školarine.

U Hrvatskoj je do akademske godine 2010./2011. postojao dualizam u kategorizaciji studenata s obzirom na status plaćanja školarina, sličan onome u Mađarskoj. U bivšem sustavu su se studentima koji su se upisali povrh kvote državno subvencioniranih mjesta naplaćivale školarine (upis „ispod“ ili „iznad crte“ prvenstveno je ovisio o akademskom uspjehu u srednjoj školi i uspjehu studenata na prijamnom ispitu za fakultete). Kao i u Mađarskoj, ukupan porast broja upisanih studenata tijekom godina značio je rast broja studenata koji sami plaćaju školarine. Kako navode Babić, Matković i Šošić (2006: 48) u razdoblju između 1990. i 2004. ukupni se broj studenata povećao za 82%, dok je broj studenata koji se sami financiraju porastao za 814% (postotak studenata koji su u potpunosti studirali na teret države u Hrvatskoj je sa 88% u 1993. godini pao na 40% u 2010., izvor: DZS, 2010).

Prema OECD-ovu istraživanju (2008) o hrvatskom tercijarnom obrazovanju, ovako raslojen sustav školarina je problematičan stoga što „je složen, ne čini se pravednim u smislu usmjeravanja potpore najpotrebitijim studentima i ne vodi ka učinkovitosti“ (str. 33).

Do akademske godine 2010./2011., maksimalni iznosi školarina za redovite preddiplomske programe u Hrvatskoj nisu bili ograničeni niti ih je strogo regulirala država, iako su iznosi određivani u procesu koordinacije između Vlade i Rektorskog zbora, a iznosi su varirali od 750 EUR do 1.270 EUR po akademskoj godini, ovisno o području studija (što u Jongbloedovim [2010] terminima maksimalni iznos školarina u Hrvatskoj smješta u kategoriju „znatnih“). Školarine za programe u drugom i trećem ciklusu studija nisu regulirane ni od strane države, niti koordiniranim procesom među institucijama u Hrvatskoj. Sveučilište u Zagrebu je 2007. započelo s razvojem linearnog modela školarina za preddiplomske studije, u sklopu kojega bi status plaćanja školarina ovisio o uspjehu na studiju -ovaj se model također proširio na neka druga sveučilišta u Hrvatskoj, a pobliže je opisan u cjelini ovog izvješća koja se bavi školarinama.

Najveća promjena u sustavu školarina u Hrvatskoj dogodila se slijedom Vladine odluke 2010., kojom je određeno da počevši sa akademskom godinom 2010./2011. svi studenti na preddiplomskoj i diplomskoj (magistarskoj) razini studija koji upišu studij u sklopu ukupne upisne kvote ne plaćaju školarine u prvoj godini studija. Nakon prve godine, školarine bi se plaćale prema linearnom modelu na temelju broja ostvarenih ECTS bodova.

Ukratko, Tablica 1.6. prikazuje usporedne podatke za pet zemalja iz Europske unije čiji su predstavnici bili članovi projektnog konzorcija te za Hrvatsku. Tamo gdje je to bilo moguće, istaknuti su godišnji iznosi školarina za redovite studente na preddiplomskoj razini studija.

Tablica 1.6. Školarine za studente na preddiplomskoj razini studija na javnim institucijama visokog obrazovanja

Država	Prakse vezane uz školarine i iznos školarina u eurima
Austrija	<ul style="list-style-type: none"> Nema školarina pri upisu na bilo koju razinu studija Školarine se naplaćuju u slučaju studiranja izvan dopuštenog roka: 760 EUR godišnje Školarine se naplaćuju za studente iz zemalja izvan EU: 760 EUR godišnje
Hrvatska	<ul style="list-style-type: none"> Od ak. godine 2010./2011. nema školarina pri upisu na preddiplomskoj i diplomskoj razini; nakon toga se naplaćuju različiti godišnji iznosi, ovisno o broju ostvarenih ECTS bodova Prije 2010./2011.: <ul style="list-style-type: none"> Nije bilo školarina za studente koji su studirali na teret države Školarine su se naplaćivale studentima povrh kvote državno subvencioniranih mjesta: 750–1.270 EUR godišnje Školarine za međunarodne studente: razlikuju se od sveučilišta do sveučilišta
Mađarska	<ul style="list-style-type: none"> Nema školarina za studente koji studiraju na teret države Školarine se naplaćuju studentima povrh kvote državno subvencioniranih mjesta: 200 – 2.000 EUR godišnje Školarine se naplaćuju izvanrednim studentima Školarine se naplaćuju u slučaju studiranja izvan dopuštenog roka
Njemačka	<ul style="list-style-type: none"> Nema školarina pri upisu u 9 od 16 saveznih pokrajina na preddiplomskoj razini. Od navedenih 9 pokrajina, školarina se naplaćuje za studiranje izvan dopuštenog roka u 4 pokrajine Školarine se naplaćuju u 7 od 16 pokrajina: maksimalno 1.000 EUR godišnje Školarine se naplaćuju na diplomskoj i doktorskoj razini studija
Slovenija	<ul style="list-style-type: none"> Nema školarina (uključujući privatne institucije s dopusnicama) Školarine se naplaćuju izvanrednim studentima Školarine se naplaćuju studentima na poslijediplomskoj doktorskoj razini studija Školarine se naplaćuju studentima iz zemalja izvan EU (ili zemalja koje nemaju sklopljen bilateralni sporazum sa Slovenijom)
Švedska	<ul style="list-style-type: none"> Nema školarina ni na jednoj razini studija Školarine se naplaćuju studentima iz zemalja izvan EU (od ak. godine 2011./2012.)

Izvori: Statistik Austria (2008), EIB (2009), Dolenc (2010).

Kao što je vidljivo iz Tablice 1.6., nijedna od ovih zemalja nema jedinstven sustav naplate školarina na preddiplomskoj razini, s iznimkom sedam od 16 saveznih pokrajina Njemačke. Austrija, Slovenija, Švedska i većina njemačkih pokrajina ne naplaćuju školarine redovitim studentima na preddiplomskoj razini pri upisu –iako one mogu postojati za studente koji studiraju dulje od dopuštenog vremenskog roka i za neke druge skupine studenata u sklopu sustava visokog obrazovanja (međunarodne studente, izvanredne studente itd.). Mađarska i Hrvatska su dosad imale vrlo slične sustave školarina (iako se on u Hrvatskoj mijenja od 2010./2011. nadalje), znatno različite od sustava u drugim zemljama, u sklopu kojih se školarina naplaćuje redovitim studentima na preddiplomskoj razini studija koji su se upisali povrh kvote državno subvencioniranih mjesta. U Mađarskoj vlada širok raspon iznosa godišnjih školarina (200–2.000 EUR), dok je u Hrvatskoj nešto manji (750–1.270 EUR). Istovremeno, maksimalni godišnji iznosi školarina u ove dvije zemlje viši su od onih u njemačkim saveznom pokrajinama, iako je Njemačka zemlja znatno višeg životnog standarda. Prema podacima Svjetske banke, u 2010. je godini BDP po glavi stanovnika izražen prema paritetu kupovne moći Hrvatske iznosio 19.516. USD, a Njemačke 37.260. USD, dakle hrvatski životni standard iznosi otprilike 52% životnog standarda u Njemačkoj.

Ukupno gledano, iz usporedbe navedenih podataka o različitim praksama uvođenja i regulacije školarina u Europi vidljivo je kako Austrija, Slovenija i Njemačka predstavljaju sustave gdje financiranje visokog obrazovanja putem školarina regulira država, a Mađarska i Hrvatska predstavljaju primjere gdje je povećanje broja studenata od ranih 1990-ih dovelo do rasta nereguliranog sustava školarina koje institucije naplaćuju studentima upisanima povrh kvote onih koji studiraju na teret države (ili, nedavno, u slučaju Hrvatske, prema uspjehu na studiju iskazanome u broju ostvarenih ECTS bodova).

Implikacije navedenih podataka za javne politike:

Prema informacijama prikazanim u ovoj cjelini, trenutni sustav naplate školarina u Hrvatskoj, gdje studenti na preddiplomskoj razini pri upisu ne plaćaju školarine, sukladan je austrijskom, slovenskom, švedskom te donekle i njemačkom sustavu visokog obrazovanja. Međutim, hrvatski je linearni model naplate školarina prema broju ostvarenih ECTS bodova jedinstven. Nadalje, maksimalan iznos školarina koji se naplaćuje u Hrvatskoj relativno je visok s obzirom na, primjerice, Njemačku, gdje studenti imaju nedvojbeno viši životni standard.

Prihodi od trećih strana

„Vlastitim prihodom“ visokih učilišta smatra se sav prihod koji ne dolazi iz javnih sredstava –uključivši prihod od školarina, administrativnih pristojba, razvojnih projekata, usluga, donacija i drugih izvora. Termin „prihod od trećih strana“ predstavlja potkategoriju u sklopu „vlastitih prihoda“, no odnosi se na sve izvore financiranja koji ne dolaze iz javnih sredstava niti predstavljaju prihod od studentskih školarina ili administrativnih pristojba.

Kao što je rečeno ranije u ovom poglavlju, većina zemalja koje su sudjelovale u ovom istraživanju ima sličan udio financiranja od trećih strana: Austrija: 16%, Mađarska: 15%, Švedska: 12%. Iskače jedino Slovenija, gdje čak 25% sveukupnih sredstava za visoko obrazovanje dolazi od trećih strana. Za Hrvatsku ne postoje podaci na nacionalnoj razini iz kojih bi unutar kategorije „vlastitog prihoda“ bila vidljiva razlika između prihoda od školarina i prihoda od trećih strana.

Nažalost, podaci o izvorima financiranja od trećih strana nisu dostupni za sve zemlje uključene u ovo istraživanje, a prikupljene informacije ne pružaju sveobuhvatan ili detaljan pregled. U Hrvatskoj Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju iz 2003., članak 107., navodi kako institucije mogu financirati svoje aktivnosti iz vlastitih izvora prihoda od:

“istraživačkih, umjetničkih i stručnih projekata, elaborata, ekspertiza, nakladničke i drugih djelatnosti, [...] sveučilišnih i ostalih zaklada, ostvarene dobiti trgovačkih društava i drugih pravnih osoba iz članka 66. ovoga Zakona, [...] izravnih ulaganja pojedinaca, trgovačkih društava i drugih pravnih osoba, [...] donacija te [...] ostalih izvora“. (2003, čl. 107.)

Na temelju podataka za druge zemlje uključene u ovo istraživanje, izdvajamo sljedeće zaključke:

- U Austriji ključne izvore financiranja za visoka učilišta osim državnih predstavljaju nadnacionalne institucije, industrija i privatni sektor te privatne fondacije (UNESCO, 2006)
- U Njemačkoj se sveučilišta osim kroz osnovni proračun (*Grundmittel*) financiraju iz javnih sredstava putem natječaja za individualne istraživačke projekte znanstvenika, kao i iz privatnih izvora (CHEPS, 2007)
- U Mađarskoj je institucijama visokog obrazovanja dopušteno zadržavanje i akumuliranje preostalih sredstava, pohrana vlastitog prihoda na odvojenom računu, obavljanje poslovnih aktivnosti bez obveze plaćanja poreza i davanja (uz ispunjenje određenih uvjeta), prodaja vlastitih nekretnina, osnivanje društava s ograničenom odgovornošću, preuzimanje dugoročnih obveza u sklopu programâ javno–privatnih partnerstava, te upis državnih vrijednosnica. Drugim riječima, institucijama visokog obrazovanja u Mađarskoj je na raspolaganju niz financijskih strategija za pribavljanje prihoda.
- U Sloveniji visoka učilišta primaju sredstva od trećih strana kroz „međunarodne istraživačke projekte, istraživanja vezana uz poslovni sektor i druge tržišne aktivnosti“ (CHEPS, 2010: 179).

03

Modeli javnog financiranja u visokom obrazovanju

Prema istraživanju Europskog udruženja sveučilišta (EUA, 2008), javna sredstva za visoko obrazovanje dolaze iz različitih izvora i u različitim oblicima, kao što je model cjelovitog financiranja (eng. *lump-sum funding*) ili proračun popisa troškova (eng. *line-item funding*). Isto tako mogu se određivati prema različitim formulama, pokazateljima učinkovitosti, pokazateljima iznosa itd. Ova cjelina sadrži informacije o tome kako se u sklopu modela koji je na snazi u svakoj zemlji obuhvaćenoj ovim istraživanjem upravlja javnim financiranjem visokih učilišta.

Austrija

U Austriji se javno financiranje ugovara s institucijama visokog obrazovanja na razdoblje od tri godine. Otkad je 2004. na snagu stupio Zakon o sveučilištima, sveučilišta svoja osnovna sredstva dobivaju u obliku cjelovitog (*lump-sum*) trogodišnjeg proračuna, a njima upravljaju samostalno. Prvi takav trogodišnji ugovor potpisan je za razdoblje 2007.-2009. Cjelovita (*lump-sum*) sredstva se raspodjeljuju na temelju ugovora o financiranju koje savezna vlada potpisuje sa sveučilištima, a u kojima sveučilišta moraju navesti svoje strateške ciljeve za nadolazeće razdoblje od tri godine (Kottmann, 2008:33-34). Kottmann (2008) navodi kako je 2008. izglasan amandman austrijskog Zakona o sveučilištima, prema kojemu ugovor o financiranju može sadržavati i pokazatelje učinkovitosti –20% sredstava se raspodjeljuje na temelju tih pokazatelja, dok se 80% sredstava određuje ugovorom između sveučilišta i resornog ministarstva (str. 34).

Tablica 1.7. Pokazatelji u ugovorima o financiranju austrijskih visokih učilišta.

<p>Nastava</p>	<ul style="list-style-type: none"> • broj aktivnih redovitih studenata, utežan prema području studija • broj diplomiranih studenata, utežan prema području studija • postotak studenata koji su studij završili u roku • postotak diplomiranih studenata u odnosu na broj upisanih među redovitim studentima⁷
<p>Istraživanje / razvoj / umjetnost</p>	<ul style="list-style-type: none"> • broj studenata koji su završili doktorske studije, utežan prema području studija • istraživačka suradnja u sklopu Austrijskog fonda za razvoj znanstvenog istraživanja (FWF) i financiranja istraživanja od strane EU • druge vrste istraživačke suradnje
<p>Društveni ciljevi</p>	<ul style="list-style-type: none"> • veći postotak žena u znanstveno-nastavnom kadru sveučilištâ • veći broj žena koje završavaju doktorske studije, utežan prema području studija • veći broj redovitih studenata koji sudjeluju u programima međunarodne mobilnosti (odlazne) • veći broj studenata upisanih na magistarske i doktorske programe koji su prethodne cikluse visokog obrazovanja završili izvan Austrije

Izvori: CHEPS (2008), Statistik Austria (2008), Dolenc (2010).

⁷ Važno je primijetiti da u kontekstu visokog obrazovanja u Hrvatskoj statistike pokazuju kako je u razdoblju od 12 godina između 1991. i 2003. od ukupnog broja studenata upisanih u prvu godinu studija diplomiralo svega 31,7% (Babić, 2005). Oni koji jesu diplomirali su pak studirali relativno dugo (npr. studenti koji su diplomirali 2004. u prosjeku su studirali 5,8 godina: 6,9 u sveučilišnom sektoru i 4,5 godine u drugim vrstama institucija [Babić, Matković, Šošić, 2006]).

Prema podacima prikazanim u ovoj Tablici, pokazatelji se mogu svrstati u tri kategorije: nastavu, istraživanje i društvene ciljeve. Pokazatelji vezani uz nastavu i istraživanje se većinom odnose na poboljšanja u smislu učinkovitosti, dok kategorija društvenih ciljeva u obzir uzima sudjelovanje žena u visokom obrazovanju te dolaznu i odlaznu mobilnost studenata. Osim detaljne definicije obveza visokih učilišta, ovi trogodišnji ugovori sadrže i rokove i vremenske obveze vezane uz raspodjelu sredstava od strane savezne vlade (Dolenec, 2010). Napredak u ispunjavanju programskih ciljeva prati se kroz godišnja izvješća koja visoka učilišta podastiru saveznoj vladi. Ova izvješća o „intelektualnom kapitalu“ informiraju resorno ministarstvo o aktivnostima i ciljevima sveučilišta, stečenom intelektualnom kapitalu i (privremenim) ishodima procesa koji su dogovoreni ugovorom o financiranju.

Sveukupno gledano, promjene koje su u Austriji uvedene u pogledu financiranja visokog obrazovanja imale su za cilj stvoriti duži horizont planiranja proračuna i efikasnije usmjeravanje javnih sredstava (Statistik Austria, 2008).

Prema informacijama dobivenima kroz upitnik u sklopu ovog istraživanja (a koji je ispunila predstavnica Sveučilišta u Grazu), prednost je ovog modela financiranja u tomu što za sveučilišta osigurava osnovna sredstva, kao i sredstva za dogovorene ciljeve u trogodišnjem ciklusu. Istovremeno, osoba koja je ispunila upitnik izrazila je zabrinutost da će se sveučilišta od 2013. morati suočiti sa znatno manjim sredstvima u proračunu –za razliku od drugih europskih zemalja, kao što je Njemačka, gdje je vlada najavila povećanja u proračunu za visoko obrazovanje, takvi se koraci ne poduzimaju u Austriji.

Mađarska

Mađarska je 2006. također uvela trogodišnje ugovore o financiranju, slične onima u Austriji. Potpisivanju trogodišnjih ugovora prethodi razdoblje pregovora između pojedinačnih visokih učilišta i resornog ministarstva, tijekom kojeg se određuje točan iznos financiranja. Trogodišnji ugovori jamče institucijama predvidljivo i stabilno pritjecanje sredstava, dok zauzvrat preuzimaju odgovornost povećanja učinkovitosti u određenim područjima. Napredak i postizanje ciljeva prati se pokazateljima učinkovitosti. Ciljeve, pokazatelje učinkovitosti i orijentire određuju sama visoka učilišta, a odobrava ih resorno ministarstvo. Nadalje, pri raspodjeli sredstava također se uzimaju u obzir standardni ulazni kriteriji (eng. input criteria), kao što je broj studenata, broj kvalificiranih predavača, broj doktoranada i intenzitet resursa na programu. Činjenica da je javno financiranje povezano sa brojem studenata predstavlja poticaj za visoka učilišta da povisuju broj upisanih studenata. Međutim, pored kriterija postojećih resursa vlada je uvela i dodatne kriterije ostvarenih rezultata (eng. output criteria), kao što je broj diplomiranih studenata te postotak studenata na doktorskom studiju i zaposlenika sa doktoratom (Dolenec, 2010). Rezultat je ovih mjera kombinacija ulaznih i izlaznih kriterija pri određivanju iznosa javnog financiranja u mađarskom visokom obrazovanju slična austrijskom modelu.

Prema informacijama prikupljenima u ovom istraživanju od predstavnika Sveučilišta Corvinus u Budimpešti, nedavna je financijska kriza negativno utjecala na ugovore o sveučilišnim proračunima. Ugovoreni iznosi financiranja iz javnog proračuna zamrznuti su, što je rezultiralo razočaranjem u ovakav sustav. Kad je riječ o internoj raspodjeli javnih sredstava,

iako se institucijama visokog obrazovanja od 2005. nadalje odobrava sve veća autonomija, interna je raspodjela sredstava još uvijek vezana na proračunske stavke prethodno dogovorene s ministarstvom.

Predstavnik Sveučilišta Corvinus je također naveo sljedeću slabu točku programskih ugovora (eng. *performance contracts*) u Mađarskoj:

„Nejasno je kako institucije mogu biti sankcionirane ukoliko ne izvrše ono što je ugovorom dogovoreno. Primjerice, nekoliko institucija nije podnijelo obvezno izvješće Ministarstvu ili ukoliko jest, izvješća nisu bila sastavljena na temelju pouzdanih činjenica. Nadalje, Ministarstvu nedostaje kapaciteta (osoblja i statističkih baza podataka) za kontrolu postignutih ciljeva pojedine institucije. Naposljetku, propisi javnih financija ne podržavaju dugoročne sporazume ili ugovore, što dodatno umanjuje kredibilitet dugoročnih ugovora.“

Slično situaciji u Austriji, službena izvješća navode nedavna zamrzavanja „zajamčenih“ sredstava kao posljedicu financijske krize, što je umanjilo povjerenje u programske ugovore. Kao što je navedeno u upitniku, iz institucionalne se perspektive takvi ugovori mogu smatrati više politički deklarativnima negoli pravno obvezujućim dokumentima.

Švedska

U Švedskoj izravno financiranje od strane vlade dolazi u obliku javnih doznaka koje se dodjeljuju na razdoblje od tri godine. Potpora se temelji na iznosu potrebnih sredstava po studentu (čiji je status ekvivalent redovitog) i akademskom uspjehu iskazanom u broju ostvarenih ECTS bodova (CHEPS, 2010). Najvažniji kriterij za dodjelu sredstava jest broj studenata na sveučilištu koji studiraju na teret države, dogovoren sa resornim ministarstvom. Iznos financiranja ovisi o akademskom području. Iznosi su najmanji u humanističkim znanostima, društvenim znanostima, pravu i teologiji, a 42% svih studenata studira upravo ove discipline. Najveći izdaci po studentu javljaju se u programima likovnih, primijenjenih i izvedbenih umjetnosti, na kojima studira nešto manje od 3% ukupnog broja studenata.

Postoji također razlika u financiranju za prvi i drugi ciklus akademskih programa te istraživačke i doktorske programe. Prvi i drugi ciklus se uglavnom financiraju kroz izravne alokacije institucijama visokog obrazovanja od strane Švedskog parlamenta (86%), dok istraživački i doktorski programi izravno od vlade dobivaju tek nešto manje od polovice sredstava. Njihove se aktivnosti sve više financiraju kroz neizravna vladina sredstva i vanjske izvore, uključujući vladino tijelo za financiranje istraživanja, fondacije, institucije lokalnih i regionalnih vlasti, te privatni sektor. Izravne su se alokacije vladinih sredstava za istraživanja i doktorske programe dosad uglavnom temeljile na inkrementalnom financiranju (eng. *incremental funding*), no od 2009. je pri dodjeli javnih sredstava uvedena i omanja komponenta vezana uz ostvarivanje ciljeva (CHEPS, 2010). U tijeku je rasprava o daljnjem jačanju financiranja obrazovanja temeljenog na dogovorenim izvedbenim ciljevima time što bi se financiranje povezalos nacionalnim evaluacijama akademskog uspjeha studenata (ibid.).

Mane i prednosti trenutnog modela financiranja visokog obrazovanja u Švedskoj opisala je predstavnica Sveučilišta Mälardalen:

„Slabost ovog sustava proizlazi iz činjenice da se sredstva smanjuju jer raspodjela vladinih sredstava nije u skladu sa registrom cijena. To nije predstavljalo problem dok je broj upisanih studenata rastao iz godine u godinu, međutim Švedska je dosegla svoje granice broja studenata koji mogu/žele studirati, što iznosi otprilike 46% svih mladih koji završe srednje škole. Nemoguće je vratiti se na indeksnu razliku cijena iz 1995. godine. Zbog toga se smanjio broj nastavnih sati, a administracija je reducirana. Pozitivna je posljedica ovih okolnosti u tome što je sveučilište prisiljeno odrediti stvarne prioritete te sada sredstva koristi na način koji najbolje osigurava kvalitetne rezultate u obrazovanju i administraciji. Prednost je sustava u tome što vladi

omogućava kontrolu broja studenata u društveno važnim područjima, kao i da od sveučilišta zatraži dodatan trud u ostvarenju ovog cilja.“

Njemačka

Za razliku od Švedske, Austrije i Mađarske, javno financiranje visokih učilišta u Njemačkoj i dalje se uglavnom temelji na ulaznim kriterijima, inkrementalnom proračunu te pregovaranju (Dolenec, 2010). Visoka učilišta sastavljaju prijedloge proračuna o kojima se tada pregovara s vladom dotične savezne pokrajine. S obzirom na „ulaznu“ orijentaciju proračuna, najvažniji kriterij za određivanje iznosa financiranja jest prethodno dodijeljeni iznos sredstava – uglavnom za troškove plaća zaposlenika, zatim za različite kategorije materijalnih troškova te, u manjoj mjeri, broj studenata.

Savezne pokrajine su nedavno sveučilištima odobrile veću autonomiju u korištenju proračunskih resursa. Bilo je eksperimenata u modelu cjelovitog financiranja (*lump-sum*) i ugovornom financiranju vezanom uz postizanje dogovorenih ciljeva. U 2004. godini je 11 od 16 saveznih pokrajina u određivanju proračuna za visoka učilišta koristilo određene pokazatelje učinkovitosti. Općenito gledano, financiranje na temelju postojećih resursa (ulazni kriteriji) koristi se kako bi se institucije zaštitilo od velikih proračunskih fluktuacija (CHEPS, 2007). U Njemačkoj je uobičajeno da visoka učilišta potpisuju ugovore sa svojim saveznom pokrajinama. Ugovori sveučilištima omogućuju sigurnost financijskog planiranja u razdoblju jednog političkog mandata koje obično traje četiri ili pet godina. Ugovorima je pregovorima utvrđen proračun određen za čitavo vrijeme trajanja mandata, što institucijama ostavlja prostora za pripremu u slučaju planiranih rezova u državnom proračunu.

Za razliku od mnogih europskih zemalja, njemačka sveučilišta još uvijek ne primaju jedinstven iznos „cjelovitog proračuna“ za troškove zaposlenih, iako je u sustavu bilo takvih eksperimenata. Umjesto toga, sredstva se dodjeljuju za određena radna mjesta prema planu zaposlenika (*Stellenplan*). U ovom je sustavu moguće nepotrošena sredstva prenijeti u sljedeću fiskalnu godinu. Njemačka stoga zadržava tradicionalni pristup internoj raspodjeli javnih sredstava, prema kojemu se proračunska sredstva ne mogu prenamijeniti i koristiti drugačije negoli je to propisano ugovorom.

Slovenija

Slovenija je u visoka učilišta 2004. uvela javno financiranje na osnovi formule i model cjelovitog (*lump-sum*) proračuna. Slovensko Ministarstvo visokog obrazovanja, znanosti i tehnologije sastavlja izračune godišnjeg financiranja za sve institucije na temelju podataka o upisanim i diplomiranim studentima, kao i o dodjelama proračunskih sredstava iz prethodne godine. Ne postoje pregovori s pojedinačnim institucijama visokog obrazovanja.

Metodologija za dodjelu sredstava ima dva dijela: planiranje proračuna (na državnoj razini) i alokaciju sredstava institucijama visokog obrazovanja. Planiranje proračuna na državnoj razini uglavnom se temelji na iznosu javnih sredstava koja su institucijama visokog obrazovanja dodijeljena prethodne fiskalne godine (samo za troškove izvođenja nastave); taj se iznos zatim uvećava u skladu sa inflacijom, barem za postotak rasta BDP-a i nikako za manje od 2,5%. Alokacija sredstava institucijama provodi se nakon što Vlada odobri državni proračun. Godišnja sredstva za izvođenje nastave na određenoj instituciji sastoje se od osnovnih (fiksni) godišnjih sredstava i normativnih (fleksibilni) godišnjih sredstava.

2009. godine određeno je da će osnovna godišnja sredstva iznositi 60% ukupnih godišnjih sredstava dodijeljenih institucijama visokog obrazovanja u 2008., uvećanih za godišnju stopu inflacije u 2008. godini. Normativna godišnja sredstva za visoka učilišta određuju se uz pomoć godišnje početne vrijednosti, ukupnog broja studenata i broja diplomanata te koeficijenta koji, između ostalog, uzimaju u obzir akademsko područje dotične institucije.

Slovenski članovi projektnog konzorcija koji su ispunili upitnik u sklopu ovog istraživanja naveli su neke prednosti i mane trenutnog modela financiranja. Financijska autonomija visokih učilišta navedena je kao prednost spram koje kao slaba točka stoji činjenica da postojeći sustav financiranja iz državnog proračuna ne sadrži komponentu koja bi bila vezana na osiguranje kvalitete i promicanje izvrsnosti.

Hrvatska

Hrvatski je model financiranja visokog obrazovanja historijski i temelji se na ulaznim kriterijima; velikim ga dijelom određuje iznos dodijeljenih sredstava iz prethodne godine (Hunjak, 2008), a vrijedi za sveučilišta, veleučilišta i visoke škole. Takav je sustav nekad bio uobičajen u visokom obrazovanju, međutim raste mišljenje da je nefleksibilan i da predstavlja prepreku srednjoročnom i dugoročnom planiranju (OECD, 2008). Ulazni kriteriji uključuju broj redovitih studenata koji studiraju na teret države, broj zaposlenih i druge materijalne troškove. Budući se državne alokacije gotovo u potpunosti temelje na iznosu sredstava iz prethodne godine, izračuni se ne temelje na udjelima proračunskih ulaganja po akademskom području ili pojedinačnim studijskim programima. Prema izvješću MZOŠ-a za Hrvatsku (2007), plaće zaposlenika čine gotovo 90% proračuna visokih učilišta.

S obzirom na raspodjelu sredstava, u Hrvatskoj je cjelovito financiranje izglasano Zakonom o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju iz 2003. Unatoč nekim koracima u ovom smjeru, Državni ured za reviziju je izvijestio kako je 2006. neke fakultete i sveučilišne sastavnice još uvijek izravno financiralo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, a ne sveučilište kojemu su pripadali, te da su mnogi aspekti reforme zaustavljeni jer visoka učilišta nisu propisala pravila internog financijskog upravljanja. Naime, najveća hrvatska sveučilišta (u Zagrebu, Splitu i Rijeci) nisu integrirana sveučilišta, dakle njihove sastavnice (fakulteti i dr.) imaju status zasebnih pravnih osoba. To znači, primjerice, da se proračun Sveučilišta u Zagrebu sastoji od 35 pojedinačnih proračuna kojima se upravlja zasebno (iako se sredstva za cjeloviti proračun doznaju na jedinstveni račun Sveučilišta). Neintegriranost hrvatskih sveučilišta stoga predstavlja prepreku učinkovitom financijskom upravljanju na sveučilišnoj razini.

Razmatrajući proces dodjele sredstava institucijama visokog obrazovanja u Hrvatskoj, Vukasović i dr. (2009) primjećuju kako unatoč formalnom postojanju sustava modela cjelovitog financiranja:

„uvjeti dodjele sredstava i dalje su bliži modelu proračuna popisa troškova (eng. *line item budget*), budući da proračun koji je odobrio parlament jasno propisuje koji će se iznosi potrošiti na plaće, infrastrukturne troškove itd. Zaključak je stoga da je sustav usmjeren prema integraciji sveučilištâ, ali ne i ekstenzivnoj autonomiji institucija.“ (p. 85)

Ukupno gledano, po ovim je značajkama model javnog financiranja visokih učilišta u Hrvatskoj najbliži onome u Njemačkoj, kojega također karakterizira prilično nefleksibilan proces planiranja proračuna kroz pregovore između države i institucija, na temelju sredstava iz prethodnih godina te ulaznih kriterija. Izvješće MZOŠ-a (2007) o financiranju visokog obrazovanja u Hrvatskoj sustav opisuje na sljedeći način:

„glavni izazovi u području financiranja tercijarnog obrazovanja su sljedeći: nedostatak sredstava, nedostatak jednakosti i transparentnosti u proračunskim alokacijama, neuravnotežen proračun za obrazovanje, kako u rashodima tako i izvorima financiranja, i nedostatak sinergije (zakonodavne, profesionalne i institucionalne) za promjenu sustava. Mehanizmi dodjele sredstava su rigidni i temelje se na inkrementalnim proračunima s alokacijama iz prethodnih godina. Takvi mehanizmi onemogućuju srednjoročno i dugoročno planiranje i određivanje strateških investicija. Kontrola se obično provodi na centralnoj razini i temelji na ulaznim kriterijima. Zbog restriktivnog Zakona o izvršavanju državnog proračuna i neadekvatnog planiranja rashodâ, ne postoje mehanizmi kojima bi se preraspodijelila sredstva iz jedne proračunske aktivnosti ili projekta na drugu.“ (str. 95)

Odgovori koje su u upitniku ovog istraživanja naveli predstavnici hrvatskih visokih učilišta⁸ u pogledu prednosti trenutnog modela financiranja u Hrvatskoj mogu se razvrstati u tri skupine. Predstavnici Sveučilišta u Dubrovniku, Sveučilišta u Zadru i hrvatskog Vijeća veleučilišta i visokih škola istaknuli su redovitu isplatu plaća zaposlenicima kao prednost trenutnog modela financiranja. Predstavnici Sveučilišta u Puli i Sveučilišta u Splitu primijetili su važnost sustava školarina za povećanje sveučilišnih proračuna, što sveučilištima omogućava pokrivanje troškova koje ne pokriva javno financiranje. Naposljetku, i Sveučilište u Rijeci i Vijeće veleučilišta i visokih škola prokomentirali su sustav školarina kao prednost, s time da se Sveučilište u Rijeci usredotočilo na novi prijedlog da studenti u prvoj godini studija budu oslobođeni plaćanja školarine.

S druge strane, izrazita su slaba točka trenutnog modela financiranja visokog obrazovanja u Hrvatskoj nedostatna financijska sredstva koja bi država osigurala za materijalne troškove (navode je Sveučilište u Dubrovniku, Sveučilište u Rijeci i Vijeće veleučilišta i visokih škola). Sveučilište u Puli je u upitniku spomenulo kako financijski ovisi o broju studenata koji plaćaju školarine, dok sveučilišta u Rijeci i Splitu navode nedostatak sustava studentskih kredita kao još jednu manu trenutnog sustava financiranja. Naposljetku, Sveučilište u Zadru i Vijeće veleučilišta i visokih škola u upitniku ističu nedostatak transparentnosti u načinu raspodjele sredstava. Nadalje, Sveučilište u Zadru navodi nedostatak izračuna punih troškova (eng. *full costing*) kao slabu točku, dok Vijeće veleučilišta i visokih škola ističe kako se većina sredstava dodjeljuje na temelju broja studenata i veličine organizacije, a nekim regijama i zajednicama treba više sredstava kako bi proširile svoje aktivnosti.

Naposljetku, dok prema Vijeću veleučilišta i visokih škola linearnost dodjele sredstava predstavlja slabu točku trenutnog sustava (Sveučilište u Splitu implicira sličan argument primjedbom kako nedostatak izlaznih kriterija pri dodjeli sredstava predstavlja dodatnu manu sustava), Sveučilište u Dubrovniku navodi vlastiti primjer prioritiziranja dodjele sredstava odjelima manjih prihoda, što znači usporavanje razvoja odjela s većim приходima.

Implikacije navedenih podataka za javne politike:

Podaci navedeni u ovoj cjelini ukazuju na sljedeće zaključke:

- U Austriji, Mađarskoj i Švedskoj se financiranje dogovara na razdoblje od tri godine, dok se u Hrvatskoj, Sloveniji i Njemačkoj o sredstvima pregovara na godišnjoj razini;
- Prilikom alokacije sredstava u Austriji, Mađarskoj, Sloveniji i Švedskoj se u obzir uzima kombinacija ulaznih i izlaznih kriterija, dok se u Hrvatskoj i Njemačkoj u obzir uzimaju samo ulazni kriteriji;
- Austrija predstavlja primjer dobre prakse utoliko što pri određivanju sredstava za financiranje (kao pokazatelj učinkovitosti) u obzir uzima društvene ciljeve (npr. broj studentica koje diplomiraju), dok ni Hrvatska niti preostale zemlje obuhvaćene ovim istraživanjem nemaju tako specifične poticaje za unapređenje društvene jednakosti.

⁸ Sveučilište u Zagrebu u ovoj rubrici upitnika nije navelo komentare.

2. dio

Financiranje visokog obrazovanja u Hrvatskoj: razina institucija

Ovo poglavlje predstavlja informacije o hrvatskim institucijama visokog obrazovanja u komparativnoj perspektivi: usporedbama na nacionalnoj i europskoj razini (s institucijama visokog obrazovanja koje su sudjelovale u ovom istraživanju). Poglavlje je podijeljeno u četiri cjeline. Prva cjelina govori o studentima i zaposlenicima pri institucijama visokog obrazovanja - njihovom ukupnom broju, raspodjeli prema akademskim područjima, vrstama programa te bolonjskim i predbolonjskim programima, kao i informacijama, to jest manjku informacija, o socijalnom profilu studenata na institucionalnoj razini. Druga cjelina razmatra razine i izvore financiranja hrvatskih visokih učilišta. Treća cjelina raspravlja o školarinama iz institucionalne perspektive, posebice o modelima školarina koji se koriste pri različitim institucijama i kriterijima za određivanje njihova iznosa. Četvrta cjelina govori o financijskom planiranju i upravljanju na institucijama visokog obrazovanja.

01

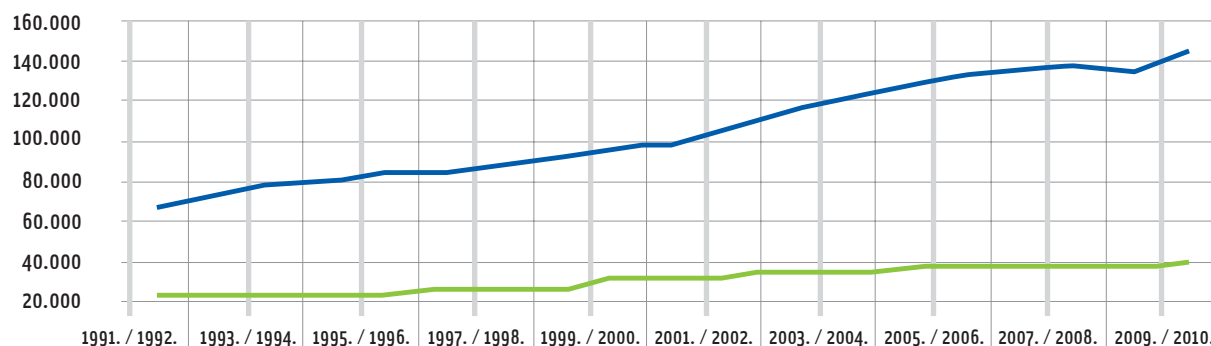
Studenti i zaposlenici u hrvatskom visokom obrazovanju

Broj studenata i projekcije

Kao što je već spomenuto u ovom izvješću, jedan od ulaznih kriterija pri odlukama o financiranju u zemljama koje su sudjelovale u ovom istraživanju jest broj upisanih studenata pri određenom visokom učilištu.

Rastući broj studenata u sustavu visokog obrazovanja u Hrvatskoj kroz protekla dva desetljeća (vidi Sliku 2.1.) odgovara međunarodnim kretanjima ekspanzije u visokom obrazovanju.

Slika 2.1. Ukupan broj studenata u Hrvatskoj na razinama ISCED 5A+B.

Izvor: temeljeno na podacima Državnog zavoda za statistiku RH (2010).

- Ukupan broj studenata
- Studenti 1. godine

Prema informacijama hrvatskog Državnog zavoda za statistiku (2010), ukupni broj studenata upisanih u programe preddiplomskih studija pri hrvatskim visokim učilištima u zimskom semestru 2009./2010. iznosio je 145.263, što predstavlja porast od 8% u usporedbi sa akademskom godinom 2008./2009.

U pogledu raspodjele studenata među sektorima binarnog sustava, prema podacima hrvatskog Državnog zavoda za statistiku (2011) za akademsku godinu 2009./2010., otprilike dvije trećine hrvatskih studenata je upisano na programe sveučilišnih studija (68%), dok trećina (32%) studira na programima stručnih studija. No, kao što je opisano u prvome dijelu ovog izvješća, budući da se na sveučilištima također mogu izvoditi programi stručnih studija, binarni sustav programâ ne odgovara u potpunosti institucionalnim razlikama između sveučilišta i veleučilišta i visokih škola. Slijedom

toga su udjeli upisanih studenata s obzirom na vrstu institucije sljedeći: oko 78% studenata studira pri sveučilištima (114.202), 15% pri veleučilištima (22.034), a 6% pri visokim školama (9.027). Zanimljivost koju također valja primijetiti jest činjenica da znatan postotak hrvatskih studenata na stručnim studijima studira pri sveučilištima (11% od 32%).

Komparativna perspektiva: broj studenata u binarnim sustavima

Slovenija: činjenica da većina studenata studira pri sveučilištima slična je situaciji u Hrvatskoj. Od ukupnog broja studenata u akademskoj godini 2010./2011., 81.617 ih je studiralo na programima sveučilišnih studija, a 9.922 na programima stručnih studija (Statistički ured Republike Slovenije, 2010).

Austrija: u akademskoj godini 2008. pri sveučilištima je studiralo 318.043 studenata, a 33.615 ih je studiralo na veleučilištima.

Točan broj studenata s obzirom na instituciju naveden je u Tablici 2.1. Od 79% studenata koji u Hrvatskoj studiraju pri sveučilištima (DZS, 2010), većina ih studira na Sveučilištu u Zagrebu, zatim na Sveučilištu u Splitu i Sveučilištu u Rijeci. Iako Sveučilište u Osijeku nije bilo članom projektnog konzorcija, valja primijetiti kako je ono veličinom slično Sveučilištu u Rijeci (2007. godine je pri Sveučilištu u Osijeku studiralo 18.096 studenata, izvor: Gašparović, 2007). Navedene institucije slijedi Sveučilište u Zadru, a dva su najmanja sveučilišta ono u Puli i u Dubrovniku (vidi Tablicu 2.1. niže).

Tablica 2.1. Ukupan broj studenata (na predbolonjskim i bolonjskim programima) prema izvješćima hrvatskih visokih učilišta (poredanih po veličini) te procjena povećanja broja studenata između akademske godine 2005./2006. i 2009./2010.

Institucija	Ukupan broj studenata	Procjena povećanja broja studenata u postocima kroz proteklih 5 godina
Sveučilište u Zagrebu (2007./2008.)	62.196	12%
Sveučilište u Splitu (2009./2010.)	23.350	9%
Sveučilište u Rijeci (2009./2010.)	19.332	6%
Sveučilište u J. J. Strossmayera u Osijeku (2007.)	18.096	Nema podataka.
Sveučilište u Zadru (2009./2010.)	5.179 ⁹	18%
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli (2009./2010.)	2.889	21%
Sveučilište u Dubrovniku (2008./2009.)	2.064	Nema povećanja.
Veleučilišta (2009./2010.)*	22.034	59%
Visoke škole (2009./2010.)*	9.027	123%

Izvor: upitnik istraživanja ACCESS; *Državni zavod za statistiku RH (2010).

⁹ Ova brojka uključuje studente upisane u programe s dvije studijske grupe.

Očekivano, povećanje broja studenata zabilježeno na nacionalnoj razini također je zabilježila većina hrvatskih visokih učilišta koje su sudjelovale u ovom istraživanju. Poblizje gledano, najveći je porast broja studenata zabilježilo Vijeće veleučilišta i visokih škola. Trend najvećeg rasta u sektoru stručnog visokog obrazovanja također je zabilježen i u Austriji. Od hrvatskih je sveučilišta najveći porast broja studenata zabilježilo Sveučilište u Puli (21%), a slijede ga Sveučilište u Zadru (18%), Sveučilište u Zagrebu (12%), Sveučilište u Splitu (9,1%) i Sveučilište u Rijeci (6%). Sveučilište u Dubrovniku izvijestilo je kako se broj studenata nije mijenjao u proteklih pet godina. Kontakt osoba pri Sveučilištu u Dubrovniku objasnila je situaciju nedostatkom studentskog smještaja - Sveučilište nema studentski dom, a privatni je smještaj skup i orijentiran na turiste.

Promjena u veličini studentskog tijela može utjecati na odluke o financiranju; iako je visoko obrazovanje zabilježilo znatan porast broja studenata u protekla dva desetljeća, predviđanja demografskih kretanja ukazuju na to da daljnji rast sektora visokog obrazovanja u smislu broja studenata nije vjerojatan. Plan sustava odgoja i obrazovanja 2005.-2010. za Hrvatsku predviđa pad stanovništva između 11 i 18 godina od 30% do 2020. (str. 6).

Komparativna perspektiva: pad broja studenata

Švedska: broj studenata neće se bitno promijeniti između 2010. i 2012. godine. Pad se uslijed demografskih kretanja očekuje od 2013. nadalje.

Njemačka: iako je stopa nataliteta zabilježila pad u razdoblju od 1990. do 1997., zanimljivo je da se oštar porast očekuje u broju studenata na sveučilištima u zapadnoj Njemačkoj, a pad na sveučilištima u istočnoj Njemačkoj.

Mađarska i Slovenija: Mađarska i Slovenija bilježe slična kretanja u pogledu pada broja studenata.

Implikacije za javne politike financiranja visokog obrazovanja:

Prema informacijama navedenima u ovoj cjelini, kad se uzmu u obzir demografska kretanja, nije vjerojatno da će trenutni broj studenata kao pokazatelj ulaznih kriterija za odluke o financiranju dodatno opteretiti državni proračun u bliskoj budućnosti. Takva su predviđanja u suprotnosti s donedavnim trendovima omasovljenja u visokom obrazovanju.

Broj studenata s obzirom na razinu studija

U sklopu kategorije „broj studenata“ kao ulaznog kriterija, razlika između razina studija također može utjecati na financiranje studenata. Primjerice, kao što je navedeno u prvome dijelu ovog izvješća, u Švedskoj se prvi i drugi ciklus studijskih programa uglavnom financiraju izravno kroz državni proračun, dok treći ciklus programa izravno od vlade prima nešto manje od polovice svojih sredstava.

Velika većina studenata u hrvatskom visokom obrazovanju upisana je na bolonjske programe. U zimskom semestru akademske godine 2009./2010. 97,4% studenata studiralo je u sklopu bolonjskih, a svega 2,6% u sklopu predbolonjskih programa. Većinu također čine studenti na preddiplomskoj razini studija. Slijedi prikaz udjela studenata s obzirom na razine i vrste studijskih programa u sva tri ciklusa:

Tablica 2.2. Udjeli studenata u Hrvatskoj – s obzirom na razinu studija i vrstu studijskog programa.

Razina studija	Udio studenata (%)
Prvi ciklus, preddiplomski studiji:	70,7%
Preddiplomski sveučilišni studiji	40,4%
Preddiplomski stručni studiji	30,3%
Drugi ciklus, diplomski studiji	12,1%
Diplomski sveučilišni studiji	10,2%
Specijalistički diplomski stručni studiji	1,9%
Prvi i drugi ciklus, integrirani preddiplomski i diplomski studiji	14,6%
Integrirani preddiplomski i diplomski studiji	14,6%

Izvor: Državni zavod za statistiku RH (2010).

Nakon ovog pregleda na nacionalnoj razini, zanimljivo je razmotriti razlike na institucionalnoj razini. Podaci o udjelima studenata s obzirom na razine studijskih programa na pojedinim visokim učilištima prikazani su u Tablici 2.3.:

Tablica 2.3. Broj i udio studenata s obzirom na razinu studija

Visoko učilište	Broj i udio studenata	Preddiplomski studij	Diplomski studij	Integrirani preddiplomski i diplomski studij	Doktorski studij
Sveučilište u Zagrebu	Broj	60.283	5.226	2.293	9.672
	Udio	78%	7%	3%	12%
Sveučilište u Splitu	Broj	13.380	2.026	2.992	382
	Udio	71%	11%	16%	2%
Sveučilište u Rijeci	Broj	14.810	2.084	2.308	199
	Udio	76%	11%	12%	1%
Sveučilište u Zadru	Broj	3.206	863	-	47
	Udio	78%	21%	-	1%
Sveučilište Jurja Dobriće u Puli	Broj	2.422	448	-	19
	Udio	84%	15%	-	1%
Sveučilište u Dubrovniku ('08./'09.)	Broj	1.571	359	-	134
	Udio	76%	18%	-	-
Veleučilišta	Udio	-	6%	-	-
Visoke škole	Udio	-	-	-	-
	Ukupan broj	22.034*	-	-	-
	Ukupan broj	9.027*	-	-	-

Izvor: upitnik istraživanja ACCESS; *Državni zavod za statistiku RH (2010).
 Bilješka: podaci Sveučilišta u Splitu odnose se isključivo na studente upisane u bolonjske studijske programe.

Iz ovih se podataka može primijetiti kako je udio studenata na preddiplomskoj razini studija sličan na svim hrvatskim sveučilištima (između 71% i 78%), iako se Sveučilište u Puli ističe s najvećim postotkom preddiplomskih studenata (85%).

Kad je riječ o broju studenata na diplomskoj razini studija, među institucijama koje su dostavile podatke najveći je udio zabilježilo Sveučilište u Zadru (21%), zatim Sveučilište u Dubrovniku (18%) i Sveučilište u Puli (15%). Međutim, valja primijetiti kako ovdje nije uključeno Sveučilište u Splitu, Sveučilište u Rijeci i Sveučilište u Zagrebu, na kojima se također izvode programe integriranih preddiplomskih i diplomskih studija.

Studenti doktorskih studija čine svega 1% studentske populacije na Sveučilištu u Rijeci, Sveučilištu u Zadru i Sveučilištu u Puli. Nešto viši postotak doktoranada zabilježilo je Sveučilište u Splitu (2%) i Sveučilište u Dubrovniku (6%). Sveučilište u Zagrebu ima najveće studentsko tijelo na doktorskim studijima – 11%. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku (2010), od ukupno 572 doktorskih studenata koji su studij završili 2009., 77,6% ih je doktorat steklo na Sveučilištu u Zagrebu, 7,9% na Sveučilištu u Rijeci, 6,6% na Sveučilištu u Splitu, 5,8% na Sveučilištu u Osijeku, 1,9% na Sveučilištu u Zadru te 0,2% na Sveučilištu u Puli.

Komparativna perspektiva: studenti na doktorskim studijima

Iako strana sveučilišta koja su sudjelovala u ovom istraživanju također bilježe najveći broj studenata na preddiplomskim studijima, zatim diplomskim i doktorskim studijima, nizak udio studenata na doktorskim programima na Sveučilištu u Zadru, Sveučilištu u Puli i Sveučilištu u Rijeci u suprotnosti je, primjerice, s TU Dresden, gdje doktorski studenti čine 6,43% studentskog tijela, i sa Sveučilištem u Grazu, gdje je 7,3% ukupnog broja studenata upisano na doktorske studije. Sveučilišta u Zadru, Puli i Rijeci su, međutim, slična Sveučilištu Corvinus u Budimpešti, čijih 1,6% ukupnog broja studenata studira na doktorskim programima.

Implikacije za javne politike financiranja visokog obrazovanja:

Prema informacijama navedenim u ovoj cjelini, kad je riječ o ulaznim kriterijima (u smislu broja upisanih studenata pri visokim učilištima), financiranje u hrvatskom visokom obrazovanju uglavnom se usredotočuje na troškove studija na preddiplomskoj razini.

Udio redovitih i izvanrednih studenata

Odnos udjela izvanrednih i redovitih studenata u visokom obrazovanju također može biti od važnosti kad je riječ o financiranju visokog obrazovanja, budući da svi izvanredni studenti u Hrvatskoj imaju obvezu plaćanja školarina.

Većina studenata u hrvatskim visokim učilištima studira redovito. U zimskom semestru akademske godine 2009./2010. u Hrvatskoj je studiralo 75,5% redovitih i 24,5% izvanrednih studenata (DZS, 2010). Postoji znatna razlika u studentskom statusu s obzirom na vrste institucija: dok 80% studenata na sveučilištima studira redovito, oni čine tek 58% ukupnog broja studenata na veleučilištima i 52% na visokim školama.

Tablica 2.4. prikazuje udio izvanrednih studenata na preddiplomskoj razini studija prema izvješćima visokih učilišta. Ističe se podatak da Sveučilište u Rijeci ima znatno viši postotak studenata na preddiplomskoj razini studija negoli sva ostala sveučilišta, a trećina studenata studira izvanredno.

Tablica 2.4. Udio izvanrednih studenata na preddiplomskoj razini studija (bez integriranih studija); izračunato na temelju informacija dobivenih od samih institucija.

	Sveučilište u Zagrebu	Sveučilište u Splitu ('09./'10.)	Sveučilište u Rijeci ('09./'10.)	Sveučilište u Zadru ('09./'10.)	Sveučilište Jurja Dobriće u Puli ('09./'10.)	Sveučilište u Dubrovniku ('08./'09.)
Udio izvanrednih studenata	18%	23%	36%	14%	27%	24%

Izvor: upitnik istraživanja ACCESS.

Komparativna perspektiva: redoviti i izvanredni studenti

Slovenija: viši postotak izvanrednih studenata u programima stručnog visokog obrazovanja u Hrvatskoj sličan je slovenskom kontekstu. Dok je većina studenata na institucijama stručnog visokog obrazovanja u Sloveniji akademske godine 2008./2009. studirala izvanredno (9.532 izvanrednih, 6.731 redovitih studenata), na sveučilištima je većina studenata studirala redovito (26.934 izvanrednih, 71.194 redovitih studenata) (Statistički ured Republike Slovenije, 2009: 18).

Austrija: zanimljivost je austrijskog sustava visokog obrazovanja u tomu što svi studenti studiraju redovito, ne postoji status „izvanrednih“ studenata. No, 4% svih studenata studira na programu veleučilišta koji je posebno sastavljen za studente koji studiraju uz rad (EUROSTUDENT [Austrija], 2005–2008).

Implikacije za javne politike financiranja visokog obrazovanja:

Svi izvanredni studenti u Hrvatskoj plaćaju školarinu i nemaju prava na subvencije ili mogućnosti stipendiranja koje su na raspolaganju redovitim studentima. Stoga je kategorija izvanrednih studenata važna kako u smislu pravednog pristupa visokom obrazovanju, tako i u pogledu financiranja visokog obrazovanja. Nadalje, činjenica da znatno više izvanrednih studenata studira na veleučilištima i visokim školama negoli na sveučilištima također poteže pitanja jednakosti i financiranja, budući da na veleučilištima i visokim školama studira više studenata iz ranjivih skupina negoli na sveučilištima (Cvitan et al., 2011).

Iz ovih razloga pri planiranju izmjena u javnim politikama i praksama financiranja treba pažljivo razmotriti dimenziju jednakosti kad je riječ o izvanrednim studentima.

Udio studenata s obzirom na akademska područja

Akademska područja ponekad mogu igrati najveću ulogu u nacionalnim modelima alociranja sredstava visokim učilištima. U Švedskoj, primjerice, iznos financiranja po studentu koji se dodjeljuje institucijama varira s obzirom na akademsku disciplinu. Iznos sredstava po studentu najniži je u humanističkim znanostima, društvenim znanostima, pravu i teologiji, a najviši u likovnim, primijenjenim i izvedbenim umjetnostima.

Kad je riječ o mogućim razmatranjima financijskih aranžmana s obzirom na akademske discipline, važno je primijetiti da, kao i u većini europskih zemalja, većina studenata u hrvatskom visokom obrazovanju studira društvene znanosti, pravo i ekonomiju. Također je važno primijetiti kako nisu sva akademska područja podjednako zastupljena na svim visokim učilištima u Hrvatskoj (vidi Tablicu 2.5.).

Tablica 2.5. Zastupljena područja studija prema institucijama.

Institucija	Područje studija
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli	Nema studenata u prirodnim i tehničkim znanostima, biomedicini i zdravstvu, biotehničkim znanostima
Sveučilište u Dubrovniku	Nema studenata u prirodnim znanostima, biomedicini i zdravstvu
Sveučilište u Rijeci	Zastupljena sva područja studija, međutim svega 40 studenata studira biotehničke znanosti
Sveučilište u Splitu	Zastupljena sva područja studija
Sveučilište u Zadru	Nema studenata u biotehničkom znanostima i umjetničkim područjima
Sveučilište u Zagrebu	Zastupljena sva područja studija

Izvor: upitnik istraživanja ACCESS.

Kad je riječ o razlici između veleučilišta i visokih škola, postoji zamjetna razlika u zastupljenosti studenata prema području studija – većina preddiplomskih studenata na visokim školama studira društvene znanosti, dok na veleučilištima najveći broj studira tehničke znanosti.

Komparativna perspektiva: studenti s obzirom na područja studija

Švedska: slično hrvatskom kontekstu, gdje velik broj studenata studira pravo i ekonomiju, u Švedskoj su akademske godine 2007./2008. područja s najvećim brojem studenata bila pravo i društvene znanosti (SNAHE, 2009).

Njemačka: sličan se obrazac javlja i u Njemačkoj: ponuda studijskih programa većinom dolazi iz područja prava, ekonomije i ostalih društvenih znanosti (Bologna progress report Germany, 2005).

Mađarska i Slovenija: prema podacima za Mađarsku u akademskoj godini 2006./2007., najveći broj studenata studira na programima ekonomije i javne uprave. Podaci za Sloveniju navode kako je 49,9% studenata koji su diplomirali 2008. studiralo društvene znanosti, ekonomiju i pravo.

Austrija: najveći broj studenata, koji kroz proteklih pet godina neprestano raste, studira društvene znanosti (uključujući ekonomiju i pravo). Zamjetan je porast broja studenata u strojarstvu i prirodnim znanostima.

Čini se kako u svim zemljama koje su sudjelovale u ovom istraživanju postoji određena pravilnost kad je riječ o izboru područja studija.

Implikacije za javne politike financiranja visokog obrazovanja:

Informacije navedene u ovoj cjelini ukazuju na to da postoji razlika u troškovima studija s obzirom na područje studija te da nisu sva akademska područja zastupljena u svim hrvatskim visokim učilištima. Ove bi činjenice mogle biti važne ako bi se pri odlukama o financiranju vodilo računa o ovakvim čimbenicima.

Omjer broja znanstveno-nastavnog osoblja i studenata

Broj znanstveno-nastavnog osoblja je jedan od čimbenika koji se uzimaju kao ulazni kriteriji pri odlukama o alokacijama sredstava u Hrvatskoj. Stoga ova cjelina razmatra broj znanstveno-nastavnog osoblja u hrvatskom visokom obrazovanju u cjelini, na razini pojedinačnih institucija te unutar akademskih disciplina na pojedinačnim visokim učilištima.

Prema podacima hrvatskog Državnog zavoda za statistiku, u akademskoj godini 2009./2010. na visokim učilištima zaposleno je na temelju ugovora o radu ili angažirano ugovorom o djelu 15.863 nastavnika i suradnika u nastavi. Iskazan ekvivalentom pune zaposlenosti, ukupan broj nastavnika i suradnika u nastavi iznosi 11.459,5. Od toga je udio nastavnika koji predaju na temelju ugovora o radu 80,3%, a udio osoba koje predaju na temelju ugovora o djelu 19,7%.

Tablica 2.6. prikazuje broj nastavnika zaposlenih na temelju ugovora o radu, prema informacijama dobivenim od institucija koje su sudjelovale u ovom istraživanju, te broj stalno zaposlenog administrativnog osoblja. Tablica također prikazuje podatke Državnog zavoda za statistiku o broju nastavnika po instituciji.

Tablica 2.6. Broj znanstveno-nastavnog i administrativnog osoblja na svim hrvatskim visokim učilištima u akademskoj godini 2009./2010.¹⁰

Usporedba podataka dobivenih od institucija s podacima Državnog zavoda za statistiku.

Visoko učilište	Izvor podataka	Broj nastavnika zaposlenih temeljem ugovora o radu*	Broj stalno zaposlenog administrativnog osoblja
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli	Visoko učilište	159	73
	Državni zavod za statistiku	160	-
Sveučilište u Dubrovniku ('08./'09.)	Visoko učilište	113	87
	Državni zavod za statistiku	155	-
Sveučilište u Rijeci	Visoko učilište	798	412
	Državni zavod za statistiku	1.170	-
Sveučilište u Splitu	Visoko učilište	937	513
	Državni zavod za statistiku	1.091	-
Sveučilište u Zadru	Visoko učilište	353	107,5
	Državni zavod za statistiku	358	-
Sveučilište u Zagrebu	Visoko učilište	2.566	2.590
	Državni zavod za statistiku	4.877	-
Veleučilišta	Visoko učilište	-	-
	Državni zavod za statistiku	509	-
Visoke škole	Visoko učilište	-	-
	Državni zavod za statistiku	305	-

Izvor: upitnik istraživanja ACCESS, Državni zavod za statistiku RH (2010).

*Broj nastavnika prema podacima DZS je nešto manji od prikazanog ako se promatra u ekvivalentu pune zaposlenosti (s obzirom na to da nastavnici i suradnici u nastavi mogu predavati na dva i više visokih učilišta).

Iz tablice je odmah vidljiv nedostatak dosljednih podataka o broju nastavnika na visokim učilištima u Hrvatskoj. Iako podatke na nacionalnoj razini prikuplja Državni zavod za statistiku, oni se u nekim slučajevima znatno razlikuju od podataka samih institucija, što ukazuje na potrebu za preciznijim mehanizmom prikupljanja podataka.

¹⁰ Bilješka: svi navedeni podaci odnose se na akademsku godinu 2009./2010., s iznimkom Sveučilišta u Dubrovniku, čiji podaci vrijede za akademsku godinu 2008./2009.

Broj administrativnog i znanstveno-nastavnog osoblja na hrvatskim visokim učilištima uglavnom odgovara veličini institucija - najviše zaposlenih ima Sveučilište u Zagrebu, ujedno i najveće sveučilište u Hrvatskoj.

Sljedeća tablica prikazuje omjere broja nastavnika i studenata, prema informacijama dobivenima od nekih institucija:

Tablica 2.7. Omjer broja nastavnika i redovitih studenata na visokim učilištima.

Visoko učilište	Omjer broja nastavnika i studenata
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli	1:14
Sveučilište u Rijeci	1:17,1
Sveučilište u Splitu	1:15
Sveučilište u Zadru	1:11,1

Izvor: upitnik istraživanja ACCESS.

Omjer broja nastavnika i studenata razlikuje se od sveučilišta do sveučilišta. Sveučilište u Zadru bilježi najmanji (i najpovoljniji) omjer broja nastavnika i studenata (1:11,11), a slijede ga Sveučilište u Puli (1:14) i Sveučilište u Splitu (1:15). Najveći omjer zabilježilo je Sveučilište u Rijeci (1:17,06). Važno je primijetiti kako „Strategija 2007-2013“ Sveučilišta u Rijeci navodi ciljani omjer broja nastavnika i studenata od 1:15, što ukazuje na postojanje institucionalne svijesti o ovom pitanju.

Pored razlika na institucionalnoj razini, zanimljivo je razmotriti i kako se omjer broja nastavnika i studenata razlikuje s obzirom na razinu i područje studija. Primjerice, sveučilišta u Dubrovniku, Puli i Rijeci navela su manje omjere broja nastavnika i studenata na diplomskoj razini studija negoli na preddiplomskoj. S obzirom na područje studija, čini se kako je na svim institucijama omjer broja nastavnika i studenata najveći u društvenim znanostima (npr. 1:22 na Sveučilištu u Dubrovniku, 1:25 na Sveučilištu u Puli, 1:37,6 na Sveučilištu u Rijeci, 1:48 na Sveučilištu u Splitu). Omjer je znatno manji u biotehničkim znanostima (1:2 na Sveučilištu u Dubrovniku i 1:3,6 na Sveučilištu u Rijeci) i umjetničkim područjima (1:4 na Sveučilištu u Puli i 1:5 na Sveučilištu u Splitu). U humanističkim znanostima je u usporedbi sa drugim sveučilištima Sveučilište u Zadru navelo najmanji omjer broja nastavnika i studenata, 1:7,74.

Komparativna perspektiva: omjer broja nastavnika i studenata

U usporedbi s drugim partnerskim institucijama u ovom projektu, omjeri broja nastavnika i studenata koje navode hrvatska sveučilišta čine se povoljnima. Primjerice, Sveučilište Mälardalen bilježi u prosjeku 23 studenta po nastavniku, Sveučilište Corvinus 20, a Sveučilište u Mariboru 19,9. TU Dresden navelo je omjer od 1:15,7, dok je najmanji omjer broja nastavnika i studenata od 1:6,89 navelo Sveučilište u Grazu.

Razlike u omjerima broja nastavnika i studenata prema području studija u hrvatskom visokom obrazovanju mogu se razmotriti i iz međunarodne perspektive. Sveučilište Mälardalen bilježi veći broj studenata po nastavniku u društvenim i humanističkim znanostima uslijed niskog iznosa državnih sredstava dodijeljenih ovim akademskim područjima. Slično tomu, prema podacima iz 2008. za TU Dresden, najveći je omjer broja nastavnika i studenata zabilježen na filološkim studijima, književnosti i kulturalnim studijima, a slijede ga ekonomija i pedagogija.

Implikacije za javne politike financiranja visokog obrazovanja:

Prema informacijama navedenim u ovoj cjelini, hrvatska visoka učilišta u prosjeku imaju povoljan omjer broja nastavnika i studenata u usporedbi s nekim zemljama koje su uključene u ovo istraživanje. Istovremeno, navedene informacije ukazuju i na postojanje razlika s obzirom na institucije, područje studija i razinu studija, što znači da bi se pri odlukama o financiranju o tim razlikama moglo voditi računa kako bi se omogućila visoka kvaliteta nastave u visokom obrazovanju.

Socijalne karakteristike studentskog tijela

U sklopu ovog istraživanja od partnerskih je institucija prikupljeno vrlo malo informacija o socijalnom profilu studenata (npr. spol, nacionalnost, dob, razina obrazovanja roditelja). Prikupljanje i analiza takvih podataka predstavlja temelj planiranja inicijativa za promicanje pravednog pristupa visokom obrazovanju, neodustajanja od studija i uspješnog završetka studija za ranjive skupine te temelj planiranja inicijativa u financiranju koje bi mogle doprinijeti tom cilju.

Kad je riječ o socioekonomskom statusu studenata (u smislu razine obrazovanja, visine prihoda ili zanimanja roditelja), općeniti manjak podataka o socijalnom profilu studentskog tijela u Hrvatskoj zabilježen je u izvješću OECD-a (2008):

„Rijetki su podaci o karakteristikama studenata koji upisuju studij [...] nije poznato postoje li znatne razlike u postotku upisanih studenata prema socio-kulturnom statusu ili приходima“. (str. 45)

Ironično je da se podaci o socioekonomskim karakteristikama sustavno prikupljaju od svih studenata pri upisu na studij za potrebe Državnog zavoda za statistiku. Podatke ne prikupljaju niti analiziraju sama visoka učilišta, niti bilo koja druga institucija osim Državnog zavoda za statistiku. Nadalje, obrazac za prikupljanje podataka nije prilagođen tomu da pokriva sve aspekte pravednog pristupa visokom obrazovanju, a zbog nekih tehničkih poteškoća nije ni pouzdan izvor podataka (zbog nemogućnosti praćenja studenata koji odustanu od studija ili se upišu na studij više puta).

Komparativna perspektiva: socioekonomski status studenata

Švedska: za potrebe ovog izvješća uspješno su prikupljene informacije o socijalnom profilu studentskog tijela kako na nacionalnoj razini Švedske, tako i Sveučilišta Mälardalen. Prema izvješću Švedske nacionalne agencije za visoko obrazovanje (2009: 28), studenti čiji roditelji imaju više razine obrazovanja nadzastupljeni su u programima visokog obrazovanja, dok su podzastupljeni studenti čiji su roditelji manje obrazovani. U akademskoj godini 2007./2008. otprilike trećina novoupisanih studenata ispod 35 godina imala je roditelje višeg stupnja obrazovanja (barem jedan roditelj je završio barem tri godine tercijarnog obrazovanja). Taj je udio u cjelokupnoj populaciji iznosio nešto više od 20%. Stoga je jasno da postoji nadzastupljenost djece čiji roditelji imaju više razine obrazovanja. Udio studenata čiji roditelji nisu studirali je, doduše, na Sveučilištu Mälardalen, viši od nacionalnog prosjeka Švedske.

Njemačka: u Njemačkoj je udio studenata čiji roditelji su završili studij više nego dvostruko veći negoli u ukupnoj populaciji jednakih dobnih skupina (EUROSTUDENT, 2005).

Austrija: između dva sektora binarnog sustava visokog obrazovanja postoji razlika u socioekonomskom statusu. 41% studenata na sveučilištima ima barem jednog roditelja koji ima diplomu visokog obrazovanja, dok na veleučilištima ova skupina čini tek 29% ukupnog studentskog tijela (EUROSTUDENT [Austrija], 2005-2008).

Po pitanju rodne jednakosti u visokom obrazovanju dostupno je nešto više podataka. Podaci o rodnom sastavu studentskog tijela u Hrvatskoj između akademske godine 1992./1993. (OECD, 2008) i 2010./2011. (Cvitan et al., 2011) ukazuju na promjene u obrazovnom profilu hrvatskih studenata u korist žena. Dok su žene činile 48% ukupne studentske

populacije 1992./1993., akademske su godine 2010./2011. činile većinu od 56%. Sveučilišta u Rijeci i Zadru priložila su podatke o ovim kretanjima na svojim institucijama.

Navedena većina studentica u Hrvatskoj odgovara međunarodnim kretanjima i sama po sebi nema izravnih implikacija za pitanja jednakosti u visokom obrazovanju. Jedan drugi međunarodni trend, međutim, ukazuje na rodnu nejednakost u visokom obrazovanju, a može ga se primijetiti u rodnom profilu studentskog tijela ako promotrimo pojedinačne studijske programe. Prema izvješću MZOŠ-a (2007), postoji tendencija studentica da odabiru „tradicionalno ženske profesije“, poput obrazovanja, humanističkih znanosti i umjetničkih područja, društvenih znanosti, ekonomije i prava te zdravstvene zaštite i socijalnih služba (str. 72). Također valja primijetiti kako 59% studentskog tijela na sveučilišnim studijima te 51% na stručnim studijima čine žene (Cvitan et al., 2011).

Komparativna perspektiva: broj studenata s obzirom na rod

Njemačka: u slučaju njemačkog visokog obrazovanja, iako žene čine 51,7% ukupnog broja studenata na sveučilištima, na veleučilištima one čine 37,9% studentskog tijela (Bologna progress report Germany, 2009).

Austrija: prema „Nacionalnoj studentskoj anketi“ (2006), 52,7% studentskog tijela u Austriji činile su žene. Međutim, kao i u Njemačkoj, postoje velike razlike u udjelu studentica koje studiraju na sveučilištima i institucijama stručnog visokog obrazovanja. Na sveučilištima on iznosi 54%, dok je udio studentica na veleučilištima 43%.

Mađarska i Slovenija: slučaj Mađarske i Slovenije također ocrta rodnu podjelu u visokom obrazovanju. Prema izvješću Eurydice (2006/2007), 58% studentskog tijela u Mađarskoj čine žene; prema Statističkom uredu Republike Slovenije (2009), studij upisuje više žena nego muškaraca (npr. u akademskoj godini 2008./2009. studij je upisalo 66.304 žena i 48.087 muškaraca).

Implikacije za javne politike financiranja visokog obrazovanja:

Nedostatak informacija o socijalnom profilu studenata u Hrvatskoj ukazuje na potrebu za prikupljanjem takvih podataka kako bi se mogao razviti sustav financiranja visokog obrazovanja koji je socijalno osjetljiv. Iz tog je razloga u Hrvatskoj provedeno istraživanje EUROSTUDENT, u sklopu kojega se prikupljaju podaci na nacionalnoj i europskoj razini o socioekonomskim karakteristikama i životnim uvjetima studenata. Istraživanje je provedeno unutar istog projekta kao i ovo izvješće (projekt Tempus ACCESS).

02

Iznosi i izvori financiranja hrvatskih visokih učilišta

Hrvatska se visoka učilišta financiraju kroz državni proračun te vlastite izvore. Samostalni izvori financiranja obuhvaćaju prihod od školarina, administrativnih naknada i prihoda od trećih strana (ova kategorija uključuje prihod od nacionalnih i međunarodnih istraživačkih i razvojnih projekata, kapitala - ljudskog, financijskog i onog u obliku nekretnina - komercijalizacije te donacije). Sljedeća cjelina detaljno razmatra izvore i udjele financiranja iz ovih glavnih izvora.

Javno financiranje i ukupni iznosi prihoda

Tablica 2.8. prikazuje ukupne iznose prihoda i iznose javnog financiranja za visoka učilišta u Hrvatskoj za godinu s najnovijim podacima (2009./2010.) te kretanja kroz proteklih pet godina. Valja primijetiti kako su neke od institucija dostavile podatke za kalendarske godine, a neke za akademske. Radi usporedivosti s drugim cjelinama ovog izvješća, tablica niže prikazuje podatke za akademske godine, što znači da ukupne iznose treba shvatiti provizorno i kao okvirne pokazatelje. Nadalje, neki su podaci unutar iste institucije bili nedosljedni, uglavnom stoga što su različite sveučilišne sastavnice koristile različite modele financijskog izvješćivanja. Ipak, iz podataka se mogu izlučiti ukupna kretanja i tendencije.

Tablica 2.8.a. Ukupni iznosi financiranja javnih sveučilišta (aproksimacija) i promjena kroz proteklih pet godina -usporedba između Sveučilišta u Zagrebu i svih drugih javnih sveučilišta zajedno.

	Ukupni prihod u ak.god. '09./'10. u milijunima HRK	Promjena u proteklih 5 godina (%)	Prihod iz državnog proračuna u ak.god. '09./'10. u milijunima HRK	Promjena u prihodu iz državnog proračuna u proteklih 5 godina (%)
Sveučilište u Zagrebu	2.543	+21%	1.743	+19%
Sva druga javna sveučilišta (ukupno)	1.108	+56%	837	+69%

Izvor: upitnik istraživanja ACCESS.

Tablica 2.8.b. Ukupni iznosi financiranja uzorka od 17 veleučilišta i visokih škola (aproksimacija) i promjena kroz proteklih pet godina¹¹

	Ukupni prihod u ak.god. '09./'10. u milijunima HRK	Promjena u proteklih 5 godina (%)	Prihod iz državnog proračuna u ak.god. '09./'10. u milijunima HRK	Promjena u prihodu iz državnog proračuna u proteklih 5 godina (%)
Veleučilišta	43	+69%	28	+68%
Visoke škole	11	+160% (kroz 3 godine)	3	+460% (kroz 3 godine)

Izvor: upitnik istraživanja ACCESS.

Kad je riječ o rastu ukupnih prihoda visokih učilišta u proteklih pet godina, Tablica 2.8. prikazuje (unatoč ograničenjima u smislu točnosti interpretacije podataka) znatan rast na svim institucijama u Hrvatskoj. Taj rast odgovara kretanjima omasovljenja u visokom obrazovanju, povećanju broja ponuđenih studijskih programa i s njime povezanog rasta dodijeljenih iznosa javnog financiranja (Hunjak, 2008). Prema jednoj ranijoj studiji o prihodima sveučilištâ (Bajo, 2008), ukupni su se prihodi sveučilištâ također povećali i u razdoblju 2003. - 2007. (prosječan godišnji rast od 11% u ukupnom sektoru javnih sveučilišta). U tom su razdoblju prihodi Sveučilišta u Zagrebu činili otprilike 65% ukupnih prihoda svih sveučilišta, a najveći prosječni porast prihoda izvješće pripisuje Sveučilištu u Splitu.

Prema najnovijim podacima prikazanim u Tablici 2.8., najveći rast iznosa financiranja bilježe sveučilišta izvan Zagreba, dok je na Sveučilištu u Zagrebu rast ukupnih prihoda i iznosa javnog financiranja najmanji. Detaljnija razdioba, koja slijedi niže u tekstu, doduše, pokazuje kako postoje znatne razlike između pojedinačnih sveučilišta, međutim ukupna kretanja u proteklih pet godina ukazuju na dvostruko veći proporcionalni rast ukupnog iznosa financiranja na sveučilištima izvan Zagreba od onoga na Sveučilištu u Zagrebu (56% naspram porasta od 21%). Istovremeno, proporcionalni doprinos sredstava iz državnog proračuna u istom razdoblju trostruko je veći negoli na Sveučilištu u Zagrebu (69% naspram 19%).

U pogledu iznosa državnih alokacija visokim učilištima, navedeni podaci također ukazuju na ukupan trend rasta, što se podudara sa zaključcima koje iznosi Bajo (2008), međutim postoje određene razlike s obzirom na status i vrstu institucije. Unatoč tome što sveučilišta izvan Zagreba i veleučilišta i visoke škole imaju veći rast ukupnih prihoda, kao i prihoda iz državnog proračuna, Sveučilište u Zagrebu još uvijek dobiva veći iznos sredstava negoli sve ostale institucije¹² zajedno. Postoji, dakle, jasna podjela između Sveučilišta u Zagrebu i ostalih hrvatskih sveučilišta obuhvaćenih ovim istraživanjem po pitanju kretanja u razvoju financiranja i apsolutnim iznosima sredstava na raspolaganju.

¹¹ Prikazani podaci za veleučilišta i visoke škole odnose se samo na 17 institucija (od ukupno 44) koje su ispunile upitnik. Nije moguće jasno utvrditi u kojoj je mjeri ovaj uzorak reprezentativan za cijelu skupinu veleučilištâ i visokih škola koje se djelomično financiraju iz državnog proračuna.

¹² Valja primijetiti kako je svega 17 veleučilišta i visokih škola dostavilo podatke u sklopu ovog istraživanja. Također, institucije koje su članice hrvatskog Vijeća veleučilišta i visokih škola čine svega 21% ukupnog studentskog tijela u Hrvatskoj. Kad bi i bilo znatnih razlika u njihovim podacima, to ne bi utjecalo na ukupni trend u prikazanim 17 institucija.

Razmotrimo li pobliže razlike u rastu financiranja između sveučilištâ izvan Zagreba, uočit ćemo da najveći rast ukupnih prihoda bilježe Sveučilište u Dubrovniku i Sveučilište u Zadru: 69% i 87% u posljednjih pet godina. Najvjerojatnije objašnjenje jest da se javno financiranje ovih sveučilišta naglo povećalo jer su osnovana tek nedavno (+101% na Sveučilištu u Dubrovniku i +89% na Sveučilištu u Zadru). Sveučilište u Rijeci bilježi najniži rast ukupnih prihoda (42% kroz pet godina), odmah iza Sveučilišta u Splitu (+44%) – iako valja primijetiti kako ovi podaci ne uključuju sredstva za razvoj kampusa koja je dobilo u akademskoj godini 2009./2010.

Komentari i informacije dobiveni od samih sveučilišta mogu dodatno rasvijetliti podatke o javnom financiranju i ukupnim приходima prikazane u Tablici:

- Na Sveučilištu u Dubrovniku su iznosi financiranja iz državnog proračuna (kao i ukupni prihodi) bili najveći u akademskoj godini 2008./2009. Iako posljednjih godina bilježe pad, još uvijek iznose dvostruko više od ukupnih sredstava otprije pet godina.
- Iznos javnog financiranja Sveučilišta u Rijeci naglo je skočio akademske godine 2008./2009. (sa 260 milijuna HRK na 430 milijuna HRK) uslijed ulaganja javnih sredstava u razvoj kampusa, međutim to nije evidentirano u gore navedenom rastu ukupnih prihoda od 42%.
- Navedeni podaci za Sveučilište u Splitu (rast od 44%) ne uključuju vladina jamstva za zajam sredstava usmjerenih na razvoj kampusa, već samo financiranje postojećih operativnih troškova sveučilišta. Sredstva dobivena zajmom su uvelike doprinijela državnim izdvajanjima na Sveučilištu u Splitu.

Komparativna perspektiva: kretanja u iznosima javnog financiranja za visoka učilišta

Sveučilište Corvinus: Sveučilište Corvinus u Budimpešti je 2008. imalo prihode od oko 63 milijuna EUR (53% javnih sredstava, 47% vlastitih prihoda), a njihov je rast iznosio 11,5% u razdoblju između 2004. i 2008. Taj je rast usporediv s hrvatskim sektorom visokog obrazovanja. Omjer vlastitih prihoda i sredstava iz državnog proračuna na Sveučilištu Corvinus mnogo je veći negoli na hrvatskim visokim učilištima.

Sveučilište Mälardalen: ukupno gledano, javno je financiranje Sveučilišta Mälardalen u stalnom padu od 1995. nadalje. Sve troškove izvođenja nastave, doduše, još uvijek pokriva država.

TU Dresden: TU Dresden je 2008. primilo više od 350 milijuna EUR javnih sredstava (što je iznosilo 70% ukupnih prihoda sveučilišta), a vlastitim приходima zaradilo dodatnih 156 milijuna EUR (30% ukupnih prihoda). Iznosi javnog financiranja nisu se previše mijenjali u razdoblju između 2004. i 2008. Studenti TU Dresden ne plaćaju školarine – to znači da 30% vlastitih prihoda sveučilišta dolazi isključivo od trećih strana.

U pogledu iznosâ javnog financiranja i ukupnih prihoda veleučilištâ i visokih škola, brojke prikazane za veleučilišta se odnose na skupne podatke za više različitih institucija te ih stoga, kako je već napomenuto, treba shvatiti indikativno i provizorno. Ukupno gledano, zamjetan je znatan rast ukupnih prihoda (69%), kao i slično povećanje iznosa javnog financiranja (68%). Brojke koje se odnose na visoke škole također predstavljaju skupne podatke za više različitih institucija (privatnih i javnih), a prikazana kretanja odnose se isključivo na razdoblje od posljednje tri godine, kada se njihov položaj bitno promijenio. Tada je, naime, uvedeno njihovo financiranje iz državnog proračuna, što objašnjava činjenicu da su se iznosi javnog financiranja ovih institucija u protekle tri godine gotovo upeterostručili (+460%). Ipak, javna sredstva još uvijek čine svega 1% ukupnog iznosa javnog financiranja za visoke škole u Hrvatskoj.

Implikacije za javne politike financiranja visokog obrazovanja:

Prema informacijama prikazanim u ovoj cjelini, iznosi javnog financiranja visokog obrazovanja u Hrvatskoj porasli su u proteklih pet godina. Iako se naizgled radi o pozitivnom trendu, važno je primijetiti kako je, prema podacima za Hrvatsku, postotak BDP-a koji se ulaže u visoko obrazovanje nizak u odnosu na druge zemlje prikazane u ovom izvješću. Kako navodi Hunjak (2008), sredstva osigurana iz državnog proračuna nisu dovoljna za financiranje troškova poslovanja visokih učilišta, stoga su one primorane troškove pokriti studentskim školarinama. Prema drugoj interpretaciji, koju iznosi Bajo (2008a), financijska je likvidnost hrvatskog sustava visokog obrazovanja (uključujući školarine) zadovoljavajuća (prema razini i područjima studija podjednako).

Udio javnog financiranja i vlastitih prihoda

Tablica 2.9. prikazuje ukupne udjele javnog financiranja i vlastitih prihoda na hrvatskim sveučilištima. Kao što je već spomenuto, navedene podatke i kretanja treba shvatiti provizorno stoga što su neke institucije dostavile podatke za kalendarske, a neke za akademske godine. Također valja primijetiti kako se financiranje na pojedinačnim institucijama ne povećava ili smanjuje uvijek ravnomjerno kroz prikazano razdoblje od pet godina.

Tablica 2.9. Prihodi hrvatskih sveučilišta i njihova kretanja u petogodišnjem razdoblju.

Institucija	Udio javnog financiranja '09./'10. (%)	Udio vlastitih prihoda '09./'10. (%)
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli	72%	28%
promjena u apsolutnim iznosima određenog tipa financiranja kroz 5 godina	-	-
Sveučilište u Dubrovniku	85%	15%
promjena u apsolutnim iznosima određenog tipa financiranja kroz 5 godina	+101%	-10%
Sveučilište u Rijeci	77%	23%
promjena u apsolutnim iznosima određenog tipa financiranja kroz 5 godina	+54%	+12%
Sveučilište u Splitu	69%	31%
promjena u apsolutnim iznosima određenog tipa financiranja kroz 5 godina	+55%	+24%
Sveučilište u Zadru	92%	8%
promjena u apsolutnim iznosima određenog tipa financiranja kroz 5 godina	+89%	+60%
Sveučilište u Zagrebu	69%	31%
promjena u apsolutnim iznosima određenog tipa financiranja kroz 5 godina	+19%	+23%

Izvor: upitnik istraživanja ACCESS.

Tablica 2.9. potvrđuje nalaz Hunjaka (2008), koji navodi kako je državni proračun još uvijek glavni izvor financiranja za sva hrvatska sveučilišta. Kad ih se usporedi s kumulativnim podacima iz Hunjakove analize, sveučilišta u Rijeci, Zadru i Dubrovniku bilježe otklon od kumulativnog omjera javnih sredstava i vlastitih prihoda u razdoblju od 2003. do 2007., koji iznosi 70:30. Prema Tablici 2.9., postotak javnog financiranja je najveći (a postotak vlastitih prihoda najmanji) na Sveučilištu u Zadru (92% javnog financiranja) i Sveučilištu u Dubrovniku (85% javnog financiranja). Sveučilišta s najmanjim postotkom javnog financiranja su Sveučilište u Zagrebu i Sveučilište u Splitu, oba sa 69%.

Kad je riječ o rastu javnog financiranja i vlastitih prihoda, njihovi su se iznosi ukupno povećali u posljednje tri godine, ali različitim tempom. Vlastiti prihodi, u koje ulazi prihod od školarina i administrativnih naknada te prihod od trećih strana (kao što su istraživačke i razvojne aktivnosti, intelektualne usluge i upravljanje nekretninama te sredstva iz proračuna lokalnih vlasti), u većini su slučajeva rasli sporijim tempom.

Komparativna perspektiva: trendovi udjelâ javnog/privatnog financiranja

Sveučilište Corvinus: svega 65–70% javnog financiranja za Sveučilište Corvinus u Budimpešti odlazi na doznaku za nastavu i održavanje, kojom se pokrivaju troškovi zaposlenika i održavanja nastave i istraživanja na sveučilištu.

Sveučilište Mälardalen: svi troškovi održavanja nastave na Sveučilištu Mälardalen pokrivaju se iz državnog proračuna, dok se istraživanje mora financirati iz dodatnih doznaka.

TU Dresden: TU Dresden smije zarađivati na dionicama, a ostatak vlastitih prihoda predstavljaju donacije iz gospodarstva i privatnih fondacija te programi financiranja projekata iz EU, saveznih i pokrajinskih izvora. Sveučilište ne smije zarađivati izravnim oglašavanjem usluga (bilo stručnih, bilo nastavnih).

Sveučilište u Grazu: ukupni prihod Sveučilišta u Grazu u 2009. iznosio je više od 150 milijuna EUR, od čega je 80% sredstava bilo iz državnog proračuna, a 20% vlastitih prihoda (od školarina i trećih strana).

Sljedeća tablica prikazuje kretanja u iznosima i udjelima javnog/privatnog financiranja veleučilištâ i visokih škola u Hrvatskoj. Kao što je ranije spomenuto, ovi su podaci dobiveni od određenog broja veleučilištâ i visokih škola koji nije nužno reprezentativan za sve institucije. Podatke stoga treba shvatiti ilustrativno, a ne kao definitivan prikaz kretanjâ u financiranju stručnog visokog obrazovanja.

Tablica 2.10. Prihodi i kretanja u prihodima kroz 3/5 godina na veleučilištima i visokim školama.

Vrsta institucije	Ukupni prihodi '09./'10. (milijuni HRK)	Udio javnog financiranja '09./'10. (%)	Udio vlastitih prihoda '09./'10. (%)
Veleučilišta	43,1	66%	34%
promjena u apsolutnim iznosima prihoda kroz 5 godina	+69%	+68%	+63%
Visoke škole	11,5	24%	76%
promjena u apsolutnim iznosima prihoda kroz 3 godine	+244%	+465%	+206%

Izvor: upitnik istraživanja ACCESS.

U pogledu visokih škola u Hrvatskoj, Tablica 2.10. prikazuje podatke za posljednju moguću akademsku godinu i kretanja kroz razdoblje od tri godine. Ovdje je važno napomenuti kako su veleučilišta u Hrvatskoj uglavnom javne institucije (13 od 15), a visoke škole većinom privatne (27 od 30). Iz Tablice 2.10. vidljivo je kako javno financiranje čini 66% ukupnih prihoda veleučilišta i svega 24% ukupnih prihoda visokih škola, što je vjerojatno rezultat većinskog javnog odnosno privatnog statusa ovih institucija.

Isto tako valja primijetiti kako rast ukupnih prihoda na veleučilištima i visokim školama odražava prioritet javne politike koji je Vlada Republike Hrvatske u razdoblju 2004. – 2007. usvojila u sklopu programa Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa pod nazivom 'mreža visokih učilišta' (MZOŠ, 2007a). Taj je program rezultat Vladine odluke da podrži policentričan razvoj sektora visokog obrazovanja u Hrvatskoj. Između 2005. i 2007. godine država je osnovala pet veleučilišta i jednu visoku školu (ibid.). Sektor stručnog visokog obrazovanja u Hrvatskoj nastavio je rasti i nakon 2007. godine. Dok je 2007. Hrvatska imala 15 veleučilišta i 22 visoke škole (ibid.), u 2010. je postojalo 16 veleučilišta i 29 visokih škola (AZVO, 2010). Ove podatke o naglom rastu u slučaju visokih škola valja smjestiti u odgovarajući kontekst: dotični se podaci odnose samo na jedan segment ukupnog broja institucija, stoga bi njihovo značenje u slučaju uključivanja novoosnovanih institucija u istraživanje moglo biti predimenzionirano.

Implikacije navedenih podataka za javne politike:

Ukupno gledano, ove informacije potvrđuju zaključak iz prethodne cjeline o povećanju iznosa javnog financiranja na svim visokim učilištima u Hrvatskoj u proteklih pet godina. Iako se radi o pozitivnom trendu, Hunjak (2008) smatra kako to nije dovoljno. Ova cjelina također ukazuje na porast prihoda iz drugih izvora osim državnog proračuna (školarina itd.) na svim visokim učilištima, s izuzetkom Sveučilišta u Dubrovniku.

Izvori vlastitih prihoda

Bajo (2008) navodi kako su u razdoblju od 2003. do 2007. školarine bile najveći izvor vlastitih prihoda svih javnih sveučilišta¹³, što potvrđuje i Hunjak (2008) za sustav sveučilišta u cjelini. Prema Hunjaku (2008), pravni status javnih sveučilišta kao institucija koje se financiraju iz državnog proračuna umanjuje njihov potencijal za zaradu kroz poduzetničke aktivnosti ili oglašavanje roba i usluga zbog zakonskih ograničenja. Ipak, kako zakonska odredba sadrži stavku „druge aktivnosti“, moguća je šira interpretacija opsega aktivnosti. „Donacije i drugi oblici pomoći“ također su dopušteni (Hunjak 2008: 94).

Podaci o izvorima vlastitih prihoda koje su za potrebe ovog istraživanja dostavila hrvatska sveučilišta često su bili malobrojni i nepotpuni. Osim toga, kategorizacije različitih izravnih izvora (naknade, administrativne pristojbe, izdavaštvo itd.) razlikuju se od institucije do institucije. Kao glavni razlog tomu institucije navode razliku u računovodstvenim klasifikacijama na različitim odsjecima i fakultetima. Tamo gdje je to bilo moguće, prikupljeni su podaci zaokruženi na ukupne iznose i prikazani u četiri glavne kategorije:

- **školarine:** školarine koje se naplaćuju studentima za preddiplomske, diplomatske i doktorske programe koji vode do diplome.
- **financijske potpore za istraživačke i razvojne projekte:** uključuju potpore iz međunarodnih (npr. EU) i domaćih izvora (npr. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Nacionalna zaklada za znanost).
- **komercijalizacija resursa:** uključuje sve aktivnosti koje donose prihod, a određena ih institucija provodi u skladu sa zakonskim propisima za institucije koje primaju sredstva iz državnog proračuna. Te aktivnosti uključuju zaradu od nekretnina, stručne usluge koje pružaju zaposlenici i odsjeci te kolegije izvan redovnih akademskih programa (npr. profesionalno usavršavanje).
- **drugi izvori:** u nekim slučajevima ova kategorija obuhvaća znatan segment izvora vlastitih prihoda. Može sadržavati elemente iz drugih kategorija za koje sveučilišta nisu navela točne količine i definicije. U većini slučajeva ovi izvori uključuju administrativne naknade koje se studentima naplaćuju povrh školarina, naknadu za programe izvan redovnih akademskih programa, naknade u izdavaštvu, stručne usluge za privatni sektor te lokalne i regionalne vlasti, dodatke za zapošljavanje studenata i donacije. Tamo gdje je to bilo moguće, konkretni su izvori navedeni u tablici.

Iako smo izraz „prihod od trećih strana“ u ovom izvješću dosad koristili u smislu vlastitih prihoda mimo školarina i drugih administrativnih pristojba, u podacima koje su institucije navele izvori prihoda nisu razvrstani na taj način. Stoga će u tablici nekoliko kategorija vlastitih prihoda i financiranja od trećih strana biti prikazano zajedno.

¹³ Čak i Sveučilište u Zagrebu, koje Bajo izdvaja po financijskom doprinosu od istraživačkih i razvojnih aktivnosti, prema ovoj klasifikaciji ipak ima nešto više prihoda od školarina (uključujući školarine za doktorske studije) negoli od preostalih dviju kategorija.

Tablica 2.11. Sastav „vlastitih prihoda“ sveučilišta (podaci za ak. godinu 2009./2010. ili najnoviji dostupni podaci).

Institucija	Vrsta izvora	Iznos u milijunima HRK	Udio u ukupnom iznosu (%)
Sveučilište Jurja Dobriće u Puli	1. Školarine	7,5	55%
	2. Potpore za istraživačke i razvojne projekte	0,8	1%
	3. Komercijalizacija resursa	6,1	45%
	4. Drugo	0,0	0%
	Ukupno	13,6	100%
Sveučilište u Dubrovniku	1. Školarine	5,9	68%
	2. Potpore za istraživačke i razvojne projekte	1,1	13%
	3. Komercijalizacija resursa	0,4	4%
	4. Drugo (profesionalno usavršavanje)	1,2	14%
	Ukupno	8,6	100%
Sveučilište u Rijeci	1. Školarine	-	-
	2. Potpore za istraživačke i razvojne projekte	-	-
	3. Komercijalizacija resursa	-	-
	4. Drugo	-	-
	Ukupno	105,9	100%
Sveučilište u Splitu	1. Školarine	61,2	43%
	2. Potpore za istraživačke i razvojne projekte	7,3	5%
	3. Komercijalizacija resursa	21,0	15%
	4. Drugo (izdavaštvo, administrativne naknade, certifikacija, profesionalno usavršavanje, troškovi razredbenog postupka)	53,0	37%
	Ukupno	142,4	100%
Sveučilište u Zadru	1. Školarine	9,4	56%
	2. Potpore za istraživačke i razvojne projekte	3,5	21%
	3. Komercijalizacija resursa	0,2	1%
	4. Drugo (studentsko zapošljavanje, promocija, pristojbe, ispiti, tiskani materijali, kolegiji)	3,8	23%
	Ukupno	16,9	100%
Sveučilište u Zagrebu ¹⁴	1. Školarine	267,8	41%
	2. Potpore za istraživačke i razvojne projekte	272,1	42%
	3. Komercijalizacija resursa	0	0%
	4. Drugo	109,9	17%
	Ukupno	649,8	100%

Izvor: upitnik istraživanja ACCESS.

¹⁴Sveučilište u Zagrebu nije navelo na koju se akademsku godinu odnose navedeni iznosi (iako ugrubo odgovaraju 2005./2006.); za razliku od drugih sveučilišta, iznosi su već bili raspoređeni u prikazane kategorije.

Ukupno gledano, Tablica 2.11. ukazuje na važnost školarina u vlastitim prihodima sveučilišta. U većini slučajeva one čine preko 50% vlastitih prihoda sveučilišta. Ipak, u interpretaciji podataka trebalo bi imati na umu sljedeće napomene:

- Na Sveučilištu u Splitu udio vlastitih prihoda od studentskih školarina iznosi tek nešto manje od prosječnih 50% ukupnih prihoda, no činjenica da kategorija „drugo“ sadrži velike iznose mogla bi prikrivati neke dodatne naknade koje se naplaćuju redovitim i izvanrednim studentima.
- Na Sveučilištu u Zadru studentske naknade također mogu biti prikrivene u kategoriji „drugo“.
- U podacima za Sveučilište u Zagrebu zbog znatnih nejasnoća (neodređene akademske godine i prikaza izvora prihoda na način koji se u kategorijama podudara sa prikazima drugih institucija) može biti riječ o netočnim relativnim postocima.
- Sveučilište u Rijeci nije bilo u mogućnosti navesti podatke zbog svog računovodstvenog sustava, koji prihode od školarina, komercijalizacije i projektnih potpora bilježi kroz različite (često i različito kombinirane) kategorije na pojedinim fakultetima. Ipak, Sveučilište je napomenulo kako je u pripremi nov i jedinstven sustav računovodstva.

Kako je pokazao Hunjak (2008), u razdoblju prije sastavljanja ovog izvješća većina vlastitih prihoda sveučilišta (57%) bila je alocirana za plaće i beneficije zaposlenika.

Komparativna perspektiva: izvori vlastitih prihoda

Sveučilište Corvinus: većina vlastitih prihoda Sveučilišta Corvinus dolazi od naknada za programe usavršavanja i istraživanja, natječaja i aplikacija te komercijalizacije sveučilišne imovine. 5% prihoda sveučilišta u 2010. godini ostvareno je kroz tzv. „programske doznake“ (eng. *performance grants*) za poboljšanje izvođenja nastave, mobilnost i povećanje pristupa studiranju; većina ovih sredstava dobivena je iz izvora Europske unije.

Sveučilište u Mariboru: Sveučilište u Mariboru primorano je povećati prihode od komercijalnih aktivnosti i dodatnih pristojba za javne službe kako bi se nadopunilo financiranje nastave za redovite studente. Financiranje iz državnog proračuna, dakle, nije dovoljno za pokrivanje troškova nastave za redovite studente te se moraju stvoriti vlastiti prihodi kako bi se troškovi nadomjestili, budući da redoviti studenti ne plaćaju školarine.

U pogledu izvora vlastitih prihoda veleučilištâ i visokih škola u Hrvatskoj, detaljnija uopćavanja nisu moguća zbog ograničenih podataka, no prikupljene informacije mogu biti informativne i indikativne. Ukupna kretanja ukazuju na prevladavajući udio školarina u vlastitim prihodima, kako na veleučilištima, tako i na visokim školama, iako među njima postoje razlike, prikazane u tablici niže.

Tablica 2.12. Struktura vlastitih prihoda na hrvatskim veleučilištima i visokim školama (odgovori iz upitnika).

Vrsta izvora	Veleučilišta	Visoke škole
Školarine na preddiplomskim programima	66,81%	93,09%
Domaći razvojni projekti	0,46%	
Stručne i intelektualne usluge	0,24%	
Drugo	32,49%	6,91%
Ukupno	100%	100%

Izvor: upitnik istraživanja ACCESS.

Veleučilišta 66,8% vlastitih prihoda dobivaju od preddiplomskih školarina. Taj je postotak na visokim školama, naravno, znatno viši jer se radi o prvenstveno privatnim institucijama: preddiplomske školarine čine 93,09% vlastitih prihoda.

U pogledu preostalih izvora vlastitih prihoda, samo veleučilišta spominju prihode od razvojnih projekata i usluga koje pružaju –iako se radi o gotovo zanemarivom izvoru sredstava (0,6% ukupnih vlastitih prihoda). Nažalost, izvori preostalih 32,49% prihoda veleučilištâ nisu pobliže objašnjeni. Svega 6,91% prihoda visokih škola dolazi iz drugih izvora osim studentskih školarina: ni oni nisu pobliže opisani, no moguće je da se odnose na administrativne pristojbe poput upisnina i naknada za diplomiranje.

Implikacije navedenih podataka za javne politike:

Informacije navedene u ovoj cjelini potvrdile su činjenicu da studentske školarine predstavljaju glavni izvor vlastitih prihoda na svim visokim učilištima u Hrvatskoj. Također je potvrđena potreba za standardiziranim financijskim izvješćivanjem kako bi se identificirali trendovi, a pogotovo je potrebno bolje definirati i kategorizirati „druge izvore“ kako bi podaci bili usporedivi.

Imovina: vlasništvo nekretnina

Prema istraživanju Europskog udruženja sveučilišta (EUA, 2008), kod izrade proračuna za aktivnosti određene institucije, od presudne je važnosti znati tko pokriva troškove zgrada i objekata. U slučaju hrvatskih visokih učilišta koja su sudjelovala u ovom istraživanju, radi se o posebno važnom pitanju koje znatno utječe na njihovu mogućnost dugoročnog strateškog upravljanja vlastitim financijama. Neka od najvećih sveučilišta često imaju vrlo malo kontrole nad objektima u kojima se njihove aktivnosti odvijaju, stoga su ograničena u smislu srednje- i dugoročnih razvojnih strategija, kao i u smislu komercijalizacije imovine. U slučaju sveučilišta u Splitu, Rijeci i Zagrebu, državna su sredstva uložena u vidu zajma ili vladinih jamstava za zajmove u svrhu razvoja sveučilišnih kampusa, povrh već navedenog državnog financiranja.

Kad je riječ o vlasništvu nekretnina u kojima se odvija osnovna funkcija visokih učilišta, situacija u Hrvatskoj se razlikuje od institucije do institucije. U svim slučajevima, s iznimkom sveučilišta u Zagrebu i Zadru, prostori u kojima se odvijaju njihove aktivnosti zaista su u vlasništvu samih sveučilišta ili pak njihovih sastavnica (što u smislu upravljanja nekretninama nije izravan ekvivalent sveučilišnom vlasništvu). Međutim, pravne osobe poput lokalnih vlasti i države igraju važnu ako ne i presudnu ulogu na nekim institucijama, kao što je vidljivo iz tablice niže. Podaci za Sveučilište u Splitu su približni jer prostori koji se koriste za aktivnosti sveučilišta nisu posve odvojeni i njihovo se korištenje često dijeli s drugim institucijama u gradu (npr. školama).

Tablica 2.13. Vlasništvo nekretnina na sveučilištima u Hrvatskoj.

Sveučilišta	Vlasništvo objekata			
	Fakulteti	Sveučilište	Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa	Drugi vlasnik
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli	-	100%	-	-
Sveučilište u Dubrovniku	-	100%	-	-
Sveučilište u Rijeci	60%	30%	-	10% (Grad Rijeka)
Sveučilište u Splitu	20%	55%	-	25% (Grad Split)
Sveučilište u Zadru	-	-	-	100% (Republika Hrvatska)
Sveučilište u Zagrebu	~20% ¹⁵	1 objekt	1 objekt	~80%

Izvor: upitnik istraživanja ACCESS.

¹⁵ Ukupno 11 od 33 fakulteta na Sveučilištu u svom vlasništvu ima otprilike 20% ukupnih nekretnina Sveučilišta.

Unatoč ovako raznolikoj slici vlasništva nekretnina, Hunjak (2008) opisuje ukupnu financijsku situaciju u hrvatskom sektoru visokog obrazovanja kao općenito dobru u razdoblju 2003.-2007. Taj se zaključak temelji na činjenici da je ukupna financijska imovina institucija veća od financijskih obveza. Ipak, ta se financijska prednost brzo gubi uslijed potrebe za poboljšanjem opreme (što uključuje i zgrade) i provedbom zahtjevnih projekata kapitalnog razvoja.

Na temelju informacija u Tablici 2.13., čini se kako je situacija najmanje jasna na Sveučilištu u Zagrebu, gdje 11 od 33 fakulteta u svom punopravnom vlasništvu ima nekretnine u kojima održavaju aktivnosti, a njihov broj čini otprilike 20% svih nekretnina na raspolaganju Sveučilištu. Preostalih 80% nekretnina ima neriješene vlasničke odnose s državom, službeno je klasificirano kao „državno vlasništvo“ te je u vlasništvu ili privatnih poduzeća kojima je djelomični vlasnik Sveučilište („Studentski centar“), ili pak Grada Zagreba i drugih javnih institucija. Samo je jedan objekt, zgrada Rektorata, u vlasništvu Sveučilišta, dok je jedan drugi u vlasništvu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa.

Kad je riječ o vlasništvu nekretnina i veleučilištima i visokim školama, na temelju ograničenih podataka koji su prikupljeni ovim istraživanjem nije moguće izvesti zaključke: od institucija koje su sudjelovale u istraživanju, samo je jedna u potpunosti vlasnica svoje zgrade, dok situacija na ostalim institucijama ostaje nejasna.

03

Školarine na hrvatskim visokim učilištima¹⁶

Školarine su u prvi plan hrvatskog sustava visokog obrazovanja došle 1993. godine, izglasavanjem Zakona o visokim učilištima. Sustav naplate školarina koji je od tog trenutka uveden bio je na snazi do 2010. godine, kada je Vlada odlučila da će od akademske godine 2010./2011. ukupna kvota svih studenata preddiplomskih i diplomskih studija koji upišu studij biti oslobođena plaćanja školarina u prvoj godini studija. Nakon prve godine moguće je plaćanje školarina prema linearnom modelu koji se temelji na ostvarenim ECTS bodovima. Budući su ove izmjene u sustavu naplate školarina uvedene tek nedavno, u ovoj ćemo cjelini izvješća analizirati prakse naplate školarina na hrvatskim visokim učilištima po sustavu koji je na snazi bio do 2010./2011.

Prema bivšem sustavu, država bi odredila kvote za ukupni broj studenata koji bi studirali na teret državnog proračuna, no sveučilišta su imala autonomiju u određivanju upisnih kvota povrh broja državno subvencioniranih mjesta i naplati školarina studentima koji bi studij upisali na taj način. Drugim riječima, sveučilišni senati bi odredili ukupne upisne kvote, a Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa bi odlučilo koji će postotak upisanih studenata financirati država. Svi studenti povrh kvote Ministarstva, ali unutar ukupnih upisnih kvota sveučilišta, imali su obvezu plaćanja školarine. Status obveze ili oslobođenja od plaćanja se određivao neposredno pri upisu na sveučilište, na temelju mjesta koje bi svaki student zauzeo na upisnoj rang-listi, a koje se izračunavalo prvenstveno na temelju akademskog uspjeha u srednjoj školi te uspjeha na razredbenom ispitu (to jest, na temelju zasluga).

Komparativna perspektiva: školarine u Mađarskoj

Kao i u Hrvatskoj, mađarskim je institucijama dopušteno upisivati studente povrh državno subvencionirane kvote i naplaćivati im školarine. Predstavnik Sveučilišta Corvinus u Budimpešti je primijetio kako u Mađarskoj – slično Hrvatskoj – nikada nije postojala politička odluka Vlade o uvođenju školarina u sustav visokog obrazovanja. Tu su odluku samostalno donijela visoka učilišta.

Status obveze ili oslobođenja od plaćanja školarina u Mađarskoj određuju upisni kriteriji, a istraživanja su pokazala da je sustav nepravedan uslijed socijalnih razlika: postotak studenata iz obitelji nižeg imovinskog statusa viši je u kategoriji studenata koji plaćaju školarine. Nadalje, broj studenata koji plaćaju školarine bilježi stalan rast od 1996. do 2005. godine. Dok je pozitivna posljedica uvođenja kategorije studenata koji plaćaju studij brži rast visokog obrazovanja u Mađarskoj, negativna mu je strana pogoršanje kvalitete.

¹⁶ Svi iznosi školarina u ovoj cjelini prikazani su u hrvatskim kunama (HRK). Tečaj kune spram eura u vrijeme izdavanja ove publikacije iznosio je 7,48 (podaci Hrvatske narodne banke za rujna 2011.).

Udio studenata koji plaćaju školarine

Posljednjih je godina na financiranje u visokom obrazovanju utjecalo povećanje broja studenata, što je pak rezultiralo rastom broja studenata koji plaćaju školarine. Dok je u akademskoj godini 1993./1994. svega 11,8% studenata plaćalo školarine (Matković, 2009), do 2010./2011. taj se postotak popeo na 60% (Cvitan et al., 2011).

Studenti koji plaćaju školarine u Hrvatskoj mogu se razvrstati u tri kategorije: redoviti studenti (od kojih neki plaćaju školarine), izvanredni studenti (koji svi plaćaju školarine) i međunarodni studenti (koji svi plaćaju školarine). Tablica niže prikazuje djelomičan pregled postotaka samo onih studenata koji plaćaju školarine. Podaci su djelomični stoga što prikazuju obvezu plaćanja isključivo redovitih studenata na sveučilišnim studijima, a ne pokrivaju izvanredne studente, studente upisane u programe stručnih studija pri sveučilištima i studente koji studiraju na drugim institucijama:

Tablica 2.14. Postotak redovitih studenata koji plaćaju školarine na hrvatskim sveučilištima (samo sveučilišni studiji), 2009./2010.

Sveučilište	Postotak studenata koji plaćaju školarine
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli	36,1%
Sveučilište u Dubrovniku	31,1%
Sveučilište u Rijeci	39,3%
Sveučilište u Splitu	33%
Sveučilište u Zadru	32,2%
Sveučilište u Zagrebu	44,7%
Sveučilište u Osijeku	34,55%

Izvor: Državni zavod za statistiku RH, akademska godina 2009./2010.

Prema najnovijim dostupnim podacima za redovite studente upisane u programe u prvom i drugom ciklusu studija na javnim hrvatskim sveučilištima, udio studenata koji plaćaju školarine varira od 31,1% na Sveučilištu u Dubrovniku do 44,7% na Sveučilištu u Zagrebu. Ovi se udjeli znatno razlikuju od hrvatskog nacionalnog prosjeka od 60%, a najvjerojatnije objašnjenje leži upravo u činjenici da je (prema podacima u Cvitan et al., 2011) status obveze plaćanja školarina češći među izvanrednim studentima i studentima stručnih studija - a te se dvije kategorije također uvelike preklapaju (tj. na stručnim studijima studira znatno veći broj izvanrednih studenata negoli na sveučilišnim studijima).

Nepodudarnosti u udjelu studenata koji plaćaju školarine također su prepoznate i u području akademskih disciplina: dok u prirodnim znanostima svega 8% studenata plaća studij, u društvenim znanostima taj se postotak penje na 48% (studenti koji plaćaju školarine čine 21% studentskog tijela u biotehničkim znanostima i umjetničkim područjima te 24% u biomedicini i zdravstvu) (Cvitan et al., 2011:21).

Komparativna perspektiva: tko plaća školarine?

Na TU Dresden studenti uglavnom ne plaćaju školarine, s iznimkom studijâ na daljinu i diplomskih nekonzekutivnih programa¹⁷ koji u ukupnom broju studenata čine tek manji udio. Na Sveučilištu u Mariboru samo izvanredni studenti plaćaju školarine, dok na Sveučilištu u Grazu školarine plaćaju međunarodni studenti iz zemalja koje nisu članice Europske unije i studenti koji studiraju dulje od dopuštenog roka.

U ova tri slučaja školarine plaća manjina studenata, međutim na Sveučilištu Corvinus studij plaća gotovo 50% studenata. U usporedbi s navedenim iskustvima iz Europske unije, Sveučilište u Zagrebu, primjerice, ima znatno veći udio studenata koji plaćaju školarine (83%).

Unatoč općem trendu rasta udjela studenata koji plaćaju školarine u proteklih pet godina, podaci koji su za potrebe ovog istraživanja prikupljeni od hrvatskih sveučilišta ukazuju na određena odstupanja od ove pojave. Tablica 2.15. prikazuje podatke o tomu je li udio studenata koji plaćaju studij na sveučilištima porastao, smanjio se ili ostao isti. Razmatraju se kretanja u petogodišnjem razdoblju između 2005./2006. i akademske godine s najnovijim podacima, 2009./2010.

Tablica 2.15. Kretanja u školarinama redovitih studenata u razdoblju 2005.-2009.

Sveučilište	Prosječan porast udjela studenata koji plaćaju školarine, 2005.-2009.
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli	Nema.
Sveučilište u Dubrovniku	Nema.
Sveučilište u Rijeci	1%
Sveučilište u Splitu	Nema.
Sveučilište u Zadru	8% (samo studenti bolonjskih programa)
Sveučilište u Zagrebu	Podaci nisu dostavljeni.

Izvor: upitnik istraživanja ACCESS.

Sveučilišta u Splitu, Puli i Dubrovniku ne bilježe rast udjela studenata koji plaćaju školarine. Sveučilišta u Rijeci i Zadru bilježe porast od 1% i 8% kroz navedeno petogodišnje razdoblje. Još jednom, budući da se radi o kratkom razdoblju, povećanje od 8% u slučaju Sveučilišta u Zadru predstavlja prilično nagao rast.

¹⁷ Konzekutivni se diplomski programi naslanjaju na preddiplomske programe u istom području studija. Nekonzekutivni diplomski programi nemaju „svoj“ preddiplomski studij, već funkcioniraju kao samostalni studijski programi.

U pogledu udjela studenata koji plaćaju školarine na veleučilištima i visokim školama u Hrvatskoj, Tablica 2.16. prikazuje razlike između veleučilištâ i visokih škola.

Tablica 2.16. Udio ukupnog broja studenata koji plaćaju školarine na veleučilištima i visokim školama.

Akadska godina	Veleučilišta	Visoke škole
2009/10	58%	97%
2008/09	56%	89%
2007/08	55%	100%
2006/07	52%	100%
2005/06	54%	100%

Izvor: upitnik istraživanja ACCESS.

Na veleučilištima je udio studenata koji plaćaju studij sličan prosjeku cjelokupnog hrvatskog sustava visokog obrazovanja (56,7%, izvor: Matković, 2009). Iako sporo, također bilježi rast (s 54% na 58% kroz pet godina).

Očekivano, budući da su visoke škole u Hrvatskoj većinom privatne institucije, donedavno su svi studenti plaćali školarine. Posljednjih godina dolazi do laganih promjena: u posljednjoj akademskoj godini za koju su bili dostupni podaci, 2009./2010., studij je plaćalo 97% studenata. Promjena se dogodila nakon akademske godine 2007./2008., kada su se javne visoke škole vjerojatno otvarale.

Implikacije navedenih podataka za javne politike:

Informacije navedene u ovoj cjelini ukazuju na razlike među hrvatskim visokim učilištima s obzirom na postotak studenata koji plaćaju školarine, što upućuje na nedostatak reguliranja sustava školarina.

Linearni model školarina na sveučilištima

Dok se sustav školarina u 1990-im godinama temeljio na razlici između kvota studenata koji studiraju uz potporu Ministarstva (koji studiraju besplatno) s jedne, i studenata koji plaćaju studij s druge strane, posljednjih su godina sveučilišta u Hrvatskoj razvila vlastite sustave varijabilnih školarina na temelju uspjeha i napretka na studiju, takozvani „linearni model“.

Prema linearnom modelu, koji je prvi razvilo i uvelo Sveučilište u Zagrebu za preddiplomske programe u akademskoj godini 2007./2008., studentima se naplaćuju viši ili niži iznosi školarina koji se na početku studija izračunavaju prema njihovom uspjehu na razredbenom ispitu i uspjehu iz srednje škole, a narednih godina prema njihovom uspješnom izvršavanju obveza na kolegijima te postignutim ocjenama. Pored činjenice da su iznosi školarina varijabilni, najveća razlika u odnosu na prethodni sustav je sljedeća: studenti koji studij upišu povrh kvote studenata koji studiraju uz potporu Ministarstva plaćaju puni iznos školarina (na isti način kao i u prethodnom sustavu), međutim studenti koji studij upišu unutar subvencionirane kvote također mogu plaćati školarine. Sastavlja se rang-lista ovih studenata prema ranije opisanim kriterijima uspješnosti te im se školarine naplaćuju po linearnom modelu.

Kako linearni model funkcionira u praksi možemo proučiti na primjeru Sveučilišta u Splitu (Odluka Senata od 19. svibnja 2010.). Kriteriji za određivanje iznosâ linearnih školarina na ovom sveučilištu su sljedeći: nakon završene prve godine studija, studenti plaćaju puni iznos školarine ukoliko su ostvarili manje od 42 ECTS boda i različite iznose ukoliko su ostvarili između 42 i 59 ECTS bodova. Studenti koji ostvare 60 ECTS bodova oslobođeni su plaćanja školarina. Linearni sustav plaćanja koji proizlazi iz ove odluke Sveučilišta u Splitu prikazan je niže, a za primjer je uzet studijski program od 7.000,00 HRK.

Tablica 2.17. Linearni model školarina na temelju ostvarenih ECTS bodova na Sveučilištu u Splitu.

ECTS bodovi	0-41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
HRK	7.000,00	6.631,58	6.263,16	5.894,74	5.526,32	5.157,89	4.789,47	4.452,63	4.052,63	3.684,21
ECTS bodovi	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
HRK	3.315,79	2.947,37	2.578,95	2.210,53	1.842,11	1.473,68	1.105,26	736,84	368,42	0.00

Izvor, Odluka Senata Sveučilišta u Splitu od 19. svibnja 2010.

Sveučilište u Rijeci je također nedavno usvojilo sustav u kojemu se konkretan iznos školarina izračunava na temelju ostvarenih ECTS bodova (Odluka Senata od 20. srpnja 2010.). Kao i na Sveučilištu u Splitu, od studenata se traži stopostotan učinak u prikupljanju ECTS bodova kako bi zadržali status studiranja uz potporu Ministarstva, dok niži postoci akademskog uspjeha donose različite iznose školarina.

Od svog početka na Sveučilištu u Zagrebu, linearni se model proširio na drugo i treće najveće sveučilište u Hrvatskoj (sveučilišta u Splitu i Rijeci također su uvela linearni model naplate školarina za akademsku godinu 2010./2011.), dok manja sveučilišta, Pula, Zadar i Dubrovnik, nisu spomenula uvođenje novog sustava.

Kad je riječ o veleučilištima i visokim školama, iz prikupljenih se podataka ne daju izvesti zaključci. Vijeće veleučilišta i visokih škola tek je općenito naznačilo kako neke od institucija uspjeh studenata na studiju vežu za njihov status po pitanju plaćanja školarina.

Iako su linearni model samostalno razvila i uvela sveučilišta, on je 2010. usvojen i na nacionalnoj razini odlukom Vlade. Prema toj odluci, država će u potpunosti financirati prvu godinu preddiplomskih studija, to jest svi studenti koji studij upišu unutar ukupne (sveučilišne) upisne kvote u akademskoj godini 2010./2011. neće plaćati školarinu u prvoj godini studija. Nakon toga će plaćati iznose prema linearnom modelu na temelju prikupljenih ECTS bodova. Kriteriji za status obveze ili oslobođenja od plaćanja se, dakle, temelje na akademskom uspjehu, dok se drugi čimbenici, poput socioekonomskog statusa studenata, ne spominju. Na sjednici Rektorskog zbora visokih učilišta Republike Hrvatske krajem akademske godine 2009./2010. detaljno je iznesen linearni model na bazi ECTS bodova i predloženo je njegovo uvođenje na sva sveučilišta. Nekoliko sveučilišta ga je nakon sjednice prihvatilo, primjerice Sveučilište u Splitu i Sveučilište u Rijeci.

Važno je primijetiti kako nijedna od partnerskih zemalja Europske unije, kao ni sveučilišta u projektnom konzorciju, nemaju iskustva s linearnim modelom školarina. Nije jasno je li takav model dosad primijenjen nigdje osim u Hrvatskoj. S obzirom na izostanak komparativne perspektive u ovom smislu, procjena potencijalnih posljedica ovog modela na cjelokupni sustav financiranja visokog obrazovanja u Hrvatskoj čini se teškim zadatkom.

Implikacije navedenih podataka za javne politike:

Ukratko, kad ga se uspoređi s drugim obrazovnim sustavima razmotrenima u ovom izvješću, određivanje iznosa školarina na temelju ostvarenih ECTS bodova predstavlja jedinstven slučaj koji postoji isključivo u hrvatskom visokom obrazovanju. Jednako se tako socijalni kriteriji, primjerice razina prihoda roditelja studenata, ne uzimaju sustavno u obzir pri određivanju iznosa školarina u hrvatskom visokom obrazovanju.

Iznosi školarina

Školarine s obzirom na razinu i područje studija

Kao što će biti pobliže opisano kasnije u ovom poglavlju, maksimalni iznosi školarina na preddiplomskoj razini studija pri sveučilištima određuju se godišnjim procesom koordinacije između Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa i hrvatskih sveučilišta na sjednicama hrvatskog Rektorskog zbora. Preporučeni maksimalni iznosi školarina određuju se prema kriterijima akademske discipline i sva se sveučilišta u načelu drže ove zajedničke odluke.

Međutim, u praksi te prema informacijama prikupljenima u ovom istraživanju, godišnji iznosi koji se naplaćuju studentima na preddiplomskim programima razlikuju se od sveučilišta do sveučilišta. Iz Tablice 2.18., koja prikazuje raspone godišnjih iznosa školarina koji se naplaćuju na preddiplomskim programima u Hrvatskoj, vidljivo je kako gornji dio raspona pokriva Sveučilište u Splitu, koje ima najskuplje preddiplomske programe.

Tablica 2.18 godišnji iznosi školarina na preddiplomskim programima (HRK), podjela prema području studija i sveučilištu.

Područje studija	Sveučilište Jurja Dobriće u Puli	Sveučilište u Dubrovniku	Sveučilište u Rijeci	Sveučilište u Splitu	Sveučilište u Zadru	Sveučilište u Zagrebu
Prirodne znanosti	/	/	7.320-9.240	8.000	5.500-9.420	3.000-5.500
Tehničke znanosti	/	7.500	7.370	8.000	7.370	2.000-9.100
Biomedicina i zdravstvo	/	10.000	9.240	10.000	9.420	9.240
Biotehničke znanosti	/	7.500	7.370	8.000	/	4.000-7.500
Društvene znanosti	2.750-5.500	5.500	5.500	7.000	5.500	5.000-9.500
Humanističke znanosti	2.750-5.500	/	5.500	7.000	5.500	5.500-6.000
Umjetnička područja	9.240	9.500	9.240	10.000	/	9.240
Interdisciplinarna područja	2.750-5.500	/	/	7.000	/	/

Izvor: upitnik istraživanja ACCESS.

Bilješka: tablica ne odražava linearni model već maksimalne iznose školarina.

Osim podataka navedenih u tablici, Sveučilište u Zagrebu provodi dva preddiplomska studijska programa na engleskome jeziku, za koje se školarine određuju posebno i prema tržišnim kriterijima. Prvi je Integrirani preddiplomski i diplomski studij medicine na Medicinskom fakultetu, za koji godišnja školarina iznosi 51.100 HRK, a drugi je preddiplomski studij poslovne ekonomije na Ekonomskom fakultetu, za koji godišnja školarina iznosi 28.000 HRK.

Studenti na diplomskoj razini studija na hrvatskim sveučilištima trenutno ne plaćaju školarine, premda takva praksa nije formalizirana zakonom niti dugoročnom politikom vlade: radi se o administrativnoj odluci ministra znanosti, obrazovanja i športa svake jeseni prije početka nove akademske godine. Prema najnovijim podacima (MZOŠ, 2010), odlučeno je da će država i dalje financirati sve studente upisane u programe drugog ciklusa visokog obrazovanja u akademskoj godini 2010./2011. Čini se kako je i ukupni iznos iz proračuna potreban za financiranje ove mjere osiguran te iznosi 69 milijuna HRK.

Kad je riječ o školarinama na doktorskim programima, valja primijetiti kako su trogodišnji programi doktorskih studija u redovitom studentskom statusu u hrvatskom visokom obrazovanju uvedeni tek nakon provedbe Bolonjske reforme te su sada sastavni dio svih hrvatskih sveučilišta. Prije ovog restrukturiranja nije bilo nikakvih programa doktorskih studija, već se doktorat stjecao kroz individualni mentorski rad. Iako je reforma za restrukturiranje akademskih stupnjeva započela 2005. godine, novi sustav doktorskih studija još uvijek nije u potpunosti reguliran, posebno u pogledu školarina. Sveučilišta u pravilu ne naplaćuju školarine vlastitim asistentima u nastavi i znanstvenim novacima, no naplaćuju ih svim ostalim studentima - uključujući asistente i znanstvene novake zaposlene na drugim sveučilištima i institucijama, u kom slučaju školarinu zajednički financiraju Ministarstvo i poslodavac. Studenti doktorskih programa koji nisu zaposleni u sustavu visokog obrazovanja i istraživanja plaćaju puni iznos školarina. Iznosi školarina mogu biti vrlo različiti, a iznose preddiplomskih školarina premašuju višestruko. Prema podacima prikupljenima u ovom istraživanju, iznosi variraju, primjerice, od 6.000 HRK na Sveučilištu u Zadru do 24.000 HRK na Sveučilištu u Dubrovniku za društvene znanosti.

Tablica 2.19. Godišnji iznosi školarina na doktorskim programima (HRK), podjela prema područjima studija i sveučilištu.

Područje studija	Sveučilište Jurja Dobriće u Puli	Sveučilište u Dubrovniku	Sveučilište u Rijeci	Sveučilište u Splitu	Sveučilište u Zadru	Sveučilište u Zagrebu
Prirodne znanosti	-	-	-	-	-	Najmanje 9.000
Tehničke znanosti	-	-	7.000	-	-	5.000- 10.000
Biomedicina i zdravstvo	-	-	15.000- 20.000	-	-	7.500- 12.500
Biotehničke znanosti	-	-	-	-	-	7.000
Društvene znanosti	32.000	24.000	9.000- 25.000	-	6.000- 7.000	10.000- 22.000
Humanističke znanosti	-	60.000	12.000- 14.000	-	7.500	4.000- 13.000
Umjetnička područja	-	-	-	-	-	7.000- 14.000
Interdisciplinarna područja	-	-	-	-	-	6.000-9.750

Izvor: upitnik istraživanja ACCESS.

Manja sveučilišta u Puli, Dubrovniku i Zadru održavaju doktorske programe samo u društvenim i humanističkim znanostima. I dok su na Sveučilištu u Zadru iznosi školarina na doktorskim programima u društvenim i humanističkim znanostima razmjerni s iznosima školarina na preddoktorskim programima, na sveučilištima u Puli i Dubrovniku su višestruko veći - od 24.000 HRK (Sveučilište u Dubrovniku) do 32.000 HRK (Sveučilište Jurja Dobrile u Puli) godišnje za programe društvenih znanosti. Pored toga, Sveučilište u Dubrovniku održava doktorski program „Povijest stanovništva“ koji naplaćuje godišnje školarine od 60.000 HRK.

S druge strane, Sveučilište u Rijeci nudi doktorske programe u tehničkim znanostima, biomedicini i zdravstvu; godišnji iznosi školarina uvelike variraju, od 7.000 HRK za program unutar tehničkih znanosti do maksimalnih 25.000 HRK u društvenim znanostima. Sveučilište u Zagrebu održava doktorske programe u svim područjima studija, a iznosi školarina se kreću od 5.000 HRK u tehničkim znanostima do 22.000 HRK u društvenim znanostima.

Ovaj ograničeni uvid u iznose školarina na doktorskim programima upućuje na to da je stupanj regulacije mnogo manji nego li je to slučaj sa školarinama na preddiplomskom stupnju te da među programima postoje velike razlike u iznosima.

Komparativna perspektiva: studentske školarine na doktorskim programima

Mađarska: na Sveučilištu Corvinus u Mađarskoj situacija je slična onoj u Hrvatskoj. Školarine se na doktorskoj razini naplaćuju, a sama sveučilišta određuju strukturu njihova iznosa.

Slovenija: studenti doktorskih programa u Sloveniji također plaćaju školarine čiji iznos određuju visoka učilišta, no država organizira javne natječaje za djelomičnu financijsku potporu. Institucije koje ispune uvjete javnog natječaja dobivaju oko 60% iznosa za doktorske školarine od države (ova je shema, međutim, ukinuta akademske godine 2009./2010. Resorno ministarstvo planira uvesti novu shemu u suradnji sa sveučilištima u sklopu koje će sveučilišta biti odgovorna za odabir studenata koji će primati potporu u obliku sufinanciranja).

U akademskoj godini 2008./2009., oko 42% upisanih studenata doktorskih programa je primalo djelomičnu financijsku potporu, a dodatnih 16% je sufinancirano kroz program „Mladih istraživača“, koji pokriva troškove školarine, dio materijalnih troškova istraživanja i plaću mladih istraživača.

Implikacije navedenih podataka za javne politike:

Informacije iznesene u ovoj cjelini upućuju na to da školarine u hrvatskom visokom obrazovanju nisu standardizirane ni jasno regulirane ni na kojoj razini visokog obrazovanja. Također je zanimljivo podsjetiti kako su iznosi školarina koje se naplaćuju u Hrvatskoj u prosjeku veći nego li u, primjerice, Njemačkoj, koja u odnosu na Hrvatsku ima mnogo viši životni standard.

Školarine koje plaćaju izvanredni studenti

Nakon što smo strukturu školarina opisali prema kriterijima razine i područja studija, također je valja razmotriti s obzirom na status redovitih, kao i izvanrednih studenata. Tablica 2.20. prikazuje prikupljene informacije o školarinama koje plaćaju izvanredni studenti na partnerskim institucijama u ovom projektu. Iako su podaci nepotpuni, iz njih se može iščitati određena količina informacija.

Tablica 2.20. Iznosi školarina koje plaćaju izvanredni studenti na hrvatskim sveučilištima (HRK), podjela prema sveučilištu i razini studija.

	Sveučilište Jurja Dobrile u Puli	Sveučilište u Dubrovniku	Sveučilište u Rijeci	Sveučilište u Splitu	Sveučilište u Zadru	Sveučilište u Zagrebu
Preddiplomski	3.300–5.500	10.000	3.300–6.468	Iznos prema broju upisanih ECTS bodova	5.500–7.370	Najveći godišnji iznos koji plaćaju redoviti studenti.
Diplomski	/	/	3.300–6.468	/	/	Najveći godišnji iznos koji plaćaju redoviti studenti.
Doktorski	32.000	24.000–60.000	7.000–25.000	/	/	Najveći godišnji iznos koji plaćaju redoviti studenti.

Izvor: upitnik istraživanja ACCESS.

Dostupni podaci prikazani u Tablici upućuju na to da, kao i u slučaju doktorskih programa, postoji niska razina regulacije školarina koje na hrvatskim sveučilištima plaćaju izvanredni studenti. Rezultat je činjenica da je moguće izvanredno studirati na nekom preddiplomskom programu za tek 3.300 HRK na Sveučilištu u Rijeci, ili za čak 10.000 HRK na Sveučilištu u Dubrovniku.

Nadalje, sustav ECTS bodova, koji je u hrvatska visoka učilišta uveden u sklopu Bolonjske reforme, nedavno je pretvoren u alat u prilagođavanju sustava naplate školarina redovitim i izvanrednim studentima. Posljedica je toga činjenica da je iznos školarina koji izvanredni studenti plaćaju na, primjerice, Sveučilištu u Splitu, određen prvenstveno brojem ECTS bodova koje student upiše po semestru¹⁸. Primjena ovog sustava trebala bi rezultirati nižim ili jednakim školarinama za izvanredne studente u odnosu na redovite. Podaci prikupljeni od sveučilištâ nisu brojni, međutim čini se kako idu u prilog takvim očekivanjima.

¹⁸ Na Sveučilištu u Splitu je određena cijena ECTS bodova, stoga se ukupni broj upisanih ECTS bodova množi sa cijenom jednog boda. Prema navodima Sveučilišta u Splitu, „cijena“ jednog ECTS boda računa se tako da se godišnji iznos školarine, npr. 8.000 HRK za program u području prirodnih znanosti, podijeli sa 60 ECTS bodova, što predstavlja ekvivalent studiranja u redovitom statusu. Rezultat je cijena od 133,33 HRK po ECTS bodu, što se dalje množi sa brojem ECTS bodova koje izvanredni student odluči upisati u danoj akademskoj godini. Primjerice, ukoliko izvanredni student upiše polovicu opterećenja studijskog programa, tj. 30 ECTS bodova, platit će godišnji iznos školarine od 4.000 HRK.

Suprotno ovim primjerima, na Sveučilištu u Zagrebu, koje također primjenjuje linearni model školarina, izvanredni studenti plaćaju maksimalni iznos školarina koji se naplaćuje redovitim studentima, bez obzira na njihovo nastavno opterećenje ili napredak na studiju. Rezultat je ukupni dojam da su izvanredni studenti u nekim slučajevima u relativno lošijem položaju nego redoviti studenti.

Komparativna perspektiva: školarine koje plaćaju izvanredni studenti

Slovenija: dok u Hrvatskoj studij plaća dio redovitih studenata i svi izvanredni studenti, u Sloveniji redoviti studenti preddiplomskih i diplomskih studija ne plaćaju školarine. S druge strane, izvanredni studenti plaćaju školarine na svim razinama sveučilišnih studija (CHEPS, 2010). Na Sveučilištu u Mariboru izvanredni studenti na preddiplomskim programima plaćaju oko 3.380–4.330 EUR godišnje, ovisno o tome studiraju li na bolonjskim ili predbolonjskim programima te o godini studija. Sveučilište u Mariboru bilježi rast iznosa školarina od oko 2–20% (ovisno o području studija) kroz proteklih pet godina, ali i istovremeni pad broja izvanrednih studenata.

Njemačka i Austrija: u Njemačkoj i Austriji svi studenti studiraju u redovitom statusu, dok se kategorija izvanrednih studenata odnosi na iznimke po pitanju zaposlenja ili obiteljskih obveza.

Implikacije navedenih podataka za javne politike:

Navedene informacije ukazuju na to da, kao i u slučaju redovitih studenata, na hrvatskim sveučilištima postoji vrlo malo regulacije školarina koje plaćaju izvanredni studenti.

Školarine koje plaćaju međunarodni studenti

Državljeni drugih zemalja su slobodni upisati studij na visokim učilištima u Hrvatskoj pod istim uvjetima kao i hrvatski studenti, no mogu im se naplatiti dodatne školarine (MZOŠ, 2011). Odluka o iznosima školarina za međunarodne studente prepuštena je samim sveučilištima. Međutim, stupanjem Hrvatske u Europsku uniju, državljani zemalja članica EU će se upisivati pod istim uvjetima kao i domaći studenti te će i njihov tretman u pogledu školarina biti jednak kao i za hrvatske studente.

Informacije prikupljene ovim istraživanjem upućuju na to da na hrvatskim sveučilištima postoje različita pravila za međunarodne studente (vidi Tablicu 2.21.).

Tablica 2.21. Godišnji iznosi školarina koje plaćaju međunarodni studenti (HRK), podjela prema sveučilištima i razini studija.

	Sveučilište Jurja Dobriće u Puli	Sveučilište u Dubrovniku	Sveučilište u Rijeci	Sveučilište u Splitu	Sveučilište u Zadru	Sveučilište u Zagrebu
Preddiplomski	Nema školarina – EU programi razmjene.	Jednak iznos kao i za domaće studente.	Maksimalno trostruki iznos kao i za domaće studente.	Jednak iznos kao i za domaće studente.	16.500	Najveći iznos koji plaćaju domaći studenti.
Diplomski	/	/	Maksimalno trostruki iznos kao i za domaće studente.	Jednak iznos kao i za domaće studente.	16.500	Najveći iznos: 51.100
Doktorski	/	Jednak iznos kao i za domaće studente.	Maksimalno trostruki iznos kao i za domaće studente.	/	/	Najveći iznos koji plaćaju domaći studenti.

Izvor: upitnik istraživanja ACCESS.

Na sveučilištima u Dubrovniku i Splitu međunarodni studenti plaćaju jednake iznose školarina kao i domaći studenti na preddiplomskoj razini. Na Sveučilištu u Zadru međunarodni studenti preddiplomskih programa plaćaju 16.500 HRK godišnje, što premašuje godišnje iznose školarina za domaće studente (maksimalan iznos na preddiplomskoj razini od 9.420 HRK). Sveučilište u Rijeci za svoje sastavnice ima pravilo da se međunarodnim studentima može maksimalno naplatiti trostruko veći iznos školarina od onoga koji plaćaju domaći studenti. Sveučilište u Puli navodi kako svi njegovi međunarodni studenti trenutno studiraju u sklopu programa i sheme financiranja Europske unije te zbog toga ne plaćaju školarine. Sveučilište u Zagrebu primjenjuje pravilo da se međunarodnim studentima na preddiplomskim i doktorskim programima naplaćuje maksimalan iznos koji plaćaju i domaći studenti, dok maksimalne školarine na diplomskim programima iznose 51.100 HRK. Navedeni podaci upućuju na to da se odredba Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, prema kojoj sveučilišta smiju, ali ne moraju, međunarodnim studentima naplaćivati više iznose školarina, na hrvatskim sveučilištima provodi na vrlo različite načine: dok neka sveučilišta strane studente tretiraju kao i domaće, druga im naplaćuju razliku u školarini. Takvi dispariteti, osim što nisu poticajni u smislu međunarodne studentske mobilnosti, nedvojbeno predstavljaju konkretne prepreke stranim studentima koji žele upisivati kolegije izvan sveučilišta na kojem studiraju.

Zemlje članice Europske unije (Austrija, Mađarska, Njemačka i Švedska) zajednički pravni okvir EU obvezuje da međunarodne studente iz drugih zemalja članica u svim aspektima tretiraju kao domaće studente, uključujući i pitanje školarina. U sve četiri navedene zemlje međunarodni studenti izvan Europske unije plaćaju školarine.

Implikacije navedenih podataka za javne politike:

Prema informacijama u ovoj cjelini, školarine koje plaćaju međunarodni studenti na svim hrvatskim visokim učilištima nisu regulirane, što je slično situaciji u pogledu školarina koje plaćaju domaći studenti.

Komparativna perspektiva: uvođenje školarina za međunarodne studente izvan Europske unije u Švedskoj

Dok u Hrvatskoj dio domaćih i u pravilu svi međunarodni studenti trenutno plaćaju školarine (s iznimkom studenata koji sudjeluju u programima razmjene), u Švedskoj školarine tradicionalno nisu bile dopuštene bez obzira na status studenata kao domaćih ili inozemnih. Do promjene je došlo parlamentarnom odlukom u travnju 2010., prema kojoj svi strani studenti imaju obvezu plaćanja školarina počevši od akademske godine 2011./2012. Prema informacijama na službenom švedskom studentskom portalu¹⁹, ovo pravilo vrijedi za preddiplomske i diplomatske programe, dok na doktorskim programima školarina i dalje neće biti. Ta odredba vrijedi samo za međunarodne studente iz zemalja koje nisu članice EU/Europskog gospodarskog prostora (EEA). Iznose školarina određuju sama visoka učilišta, a portal „Study in Sweden“ navodi raspon godišnjih iznosa od 8.500 EUR do 15.000 EUR.

Prema informacijama Švedske nacionalne agencije za visoko obrazovanje²⁰, u akademskoj godini 2006./2007. dvije trećine stranih studenata u Švedskoj porijeklom je bilo iz Europe i nordijskih zemalja, a petina iz Azije. Broj studenata iz azijskih zemalja raste, kao i ukupni broj međunarodnih studenata, posebno u diplomatskim programima. U jesenskom semestru 2008., 33 visoka učilišta u ponudi su imala 530 diplomatskih programa na engleskom jeziku.

Školarine na veleučilištima i visokim školama

Kad je riječ o školarinama na veleučilištima i visokim školama (kako za hrvatske, tako i za međunarodne studente), hrvatsko Vijeće veleučilišta i visokih škola ne prikuplja sustavne podatke o školarinama jer njegove članice nisu dužne Vijeću podnositi financijska izvješća. Stoga podatke u Tablici 2.22. treba shvatiti tek provizorno, budući su povratne informacije zaprimljene od svega nekoliko institucija članica Vijeća.

Tablica 2.22. Raspon godišnjih iznosa školarina na veleučilištima i visokim školama (HRK).

Studentski status	Veleučilišta	Visoke škole
Domaći	5.500 - 24.980	3.000 - 39.204
Međunarodni	5.500 - 14.740	19.950 - 39.204

Izvor: upitnik istraživanja ACCESS.

Iz Tablice 2.22. je vidljiv širok raspon godišnjih iznosa školarina na veleučilištima i visokim školama u Hrvatskoj. Važno je primijetiti kako Tablica nažalost ne prikazuje razlike između javnih i privatnih visokih učilišta. Kao što je već spomenuto, velika većina veleučilišta su javne institucije, dok su visoke škole uglavnom privatne. Kako navodi Bajo (2008), prosječan trošak studiranja i školarina na javnim institucijama iznosi polovicu iznosa školarina na programima u području društvenih znanosti na privatnim institucijama. Školarine koje se naplaćuju na javnim preddiplomskim programima reguliraju se pregovorima između Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa i Rektorskog zbora.

¹⁹ Study in Sweden: <http://www.studyinsweden.se/How-To-Apply/Fees-and-costs/>.

²⁰ Internetska stranica Švedske nacionalne agencije za visoko obrazovanje: <http://www.hsv.se/2.539a949110f3d5914ec800056285.html>

Najniže školarine na veleučilištima jednake su godišnjim iznosima školarina na preddiplomskim programima iz društvenih i humanističkih znanosti pri sveučilištima (5.000 HRK). Razlike među akademskim disciplinama prikazane su u Tablici 2.23.

Tablica 2.23. Raspon godišnjeg iznosa školarina na veleučilištima i visokim školama (HRK).

Školarine prema području studija	Veleučilišta	Visoke škole
Prirodne znanosti	7.000 - 9.250	/
Tehničke znanosti	7.000 - 24.980	3.000 - 39.204
Biomedicina i zdravstvo	/	3.750 - 10.500
Biotehničke znanosti	6.700 - 7.370	/
Društvene znanosti	5.500	4.500 - 39.204
Humanističke znanosti	5.500 - 7.370	/
Interdisciplinarna područja	/	19.950

Izvor: upitnik istraživanja ACCESS.

Ukupno gledano, Tablica 2.23. upućuje na to da, slično sveučilišnim trendovima, postoji vrlo malo pravilnosti u godišnjim iznosima školarina koje veleučilišta i visoke škole naplaćuju u bilo kojoj disciplini. Područje tehničkih znanosti bilježi najveći raspon: godišnje školarine iznose od 3.000 HRK do gotovo 40.000 HRK. Vijeće veleučilišta i visokih škola navodi da se pri određivanju školarina njegove članice vode različitim kriterijima, od kojih su najvažniji troškovi resursa, razvojni troškovi, broj studenata koji plaćaju školarine te drugi troškovi.

Implikacije navedenih podataka za javne politike:

Informacije navedene u ovoj cjelini pokazuju da, slično situaciji na hrvatskim sveučilištima, postoji vrlo malo pravilnosti u pogledu školarina na veleučilištima i visokim školama u Hrvatskoj. Osim toga, socijalni se kriteriji ne primjenjuju sustavno na veleučilištima i visokim školama kad je riječ o naplati školarina.

Povećanja iznosa školarina

U akademskoj godini 1994./1995., preddiplomske su školarine na hrvatskim sveučilištima u Hrvatskoj iznosile između 3.800 HRK u društvenim znanostima i 6.300 HRK u biomedicini i prirodnim znanostima (godišnji podaci Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa o školarinama na preddiplomskim programima). Na temelju podataka o školarinama

prikupljenima u ovom istraživanju (vidi sljedeću cjelinu), u razdoblju od 1994. do 2010. školarine su porasle oko 46% u iznosu najmanjih godišnjih školarina.

Podaci o povećanjima iznosâ školarina na pojedinačnim sveučilištima kroz proteklih pet godina upućuju na nešto raznolikiju situaciju, kao što je prikazano u Tablici niže:

Tablica 2.24. Kretanja školarina za redovite studente u razdoblju 2005.-2009.

Sveučilište	Prosječno povećanje iznosa školarina u razdoblju 2005.-2009.
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli	Nema.
Sveučilište u Dubrovniku	Nema.
Sveučilište u Rijeci	Nema.
Sveučilište u Splitu	Povećanje od 13,7%.
Sveučilište u Zadru	Povećanje od 65%.
Sveučilište u Zagrebu	Prosječno povećanje od 3,84% (iako su neki fakulteti povećali iznose za 15%).

Izvor: upitnik sveučilišta ACCESS.

Sveučilišta u Puli, Rijeci i Dubrovniku ne navode povećanja školarina u posljednjih pet godina. Za razliku od njih, Sveučilište u Zagrebu bilježi prosječno povećanje od 3,84%, dok sveučilišta u Splitu i Zadru navode veća povećanja: na Sveučilištu u Splitu školarine su ukupno porasle za 13,07% (najveći rast bilježe društvene i humanističke znanosti [27,27%], a najniži umjetnička područja te biomedicina i zdravstvo [8,23%], dok je rast od 13,42% također zabilježen u prirodnim znanostima). Školarine na Sveučilištu u Zadru su porasle 10% u humanističkim znanostima te znatnih 65% u tehničkim i društvenim znanostima. Budući se radi o kratkom razdoblju od pet godina, radi se o značajnim povećanjima.

Implikacije za financiranje visokog obrazovanja:

Informacije iznesene u ovoj cjelini produbljuju zaključak o manjku regulacije kad je riječ o kriterijima za povećanje školarina.

Oslobađanja od plaćanja školarina

Iako sva hrvatska sveučilišta trenutno naplaćuju školarine, njihovi su senati slobodni odrediti bilo kakve dodatne kriterije na temelju kojih se studente može osloboditi plaćanja školarina. Kriteriji se obično dijele u dvije skupine: prema zaslugama i/ili socijalnom statusu. Tablica 2.25. prikazuje informacije za hrvatska sveučilišta.

Tablica 2.25. Kriteriji za oslobađanje od plaćanja školarina.

Sveučilište	Kriteriji zasluga	Kriteriji socijalnog statusa
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli	Da. 10% najboljih studenata na svakom odsjeku oslobođeno je plaćanja školarina.	Ne.
Sveučilište u Dubrovniku	Da. Studenti koji ostvare prosjek ocjena 4,5 ili više oslobođeni su plaćanja školarina.	Slučajevi studenata iz ranjivih skupina rješavaju se pojedinačno.
Sveučilište u Rijeci	Da. Uspjeh na kolegijima (ostvareni ECTS bodovi) je kriterij za oslobađanje od plaćanja ili smanjenje iznosa školarina.	Da, ali u kombinaciji s uspjehom na studiju. Studenti koji ostvare barem 80% ECTS bodova i dolaze iz socijalno ranjivih skupina oslobođeni su plaćanja školarina.
Sveučilište u Splitu	Da. Uspjeh na kolegijima (ostvareni ECTS bodovi) je kriterij za oslobađanje od plaćanja ili smanjenje iznosa školarina.	Ne.
Sveučilište u Zadru	Da. Studenti s visokim prosjekom ocjena (najboljih 20%) oslobođeni su plaćanja školarina.	Slučajevi studenata iz ranjivih skupina rješavaju se pojedinačno.
Sveučilište u Zagrebu	Da	Da

Izvor: upitnik istraživanja ACCESS.

Kao što se vidi iz Tablice, većina sveučilišta primjenjuje sustav u kojemu se status obveze ili oslobađanja od plaćanja školarine veže uz uspjeh na studiju. Ovaj trend potkrepljuje novopredloženi sustav varijabilnih školarina, prema kojemu bi prikupljanje ECTS bodova vrijedilo kao osnovni kriterij akademskog uspjeha.

Kriteriji socijalnih uvjeta studenata ili njihovih obitelji nisu integralni u određivanju iznosa školarina. Sveučilište u Rijeci uzima u obzir socijalni kriterij, međutim radi se o sustavu koji se još uvijek temelji na kriterijima akademskog uspjeha. Sveučilište u Zagrebu prakticira oslobađanje studenata od plaćanja školarine na temelju socijalnih kriterija, dok je Sveučilište u Dubrovniku navelo kako takve slučajeve rješava pojedinačno.

Iako nijedna institucija nije navela praksu sustavnog oslobađanja studenata od plaćanja školarina na temelju socijalnih prilika, treba primijetiti kako jedan državni program omogućuje oslobađanje od plaćanja za određene kategorije studenata prema socijalnom kriteriju, ukoliko studenti zadovolje uvjete upisa. U sklopu ovog državnog programa sljedeće kategorije studenata imaju izravan pristup studiju bez plaćanja školarina: studenti sa 60% ili više invaliditeta, hrvatski ratni vojni invalidi iz Domovinskog rata, branitelji iz Domovinskog rata, djeca osoba poginulih, umrlih ili nestalih u Domovinskom ratu i djeca stopostotnih hrvatskih ratnih vojnih invalida iz Domovinskog rata. Osobe koje ispunjavaju kriterije u sklopu ovih kategorija imaju izravan upis na studij bez obzira na njihova primanja ili socioekonomski status. Ne postoji nijedan drugi nacionalni ili institucionalni program koji u obzir uzima isključivo visinu studentskih primanja kao kriterij pri oslobađanju od plaćanja školarina.

Nijedno hrvatsko sveučilište nije navelo postojanje programa financijske potpore za studente, kako na temelju akademskog uspjeha, tako ni na temelju socijalnih kriterija.

Kad je riječ o veleučilištima i visokim školama, Vijeće veleučilišta i visokih škola navodi kako su na nekim institucijama neki studenti u potpunosti ili djelomično oslobođeni plaćanja školarina, međutim nisu podastri detalji o konkretnim kriterijima za oslobađanje od plaćanja niti o tome uzimaju li se prilikom odluke u obzir socijalne prilike.

Komparativna perspektiva: oslobađanja od plaćanja školarina

Austrija: studenti kojima uslijed predugog studiranja bude dodijeljen status obveze plaćanja školarine mogu biti oslobođeni plaćanja u slučaju trudnoće, brige za malodobnu djecu, bolesti, vojne službe ili radnih obveza. To su primjeri u kojima se pri oslobađanju od plaćanja uzimaju u obzir socijalne prilike studenata.

Švedska: socijalne prilike se implicitno uzimaju u obzir utoliko što u Švedskoj većina studenata nema obvezu plaćanja školarina.

Mađarska: s druge strane, na Sveučilištu Corvinus se prilikom određivanja statusa obveze ili oslobađanja plaćanja školarine u obzir uzimaju isključivo rezultati razredbenog postupka, a ne socijalne prilike.

Implikacije navedenih podataka za javne politike:

Informacije iznesene u ovoj cjelini potkrepljuju raniji zaključak ovog izvješća da se određivanje visine školarina u Hrvatskoj temelji prvenstveno na akademskom uspjehu. Zaista, socijalni se kriteriji poput radnih obveza, roditeljstva ili niskih obiteljskih primanja ne uzimaju sustavno u obzir prilikom naplate školarina.

Druge studentske naknade i financijski doprinosi

U načelu, osim naplate školarina, visoka učilišta imaju pravo studentima naplaćivati i druge vrste financijskih doprinosa. Iz tog su razloga hrvatska visoka učilišta zamoljena da navedu naplaćuju li studentima kakve druge naknade te u kojim iznosima. Prikupljeni podaci prikazani su u Tablici 2.26. Sve tri vrste naknada plaćaju se jednokratno.

Tablica 2.26. Vrste financijskih doprinosa studenata na sveučilišnoj razini i raspon godišnjih iznosa (HRK).

(Naknade u HRK)	Upisnina	Troškovi razredbenog ispita	Naknade za diplomiranje ²¹
Sveučilište Jurja Dobriće u Puli	280	/	500
Sveučilište u Dubrovniku	250	/	300
Sveučilište u Rijeci	330	220-330	200-1.000
Sveučilište u Splitu	350	100-300	Varijabilni iznosi.
Sveučilište u Zadru	200	200	200
Sveučilište u Zagrebu	Podaci nisu dostavljeni.	Podaci nisu dostavljeni.	Podaci nisu dostavljeni.

Izvor: upitnik istraživanja ACCESS.

Kao što se vidi iz Tablice, postoje dvije vrste naknada koje se naplaćuju na svim sveučilištima: upisnine i naknade za diplomiranje. Iznosi upisnina su na svim sveučilištima podjednaki (od 200 HRK do 350 HRK), no naknade za diplomiranje znatnije variraju, kako unutar sveučilišta, tako i među sveučilištima (od 200 HRK do 1.000 HRK). Razlike unutar sveučilišta znače da, u slučaju velikih decentraliziranih sveučilišta poput Sveučilišta u Splitu ili Sveučilišta u Zagrebu, određene sastavnice naplaćuju više naknade za diplomiranje od drugih. Nadalje, nekoliko sveučilišta studentima također naplaćuju troškove razredbenog postupka u visini upisnina (100 HRK - 330 HRK). Sveučilišta u Dubrovniku i Puli ne naplaćuju troškove razredbenog postupka. Sva sveučilišta (Sveučilište u Zagrebu nije dostavilo informacije) navode kako ne naplaćuju pristupanje ispitima tijekom studija.

Komparativna perspektiva: školarine na Sveučilištu u Mariboru

Sveučilište u Mariboru navodi kako njegovi studenti plaćaju godišnju administrativnu naknadu u iznosu od 16 EUR i upisninu od 18,60 EUR za prvu godinu studija te 12,70 EUR za svaku akademsku godinu nakon prve. Imajući na umu da je životni standard u Sloveniji znatno viši negoli u Hrvatskoj, slovenski studenti plaćaju relativno niže administrativne naknade.

²¹ Kako prakse naplaćivanja naknada pri završetku studija nisu jedinstvene na svim institucijama visokog obrazovanja u Hrvatskoj, a mogu uključivati npr. naknadu za predaju i obranu diplomskog rada, troškove izdavanja diplome, troškove promocije itd., izraz „naknade za diplomiranje“ koristimo kao sveobuhvatni termin za sve ove prakse. (op. prev.).

Kad je riječ o veleučilištima i visokim školama, iz Tablice 2.27. je vidljivo kako i veleučilišta i visoke škole studentima naplaćuju upisnine, troškove razredbenog postupka i naknade za diplomiranje. Na veleučilištima iznosi ne variraju previše, iako među naknadama za diplomiranje može biti velikih razlika, od 100 HRK do 1.600 HRK. Na visokim školama, međutim, postoje velike razlike u iznosima: upisnine i naknade za diplomiranje znaju dosegnuti čak 20.000 HRK. U usporedbi s informacijama u drugim cjelinama ovog izvješća, te su administrativne naknade znatno veće negoli ukupne godišnje školarine na nekim drugim institucijama. Vijeće veleučilišta i visokih škola nije ponudilo detaljnije informacije o tome zašto su razlike u iznosima administrativnih naknada tako velike niti o tome kakve troškove institucije članice Vijeća uzimaju u obzir prilikom određivanja iznosa upisnina i naknade za diplomiranje. Moguće objašnjenje velikih razlika u iznosima naknada jest činjenica da su neka veleučilišta u potpunosti privatne institucije te se iznosi naknada određuju prema tržišnim kriterijima.

Tablica 2.27. Vrste financijskih doprinosa studenata na veleučilištima i visokim školama i raspon godišnjih iznosa (HRK).

	Veleučilišta	Visoke škole
Upisnina	200 - 300	280 - 20.000 (bez obrazloženja)
Troškovi razredbenog postupka	33 - 1.500	150 - 400
Naknade za diplomiranje	100 - 1,600	250 - 20.000 (bez obrazloženja)
Drugo		995 (bez obrazloženja)

Izvor: upitnik istraživanja ACCESS.

Implikacije navedenih podataka za javne politike:

Informacije iznesene u ovoj cjelini pokazuju kako se, osim školarina, od studenata na hrvatskim visokim učilištima očekuje i plaćanje drugih naknada vezanih uz studij, čiji iznosi variraju od institucije do institucije. Drugim riječima, slično kao i u slučaju školarina, ni ovi financijski doprinosi nisu regulirani.

04

Financijsko planiranje i upravljanje na hrvatskim visokim učilištima²²

Način na koji određeno visoko učilište sastavlja svoje proračune, pregovara iznose sredstava, upravlja svojim financijama, provodi interne alokacije sredstava i izvješćuje o svojim financijama predstavlja ključni aspekt učinkovitog i djelotvornog korištenja javnih sredstava. U ovoj cjelini razmatramo kako se javna sredstva za visoka učilišta definiraju, implementiraju, kako se određuju iznosi školarina, kakvi postupci postoje za prikupljanje financijskih podataka te kako funkcionira organizacija financijskih služba pri sveučilištima.

Pregovori o alokacijama javnih sredstava

U Hrvatskoj se iz državnog proračuna alociraju sredstva za sveučilišta na temelju njihovih operativnih planova i strukture zaposlenika. Sredstva se doznaju sveučilištima preko Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, a namijenjena su pokrivanju troškova plaća zaposlenika, materijalnih troškova, osnovnih segmenata znanstvenog, umjetničkog i stručnog istraživanja te služba za potporu istraživačima (knjižnica, odjela za informacijske tehnologije, studentskih domova), stipendija i kredita, radnih i životnih uvjeta zaposlenika i osoblja te financijske pomoći za naknade, razvoj i investicije.

Prilikom dogovora o cjelovitom (*lump-sum*) proračunu s Ministarstvom, većina sveučilišta prilaže sljedeće informacije: broj studenata, iznos materijalnih troškova i broj zaposlenih. Podaci i prakse dogovora, međutim, nisu jednaki za sva sveučilišta. Primjerice, Sveučilište u Dubrovniku u proračunskim pregovorima ne uključuje broj studenata. Istovremeno, Sveučilište u Splitu dodaje „izvješća o učinkovitosti, financijska izvješća i razvojne planove“. Pored navedenih informacija ne postoje javna izvješća sveučilišta koja bi izračunala ukupne troškove studija po studentu (jedini bi pokazatelj u tom smislu mogao biti zbroj troškova zaposlenika i materijalnih troškova, podijeljen sa brojem studenata).

Ukupno gledano, kao što navodi ranije izvješće Hunjaka (2008), sveučilišta ne dostavljaju nikakve pokazatelje uspješne provedbe svojih aktivnosti koji bi poslužili kao kriteriji prilikom alokacije javnih sredstava. Rezultat je činjenica da ukupni iznosi javnog financiranja ovise o „povijesnoj“ metodi financiranja (na temelju alokacije iz prethodne godine), uz neznatna povećanja sredstava s obzirom na rast BDP-a.

Kad je riječ o dogovorima za alokacije sredstava veleučilištima i visokim školama, od institucija koje se financiraju iz državnog proračuna se, kao i od sveučilišta, prilikom dogovora o financiranju iziskuje da dostave podatke o broju studenata i zaposlenika te materijalnim troškovima. Pored toga, neke institucije članice Vijeća veleučilišta i visokih škola računaju troškove studija po studentu tako što zbroje troškove plaća zaposlenika (i s njima povezanih administrativnih troškova) i drugih materijalnih troškova te sumu podijele sa brojem studenata. Za ilustraciju, rezultat su ovih izračuna sljedeći troškovi: 19.280 HRK i 27.750 HRK po studentu za programe u tehničkim znanostima te 24.066 HRK po studentu za programe u društvenim znanostima. Naravno, ove su brojke tek ilustrativne uslijed malog broja prikupljenih podataka te ih ne treba generalizirati na razini svih veleučilišta i visokih škola niti sustava visokog obrazovanja u cjelini.

²²Zbog malobrojnih podataka prikupljenih od Vijeća veleučilišta i visokih škola, ova se cjelina usredotočuje prvenstveno na sveučilišta, a ne na institucije stručnog visokog obrazovanja.

Komparativna perspektiva: dogovaranje proračuna visokih učilišta sa državom

Sveučilište Corvinus: Sveučilište Corvinus u Budimpešti svoj proračun dogovara sa vladom na razdoblje od tri godine (uz poštovanje broja upisanih studenata kao važnog kriterija). U toj su fazi već uključeni proračuni sastavnica sveučilišta, koji čine 80% ukupnog financiranja sveučilišta.

Sveučilište u Mariboru: Sveučilište u Mariboru jednom godišnje dostavlja broj studenata (uz pretpostavku da broj zaposlenika ostane isti), a resorno ministarstvo izračuna iznos javnog financiranja pomoću formule. Nema dogovora između države i sveučilišta.

Sveučilište Mälardalen: dogovor o proračunu na Sveučilištu Mälardalen dugotrajan je proces koji se odvija jednom godišnje na temelju trogodišnjih predviđanja broja upisanih studenata i razvojnih planova.

Sveučilište u Grazu: 4% godišnjeg proračuna svakog fakulteta na Sveučilištu u Grazu vezano je za postizanje unaprijed dogovorenih strateških ciljeva. Podaci o ciljevima i postignutim rezultatima dostupni su javno na internetskim stranicama.

Sažetak: osim u Sloveniji, navedeni se procesi dogovora o proračunu uvelike razlikuju od situacije na hrvatskim sveučilištima i drugim visokim učilištima, gdje se ne navode nikakvi programski dogovori koji bi bili vezani uz razvojne ciljeve.

Implikacije navedenih podataka za javne politike:

Informacije iznesene u ovoj cjelini ukazuju na to da se javna sredstva hrvatskim visokim učilištima alociraju prvenstveno prema povijesnoj metodi.

Implementacija modela cjelovitog financiranja (*lump-sum*)

Takozvani model cjelovitog javnog financiranja visokih učilišta znači da se alokacije institucijama doznajuju u obliku ukupnih godišnjih svota za aktivnosti institucije, a one ih dalje autonomno raspodjeljuju u skladu sa svojim pojedinačnim proračunima. Neka od doznanih sredstava predodređena su za ulaganja u razvojne programe i kapitalne investicije u sklopu „središnjeg“ sveučilišnog proračuna, međutim većina sredstava je namijenjena pokrivanju troškova izvođenja nastave na sveučilišnim sastavnicama (fakultetima, odsjecima itd.): 67% svih sredstava pokriva plaće zaposlenika i kratkoročne ugovore (Hunjak, 2008: 98–99).

Na neintegriranim sveučilištima djelotvorna implementacija modela cjelovitog proračuna može biti problematična. Premda se dogovorena sredstva iz javnog proračuna sveučilištima doznajuju u cjelovitom iznosu, pravni status fakultetâ onemogućava sveučilištima upravljanje ovim sredstvima na bilo koji drugi način osim raspodjelom po povijesnoj metodi, što umanjuje mogućnost strateškog iskoraka u nova područja i aktivnosti kao i financijskog nagrađivanja učinkovitosti.

U sklopu ovog istraživanja sveučilišta su zamoljena da ocijene uspjeh modela cjelovitog financiranja i razinu autonomije sveučilištâ u upravljanju ovim sredstvima u Hrvatskoj. Iz odgovora predstavnika sveučilištâ, sažeto prikazanih u Tablici niže, vidljivo je kako u pogledu ovog modela financiranja i njegove implementacije postoje razna mišljenja i iskustva.

Tablica 2.28. Cjelovito financiranje (*lump-sum*) i razina autonomije u upravljanju cjelovitim proračunom.

		Sveučilište Jurja Dobriće u Puli	Sveučilište u Dubrovniku	Sveučilište u Rijeci	Sveučilište u Splitu	Sveučilište u Zadru
Ocjena uspješnosti modela cjelovitog financiranja	uspješan					
	djelomično uspješan	•		•	•	•
	neuspješan					
	drugo		•			
Ocjena razine autonomije sveučilišta	autonomno			•		
	djelomično autonomno				•	•
	nije autonomno	•	•			

Izvor: upitnik istraživanja ACCESS.

Bilješka: Sveučilište u Zagrebu nije dostavilo podatke.

Premda većina sveučilišta model cjelovitog financiranja smatra djelomično uspješnim, njihova obrazloženja su različita. S jedne strane, Sveučilište u Dubrovniku se suzdržalo od ocjene uspjeha jer se na njemu model cjelovitog proračuna ne primjenjuje. S druge strane, sveučilišta u Zadru i Rijeci drže kako je implementacija ovog modela tek djelomična, stoga su oprezna u ocjeni njegove uspješnosti. Na kraju, sveučilišta u Splitu i Puli navode kako je model cjelovitog proračuna uspješan idejno, no ne i u praktičnom smislu.

Većina obrazloženja zašto ovaj sustav nije u potpunosti uspio dolazi iz nedostatka autonomije u upravljanju alokacijama cjelovitih proračuna. Naime, činjenica jest da takvo financiranje sa sobom nosi precizne upute po pitanju proračunskih stavaka koje pokriva (npr. plaća, materijalnih troškova), dok su sveučilišta uglavnom prepuštena sama sebi u smislu održavanja opreme i nabave vanjskih usluga. Jedino se Sveučilište u Rijeci okarakteriziralo autonomnim u raspodjeli svoje cjelovite alokacije.

Iz perspektive predstavnika sveučilištâ koji su ispunjavali upitnik u sklopu ovog istraživanja, a s obzirom na jake i slabe točne interne alokacije sredstava, Sveučilište u Rijeci navelo je kako model cjelovitog proračuna omogućuje tek „teoretsku“ alokaciju resursa na sveučilišnoj razini prema fakultetima. U praksi takva alokacija nije moguća jer Sveučilište nije integrirano. Sveučilište u Puli primijetilo je nedostatak institucionalne autonomije u trošenju sredstava, ukazujući na to da država odlučuje o načinima na koji će se alocirani proračun koristiti. Sveučilište u Zadru kritizira internu alokaciju sredstava kao nepouzdanu stoga što se pritom ne koristi sustav izrade proračuna na temelju punih troškova (eng. *full costing*).

Komparativna perspektiva: alokacija sredstava

Sveučilištu Mälardalen i Sveučilištu u Grazu integrirano financijsko upravljanje omogućava veću slobodu preraspodjele sredstava u skladu s potrebama i učinkovitošću pojedinačnih sastavnica negoli je to slučaj u Hrvatskoj.

Sveučilište Mälardalen: osim donacija, Sveučilište Mälardalen sva svoja sredstva prima od države. Sredstva koja dobiva po studentu i prema područjima studija mogu se preraspodijeliti unutar sveučilišta u skladu s njegovim vlastitim prioritetima i mogućnostima. Stoga se nedostatna javna sredstva za humanističke i društvene znanosti nadopunjuju iz sredstava drugih odsjeka.

Sveučilište u Grazu: ne postoje nacionalne smjernice za raspodjelu i računovodstvo sredstava cjelovitog proračuna unutar pojedinih sveučilišta u Austriji, no Sveučilište u Grazu u krajnjoj instanci odgovara državi putem pokazatelja učinkovitosti koji se dogovaraju u trogodišnjim ciklusima.

TU Dresden: na TU Dresden ne postoji financiranje kroz cjeloviti proračun, studenti ne plaćaju školarine, a alokacije sredstava uvjetovane su jedino brojem upisanih studenata.

Sveučilište Corvinus: Sveučilište Corvinus u Budimpešti je javna institucija za koju prema mađarskom zakonu vrijede jasna ograničenja fleksibilnosti alokacije resursa.

Implikacije navedenih podataka za javne politike:

Informacije iznesene u ovoj cjelini pokazuju da je autonomija hrvatskih sveučilišta u odlučivanju o alokaciji javnih sredstava tek djelomično uspješna.

Postupak određivanja maksimalnih iznosa školarina

Još jedan aspekt financijskog upravljanja jest način na koji se određuju i reguliraju iznosi školarina. U Hrvatskoj za maksimalne iznose školarina na preddiplomskim programima ne postoje ograničenja ni stroža regulacija od strane države, niti kriteriji za njihovu provedbu. Ipak, iznosi i kriteriji se načelno dogovaraju u suradnji sveučilištâ, koje predstavlja Rektorski zbor, i Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, a kasnije ih određuju sveučilišni senati. Senati su središnja upravna tijela sveučilištâ, a njihovi su članovi čelnici svih sastavnica. Oni izglasavaju odluke vezane uz školarine. Senati svoj rad temelje na zaključcima i prijedlozima Rektorskog zbora.

Kad je riječ o definiranju kriterija za određivanje maksimalnih iznosa školarina, sveučilišta najčešće ističu troškove resursa za održavanje nastave: radno vrijeme nastavnika, knjižnične resurse i administrativne troškove. Nadalje, Sveučilište u Rijeci također uzima u obzir održava li se određeni studijski program u glavnim zgradama Sveučilišta ili u dislociranim sveučilišnim jedinicama. Nijedno sveučilište među kriterijima za određivanje maksimalnog iznosa školarina nije spomenulo broj studenata ili njihovo akademsko opterećenje.

U praksi, međutim, proces koordinacije na nacionalnoj razini između Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa i Rektorskog zbora rezultira velikim razlikama u iznosu školarina na pojedinim visokim učilištima. Nije, stoga, posve jasno kako se preporučeni maksimalni iznosi školarina za preddiplomske programe izračunavaju.

Prikupljanje financijskih podataka

Kroz ovo se izvješće provlači zaključak, koji zapravo potvrđuje nalaze Hunjaka (2008), da financijsko izvješćivanje i upravljanje financijskim podacima na sastavnicama javnih sveučilišta u Hrvatskoj nije standardizirano i da se rijetko analizira u svrhu ispitivanja učinkovitosti financiranja. U nekim slučajevima rektorati sveučilišta nemaju potpune informacije ni o vlastitim prihodima i njihovim izvorima niti o tome na koji se način oni koriste na pojedinim fakultetima i odsjecima u njihovu sastavu.

Sveučilište u Splitu prikuplja financijske podatke iz najraznovrsnijih izvora, dok su Sveučilište u Zadru i Sveučilište u Puli integrirana sveučilišta te se računovodstvo i izvješćivanje obavlja centralizirano.

Hunjak (2008) navodi kako sveučilišta u Hrvatskoj prikupljaju neke podatke o financijskim aspektima svojih aktivnosti, no ti su podaci nepotpuni i ne podudaraju se na razini sastavnica ni na razini samih sveučilišta. Rijetko su dostupni javnosti, a ne uspoređuju se u smislu financijske učinkovitosti i razine ispunjenja primarne funkcije. Dodatne probleme predstavlja nedostatak stručnosti u upravljanju financijskim podacima i njihovu prezentiranju te nedostatak bilježenja sustavnih podataka u čitavom sektoru visokog obrazovanja. Prema Hunjaku (2008), nedostaci su najvidljiviji u slučaju vlastitih prihoda institucija.

Hunjak (2008) smatra kako ne postoji interes za sustavnim bilježenjem financijskih podataka i financijskim izvješćivanjem na sveučilištima, stoga nije razvijen niti se primjenjuje jedinstven sustav pokazatelja financijske učinkovitosti. Ipak, Sveučilište u Rijeci je tijekom ovog istraživanja navelo kako je u pripremi uvođenje takvog sustava na svim njegovima fakultetima i odsjecima. Takav sustav je jedan od preduvjeta za bolje upravljanje i pravedniju raspodjelu raspoloživih sredstava, kao i za potpunu implementaciju modela cjelovitog financiranja.

Implikacije navedenih podataka za javne politike:

Informacije iznesene u ovoj cjelini upućuju na potrebu za sustavnijim prikupljanjem financijskih podataka na hrvatskim visokim učilištima.

Organizacija financijskih služba

Financijske su službe pri različitim institucijama organizirane na različite načine, kako je prikazano u Tablici niže. Tablica prikazuje koje su službe odgovorne za financijske poslove na razini samih institucija te na nižim razinama. Također je prikazan broj zaposlenih koji obavljaju financijske poslove i njihov ukupan omjer spram broja akademskog osoblja i broja studenata.

Službe prikazane u Tablici uključuju:

- **Računovodstvo** (bilance, porezi, izvršenje naloga za plaćanje i povlačenje sredstava iz državnog proračuna)
- **Financije** (mjesečno i trogodišnje financijsko planiranje, podrška i financijsko upravljanje za projekte i zajmove, sastavljanje izvješća za državna tijela i reviziju, osiguranje)
- **Financije i računovodstvo** (kombinacija gore navedenih funkcija, uz dodatnu naobrazbu financijskih službenika i sastavljanje nacrtu univerzalnih smjernica financijskog upravljanja te nadziranje resornih služba na pojedinačnim sastavnicama)
- **Komercijalne službe** (planovi nabave, nabava i kupnja)

Zanimljivo je usporediti različite službe i osoblje na raspolaganju institucija koje su sudjelovale u ovom istraživanju u svjetlu Hunjakova (2008) navoda da na visokim učilištima u Hrvatskoj ponekad nedostaje zaposlenika s adekvatnom naobrazbom u smislu analize financijskih podataka i upravljanja financijama visokih učilišta.

Komparativna perspektiva: organizacija financijskih služba

Sveučilište Corvinus: Sveučilište Corvinus u Budimpešti ima jedinstvenu Središnju službu za financije, koja uključuje Odjel za kontrolu i Odjel za ljudske resurse. Ova služba zapošljava 121 osobu (omjer broja financijskih i administrativnih službenika iznosi oko 0,10; omjer broja financijskih službenika i studenata iznosi 0,0068)²³.

Sveučilište Mälardalen: Sveučilište Mälardalen ima jedinstvenu središnju službu za proračun i financije koja zapošljava osam osoba. Dodatnih 1–2 administrativnih zaposlenika zaduženo za financije radi na pojedinačnim odsjecima.

TU Dresden: središnja Služba za financije na TU Dresden ima 385 zaposlenika (omjer broja financijskih službenika i broja studenata iznosi oko 0,0107).

Sveučilište u Grazu: sve financijske poslove na Sveučilištu u Grazu obavljaju centralizirano Služba za planiranje resursa te Služba za računovodstvo i kontrolu (omjer broja financijskih službenika i studenata iznosi 0,0015, a službe imaju 40 zaposlenih).

Ni na jednom od djelomično integriranih hrvatskih sveučilišta službe za financijske poslove i proračun nisu centralizirane do ove razine, što za posljedicu ima različite računovodstvene prakse na sveučilišnim sastavnicama.

²³ Za pojašnjenje omjera i njihova izračuna vidi sljedeći ulomak i Tablicu.

Sljedeća Tablica prikazuje provizorne indekse potencijala različitih institucija za implementaciju boljeg financijskog upravljanja i podršku studentima i predstavnicima uprave visokih učilišta u financijskim pitanjima. U tom su smislu prikazani omjeri broja financijskih službenika i ukupnog administrativnog osoblja te omjeri broja financijskih službenika i broja studenata. Izračunati indeksi predstavljaju provizornu mjeru usporedbe potencijala različitih sveučilišta za pripomoć studentima u pitanjima financijskog upravljanja, a da nije zadana idealna apsolutna vrijednost.

Tablica 2.29. Službe za financijske poslove na razini sveučilišta i fakultetâ/odsjekâ.

	Sveučilište Jurja Dobriše u Puli	Sveučilište u Dubrovniku	Sveučilište u Rijeci	Sveučilište u Splitu	Sveučilište u Zadru	Sveučilište u Zagrebu
Broj zaposlenih u financijskim poslovima i računovodstvu	7	8	51	~55	7	Podaci nisu dostavljeni.
Omjer broja financijskih službenika i administrativnog osoblja	0,10	0,09	0,12	0,11	0,07	Podaci nisu dostavljeni.
Omjer broja financijskih službenika i broja studenata	0,0024	0,0039	0,0026	0,0024	0,0017	Podaci nisu dostavljeni.

Izvor: upitnik istraživanja ACCESS.

Navedeni podaci ukazuju na podjednaku raspodjelu potencijala za financijsko upravljanje s obzirom na ukupan broj administrativnog osoblja na raspolaganju, iako postoje neke razlike u prilog zaposlenih u financijskim poslovima i računovodstvu na Sveučilištu u Rijeci, a nauštrb Sveučilišta u Zadru. Kada bi omjer broja financijskih i računovodstvenih službenika i ukupnog broja administrativnog osoblja bio pokazatelj potencijala određenog sveučilišta da upravlja kompleksnijim financijskim planiranjem i implementacijom, Sveučilištu u Zadru bi koristilo usmjeravanje većeg broja administrativnih službenika prema financijskom upravljanju, dok bi Sveučilište u Rijeci imalo najbolju startnu poziciju. Ipak, valja biti na oprezu kad je riječ o ukupnoj razini integriranosti sveučilištâ, jer zaposlenici zaduženi za financijske poslove mogu biti neravnomjerno raspoređeni po fakultetima i odsjecima. Primjerice, gruba procjena broja službenika u financijama i računovodstvu na Sveučilištu u Splitu iznosi prosječno troje po odsjeku s ukupno 16 odsjeka, međutim stvarne se brojke kreću između jednog i sedmero zaposlenika.

Još važniji pokazatelj potencijala za financijsko upravljanje na svim sveučilištima, posebno u svjetlu upozorenja Hunjaka (2008) u smislu nedovoljnih znanja sveučilišnog osoblja u financijskim poslovima, jest omjer broja zaposlenika u financijama i računovodstvu i broja studenata.

U tom smislu među sveučilištima vladaju velike razlike. Sveučilište u Dubrovniku u tom pogledu ima najpovoljniji omjer (0,0039), a Sveučilište u Zadru ponovno najnepovoljniji (0,0017). Preostale se institucije ne razlikuju pretjerano i uglavnom se kreću oko omjera od 0,0025, što je bliže nižem krajnjem omjeru. Kao što je već rečeno, ove brojke prikrivaju razlike među fakultetima i odsjecima, koji predstavljaju prvo sučelje komunikacije studenata sa sveučilištima.

Sva sveučilišta, s iznimkom Sveučilišta u Dubrovniku, imaju određene postupke interne financijske kontrole, međutim u ovom istraživanju nisu navela detaljnije informacije. Sveučilište u Dubrovniku navelo je kako je u tijeku uvođenje takvih postupaka.

Podaci o financijskom upravljanju na pojedinim veleučilištima i visokim školama su još malobrojniji te iz njih nije moguće izvesti zaključke u pogledu potencijala za financijsko upravljanje. Međutim, omjer na razini sustava, koji iznosi 0,0040 za veleučilišta i 0,0039 za visoke škole, može se usporediti sa situacijom na sveučilištima. Iz ovih je podataka vidljivo kako je omjer broja financijskih službenika i broja studenata veći (a time i povoljniji) negoli na sveučilištima. Interne procedure financijske kontrole postoje i na ovim institucijama.

Implikacije navedenih podataka za javne politike:

Informacije iznesene u ovoj cjelini ukazale su na potencijal financijskog upravljanja na visokim učilištima u Hrvatskoj. Prikupljeni podaci upućuju na to da na hrvatskim institucijama postoji podjednak potencijal financijskog upravljanja s obzirom na ukupni broj administrativnog osoblja, s time da su neke institucije u nešto povoljnijem položaju od drugih. Stručnost u upravljanju financijskim podacima i njihovo transparentno prikazivanje prepoznati su kao izazov.

Dodaci

A. Popis literature

Agencija za znanost i visoko obrazovanje (2010). *Polazne osnove za mrežu visokih učilišta i studijskih programa u Republici Hrvatskoj*. Dostupno na: http://azvo.hr/nvvo/images/stories/dokumenti/Polazne_osnove_za_mre%C5%BEu_visokih_u%C4%8Dili%C5%A1ta_i_studijskih_programa_u_RH.pdf

Babić, Z., Matković, T. i Šošić, V. (2006). Structural Changes in Tertiary Education and Impacts on the Labour Market. *Privredna kretanja i ekonomska politika*, 16(108), 28-65.

Babić, Z. (2005). Participation Rates and Investment in Education in Croatia. *Economic Trends and Economic Policy*, 101, 28-53.

Bajo, A. (2008). Financiranje visokih učilišta po sveučilištima i područjima znanosti. A. Bajo (ed.) *Financiranje visokih učilišta: Troškovi studija i školarine na hrvatskim visokim učilištima*, 105-135. Zagreb: Institut za javne financije.

Bajo, A. (2008a). Prezentacija: Financiranje visokih učilišta u Hrvatskoj. Dostupno na: <http://www.ijf.hr/Pdf/bajo-znanost.ppt#348,3, Metode istraživanja>

Beerkens-Soo, M. & Vossensteyn, H. (2009). *Higher education issues and trends from an international perspective*. Izvješće sastavljeno za odbor Veerman. Twente: CHEPS.

Bohonnek, A., Camilleri, A.F., Griga, D., Muhleck, K., Miklavič, K., Orr, D. (2010). *Evolving diversity - An overview of equitable access to Higher Education in Europe*. Dostupno na: <http://www.equnet.info/>

Bologna progress report Austria (2008). Dostupno na: http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/links/National-reports-2009/National_Report_Austria_2009.pdf

Bologna progress report Croatia (2009). Dostupno na: http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/links/National-reports-2009/National_Report_Croatia_2009.pdf

Bologna progress report Germany (2007-2009). Dostupno na: http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/links/National-reports-2009/National_Report_Germany_2009.pdf

Centre for Higher Education Policy Studies [CHEPS] (2010). *Higher education investments: International comparison*. Twente: CHEPS.

Centre for Higher Education Policy Studies [CHEPS] (2007). *Higher education in Germany*. Twente: CHEPS.

Cvitan, M., Doolan, K., Farnell, T., Matković, T. (2011). *Socijalna i ekonomska slika studentskog života u Hrvatskoj: nacionalno izvješće istraživanja EUROSTUDENT za Hrvatsku*. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja.

- Dolenec, D. (2010). *Modeli financiranja visokog obrazovanja: primjeri prakse u devet zemalja Europske unije*. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja.
- Državni zavod za statistiku RH (2010). Podaci za obrazovanje. Dostupno na: <http://www.dzs.hr/>
- Državni zavod za statistiku RH (2011). *Studenti u akademskoj godini 2009./2010*. Statistička izvješća. Zagreb: Državni zavod za statistiku RH.
- European University Association [EUA] (2008). *Financially sustainable universities. Towards full costing in European universities*. Bruxelles: EUA.
- Eurostat (2010). *Indicators on education finance and non-finance*. Dostupno na: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Tertiary_education_statistics
- Eurostat (2009). *Key figures on Europe*. Dostupno na: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-EI-08-001/EN/KS-EI-08-001-EN.PDF
- Eurostat (2007). *Indicators on education finance and non-finance*. Dostupno na: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/education/data/main_tables
- EUROSTUDENT Report for Germany (2005). *Social and Economic Conditions of Student Life in Europe*. Hannover: HIS.
- Eurydice (2006/07). *The Education System in Hungary*. Bruxelles: Europska komisija.
- Gašparović, F. (2007). Prezentacija: Capacity building for research in Croatia. Dostupno na: http://www.unist.hr/Portals/0/docs/University%20of%20Sijek_FILIP%20GASPAROVIC.ppt
- Havelka, M. (2003). *Visoko obrazovanje u Hrvatskoj i europskim zemljama - Prilog usklađivanju visokog obrazovanja u Hrvatskoj s europskim visokim obrazovanjem*, Biblioteka "Zbornici", Knjiga 10. Zagreb: Institut društvenih znanosti "Ivo Pilar".
- Hunjak, T. (2008). Financiranje visokih učilišta. A. Bajo (ed.) *Financiranje visokih učilišta: Troškovi studija i školarine na hrvatskim visokim učilištima*, 91-104. Zagreb: Institut za javne financije.
- Jongbloed, B. (2010). *Funding higher education: a view across Europe*. Bruxelles: ESMU.
- Kaulisch, M. & Huisman, H. (2007). *Higher Education in Germany: Country Report*. Twente: CHEPS.
- Kottmann, A. (2008). *Higher Education in Austria: Country Report*. Twente: CHEPS.

Matković, T. (2009). Pregled statističkih pokazatelja participacije, prolaznosti i režima plaćanja studija u Republici Hrvatskoj 1991.-2007. *Revija za socijalnopolitiku*, 16, 2, 239-250.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske [MZOŠ], godišnji podaci o iznosima školarina za preddiplomske studije; dostupno na zahtjev.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske [MZOŠ] (2005). *Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005.-2010.* Dostupno na: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=3135>

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske [MZOŠ] (2007a). *Pregled postignuća 2004. - 2007.* Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske [MZOŠ] (2007). *OECD Thematic Review of Tertiary Education: Country Background Report for Croatia.* Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske [MZOŠ] (2011). Upisi na studij. Dostupno na: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=6934&sec=3305>

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske [MZOŠ] (2010). Priopćenje za javnost: „Diplomski studiji i dalje besplatni“, 13. rujna 2010.; dostupno na: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=10170>

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske [MZOŠ] (2009). *Higher Education.* Posjećeno 5. rujna 2011. na internetskoj stranici Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa (na engleskom jeziku): <http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=5863&sec=2510>

Organisation for Economic Cooperation and Development [OECD] (2010). *Education at a Glance.* Indicators. Dostupno na: http://www.oecd.org/document/52/0,3343,en_2649_39263238_45897844_1_1_1_1,00.html

Organisation for Economic Cooperation and Development [OECD] (2009). *Education at a Glance.* Indicators. Dostupno na: http://www.oecd.org/document/24/0,3343,en_2649_39263238_43586328_1_1_1_1,00.html

Organisation for Economic Cooperation and Development [OECD] (2008). *Reviews of Tertiary Education: Croatia.* Pariz: OECD.

Puzić, S., Doolan, K., Dolenc, D. (2006). Socijalna dimenzija "Bolonjskog procesa" i (ne)jednakost šansi visokog obrazovanja: neka hrvatska iskustva. *Sociologija sela*, 44, 172-173 (2-3): 221-243.

Shavit, Y., Arum, R., Gamoran, A. (eds) (2007). *Stratification in Higher Education: A Comparative Study.* Stanford: Stanford University Press

Slovenia.si, internetski portal sa informacijama o Sloveniji, uključujući studiranje; dostupno na: <http://www.slovenia.si/en/study/tuition/>

Statistički ured Republike Slovenije (2009). *Statistične informacije. Izobraževanje.* Dostupno na: <http://www.stat.si/doc/statinf/09-SI-271-0901.pdf>

Statistički ured Republike Slovenije (2010). *Statistične informacije. Izobraževanje*. Dostupno na: http://www.stat.si/tema_demografsko_izobrazevanje.asp

Statistik Austria (2008). Informacije dostupne na: <http://www.statistik.at>

Study in Sweden internetska stranica, 'Fees and Costs'; dostupno na: <http://www.studyinsweden.se/How-To-Apply/Fees-and-costs/>

Swedish National Agency for Higher Education [SNAHE] (2009). *Information on the composition of foreign students in Sweden*. Dostupno na <http://www.hsv.se/highereducationinsweden/studyingatheis.4.28afa2dc11bdc557480002471.html>

UNESCO/Global University Network for Innovation (2006). *Higher Education in the World 2006: The financing of universities*. Palgrave Macmillan.

Sveučilište u Splitu (2010). Odluka Senata od 19. svibnja 2010. Dostupno na internetskim stranicama Sveučilišta: www.unist.hr

Vukasović, M. (ed.) (2009). *Financing Higher Education in South-eastern Europe: Albania, Croatia, Montenegro, Serbia, Slovenia*. Beograd: Centar za obrazovne politike.

B. Visoka učilišta u Hrvatskoj - osnovne informacije

Ovaj dodatak sadrži osnovne informacije o visokim učilištima u Hrvatskoj, a uključuje popis njihovih fakulteta ili odsjeka, broj studenata i zaposlenih te kretanja u prihodima u proteklih pet godina. Detaljni podaci su navedeni za sveučilišta u Dubrovniku, Puli, Rijeci, Splitu, Zadru i Zagrebu, dok je sažeti pregled veleučilišta i visokih škola podastrt kroz informacije dobivene od hrvatskog Vijeća veleučilišta i visokih škola.

1. Vijeće veleučilišta i visokih škola

Stupanjem na snagu Zakona o visokim učilištima iz 1993. uspostavljen je binarni sustav visokog obrazovanja u Hrvatskoj, podijeljen na sveučilišne i stručne studije. Trenutno oko 21% studentskog tijela u Hrvatskoj studira na veleučilištima i visokim školama – 15% na veleučilištima i 6% na visokim školama. U brojkama, 22.034 studenata studiralo je na veleučilištima, a 9.027 na visokim školama u akademskoj godini 2009./2010. (DZS, 2010). Neke od ovih institucija financiraju se kroz javni proračun, uglavnom kroz glavna osnivačka tijela nacionalne, regionalne ili lokalne vlasti ili pak njihove kombinacije.

U pogledu pravnog statusa ovih institucija, prema Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, veleučilištima i visokim školama upravljaju upravna vijeća. Većinu članova upravnih vijeća imenuje osnivač, što su u slučaju javnih veleučilišta i javnih visokih škola institucije nacionalne, regionalne ili lokalne vlasti (čl. 49.). Ovaj podsektor visokih učilišta, dakle, ne uživa potpunu autonomiju kakvu Zakon propisuje za sveučilišta. Nadalje, veleučilišta se razlikuju od visokih škola po tomu što moraju izvoditi barem tri različita stručna studija iz barem tri različita polja, dok visoke škole mogu pokrivati i manji broj akademskih disciplina.

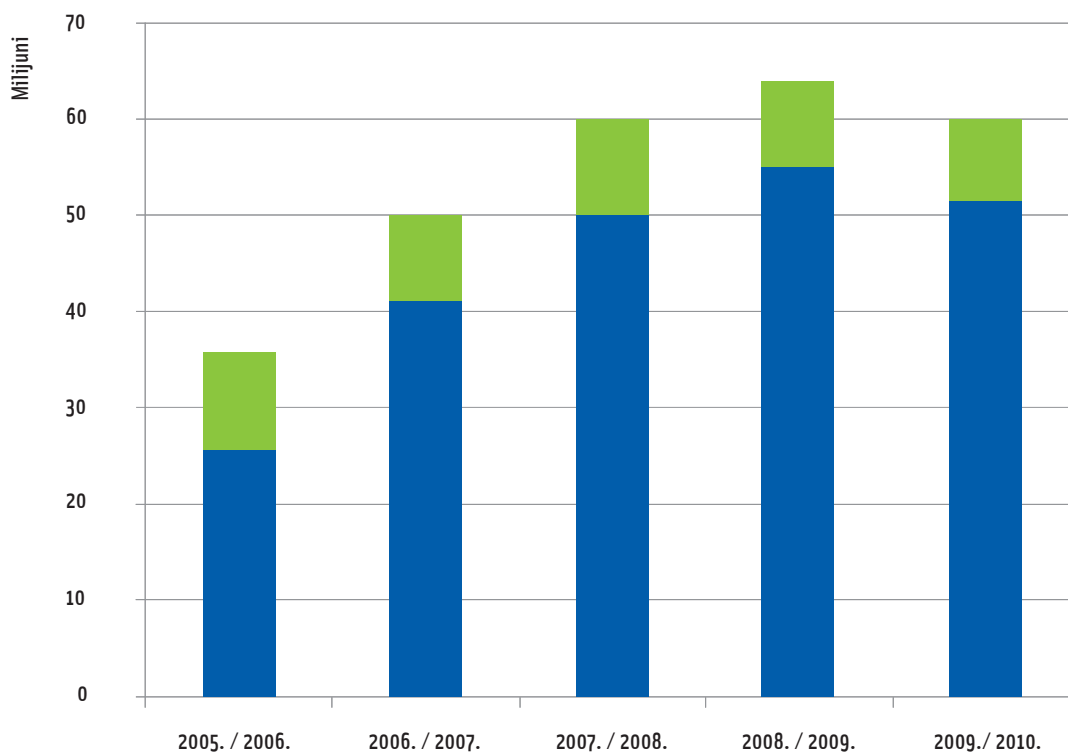
Sva veleučilišta i visoke škole su članice Vijeća veleučilišta i visokih škola. Prema nedavnom izvješću hrvatske Agencije za znanost i visoko obrazovanje (2010), u Hrvatskoj trenutno postoji 15 veleučilišta i 30 visokih škola.

Vijeće veleučilišta i visokih škola prosljedilo je upitnik u sklopu ovog istraživanja svojim institucijama članicama te dostavilo povratne informacije 17 institucija koje su upitnik ispunile. Kako na institucijama koje su sudjelovale u istraživanju studira 10.471 student, to znači da se prikazani podaci u istraživanju odnose otprilike na trećinu ukupne studentske populacije na veleučilištima i visokim školama te na oko 40% institucija članica, stoga nisu konačno reprezentativni u smislu cjelokupnog broja studenata ili institucija.

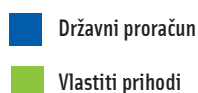
2. Sveučilište u Dubrovniku

Sveučilište u Dubrovniku je u potpunosti integrirano sveučilište osnovano 2003. godine. Akademske su mu sastavnice sljedeće: Odjel za akvakulturu, Odjel za elektrotehniku i računarstvo, Odjel za ekonomiju i poslovnu ekonomiju, Odjel za komunikologiju, Odjel za umjetnost i restauraciju, Pomorski odjel te stručni preddiplomski studij Sestrinstvo. U akademskoj godini 2008./2009. na Sveučilištu je studiralo ukupno 2.064 studenata, a veličina studentskog tijela nije se mijenjala u proteklih pet godina. Ukupan broj nastavnika zaposlenih na temelju ugovora o radu je 155 (omjer broja nastavnika i studenata iznosi 1:13), uz 87 zaposlenih u administrativnim poslovima.

Prihodi u proteklih pet godina (HRK)

Izvor: upitnik istraživanja ACCESS.

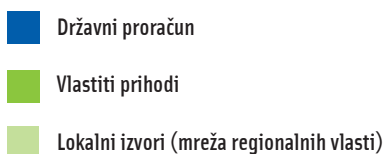
3. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli integrirano je sveučilište osnovano 2006. godine. Akademske su mu sastavnice sljedeće: Odjel za ekonomiju i turizam „Dr. Mijo Mirković“, Odjel za glazbu, Odjel za humanističke znanosti, Odjel za odgojne i obrazovne znanosti, Odjel za studij na talijanskom jeziku, Sveučilišni interdisciplinarni studij Kultura i turizam, Sveučilišni preddiplomski studij Znanost o moru. Ukupan broj studenata na Sveučilištu akademske je godine 2009./2010. iznosio 3.245, što predstavlja povećanje od 21% u posljednjih pet godina. Ukupan broj nastavnika zaposlenih na temelju ugovora o radu je 160 (omjer broja nastavnika i studenata iznosi 1:14), uz 73 zaposlenih u administrativnim poslovima.

Prihodi u proteklih pet godina (HRK)

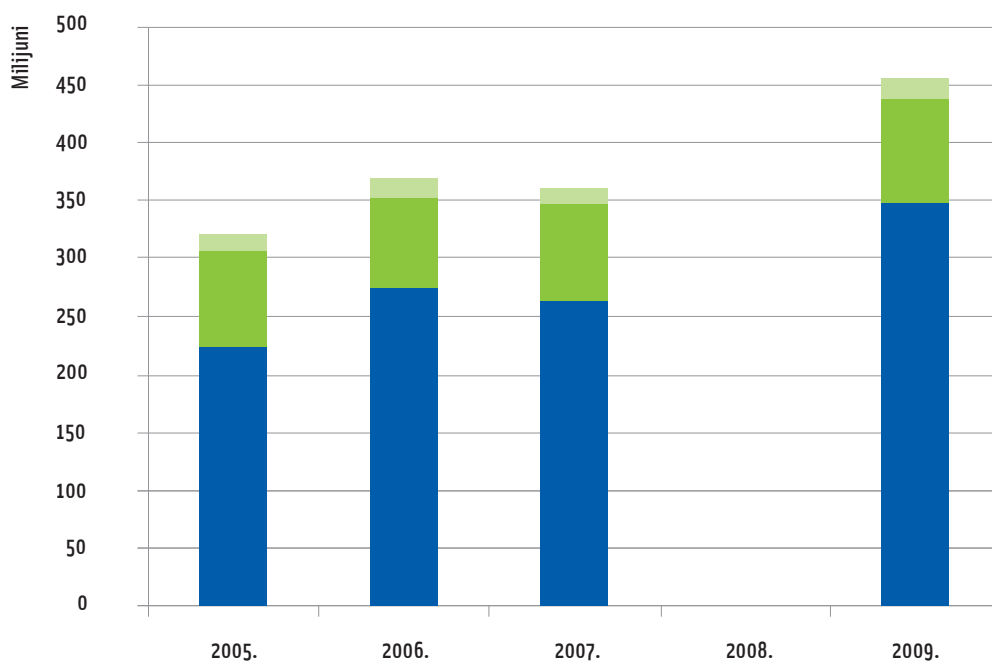
Izvor: upitnik istraživanja ACCESS.

4. Sveučilište u Rijeci

Sveučilište u Rijeci osnovano je 1973. godine. Sastoji se od deset fakulteta (koje čine Akademija primijenjenih umjetnosti, Ekonomski fakultet, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Filozofski fakultet, Građevinski fakultet, Medicinski fakultet, Pomorski fakultet, Pravni fakultet, Tehnički fakultet i Učiteljski fakultet) i četiri sveučilišna odjela (koje čine Odjel za biotehnologiju, Odjel za fiziku, Odjel za informatiku i Odjel za matematiku). U akademskoj godini 2009./2010. na Sveučilištu je studiralo 19.213 studenata, što je 6% više negoli prije pet godina. Ukupan broj nastavnika zaposlenih na temelju ugovora o radu je 798 (omjer broja nastavnika i studenata iznosi 1:17), uz 412 zaposlenika u administrativnim poslovima.

Prihodi u proteklih pet godina (HRK)²⁴

Izvor: upitnik istraživanja ACCESS.

- Državni proračun
- Vlastiti prihodi
- Drugi izvori (županija, grad, donacije, međunarodne potpore, prihod od financijskog kapitala)

²⁴ Podaci za 2008. godinu nisu prikazani u grafu jer uključuju iznos uložen u razvoj kampusa koji nije konkretno naveden te stoga bitno iskrivljuje kretanja. Precizan iznos sredstava uloženi u razvoj kampusa 2009. godine bio je naveden u upitniku te je stoga isključen iz navedenog prikaza.

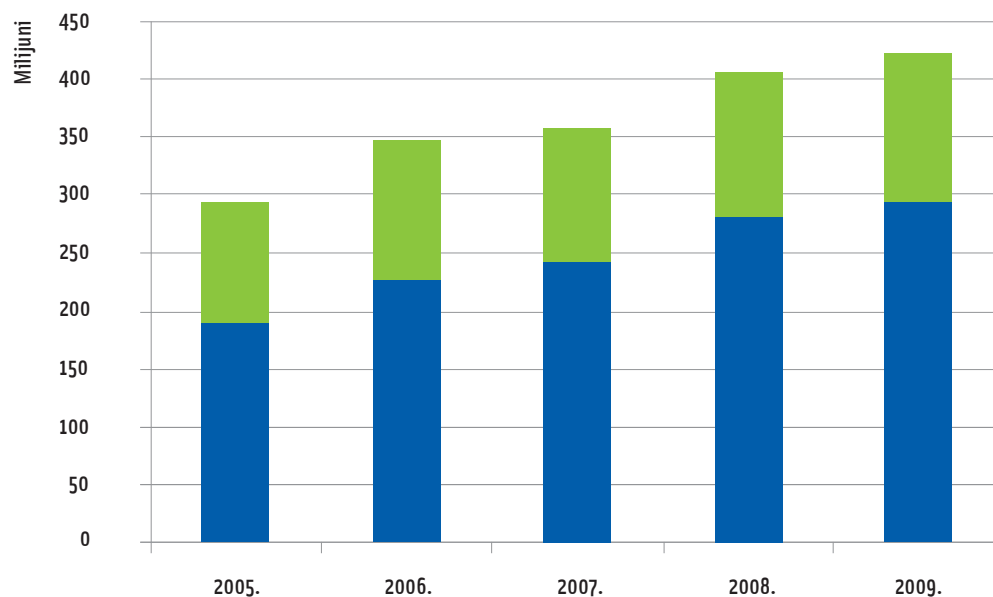

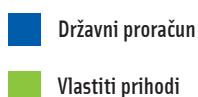
5. Sveučilište u Splitu

Sveučilište u Splitu službeno je osnovano 1974. godine. U proteklih se 30 godina proširio te se danas sastoji od deset fakulteta (koje čine Ekonomski fakultet, Fakultet elektrotehnike, strojarstva i brodogradnje, Fakultet građevinarstva, arhitekture i geodezije, Filozofski fakultet, Katolički bogoslovni fakultet, Kemijsko-tehnološki fakultet, Kineziološki fakultet, Medicinski fakultet, Pravni fakultet, Pomorski fakultet i Prirodoslovno-matematički fakultet), Umjetničke akademije, dva sveučilišna centra i dva sveučilišna odjela, kao i nekolicine instituta i istraživačkih jedinica. U akademskoj godini 2009./2010. na Sveučilištu je studiralo ukupno 23.350 studenata, što je 9,1% više negoli prije pet godina. Ukupni broj nastavnika zaposlenih na temelju ugovora o radu je 1.091 (omjer broja nastavnika i studenata iznosi 1:15), uz 513 zaposlenika u administrativnim poslovima.

Prihodi u proteklih pet godina - bez sredstava iz zajmova (HRK)

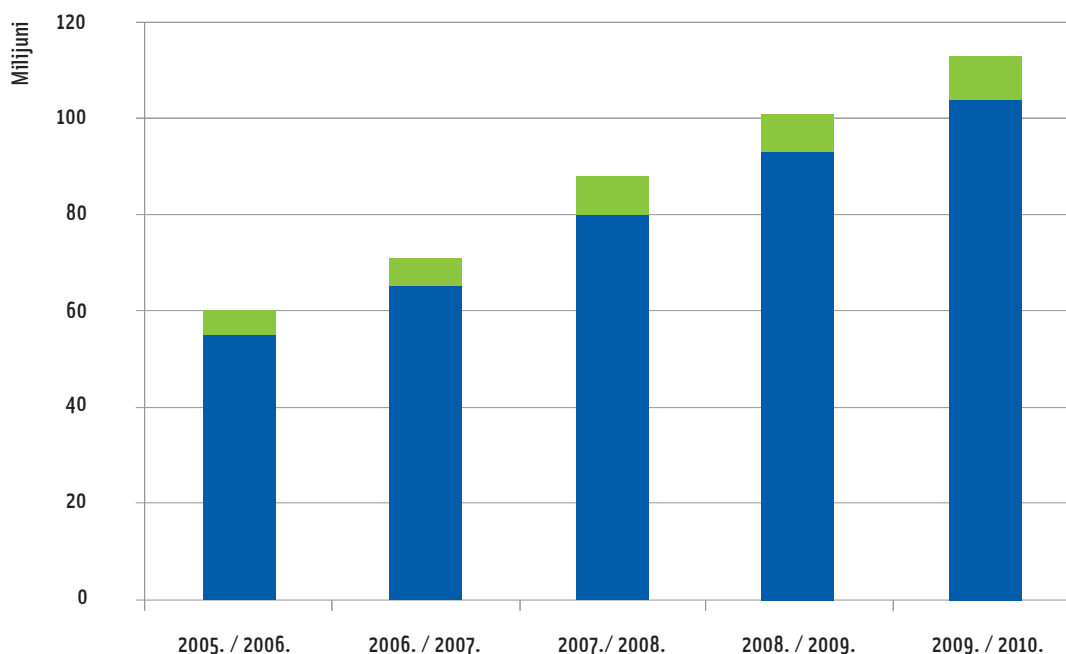
Izvor: upitnik istraživanja ACCESS.

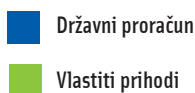
6. Sveučilište u Zadru

Sveučilište u Zadru osnovano je 2003. godine kao potpuno integrirano sveučilište. Sastoji se od 24 akademske sastavnice koje čine: Odjel za anglistiku, Odjel za arheologiju, Odjel za ekologiju, agronomiju i akvakulturu, Odjel za ekonomiju, Odjel za etnologiju i kulturnu antropologiju, Odjel za filozofiju, Odjel za francuske i iberoromanske studije, Odjel za geografiju, Odjel za germanistiku, Odjel za informacijske znanosti, Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja, Odjel za klasičnu filologiju, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Odjel za lingvistiku, Odjel za nastavničke studije u Gospiću, Odjel za pedagogiju, Odjel za povijest, Odjel za povijest umjetnosti, Odjel za psihologiju, Odjel za sociologiju, Odjel za talijanistiku, Odjel za turizam i komunikacijske znanosti, Pomorski odjel. U akademskoj godini 2009./2010. na Sveučilištu je studiralo ukupno 5.179 studenata, što je 18% više negoli prije pet godina. Ukupan broj nastavnika zaposlenih na temelju ugovora o radu je 358 (omjer broja nastavnika i studenata iznosi 1:11), uz 107,5 stalno zaposlenih u administrativnim poslovima.

Prihodi u proteklih pet godina (HRK)

Izvor: upitnik istraživanja ACCESS.

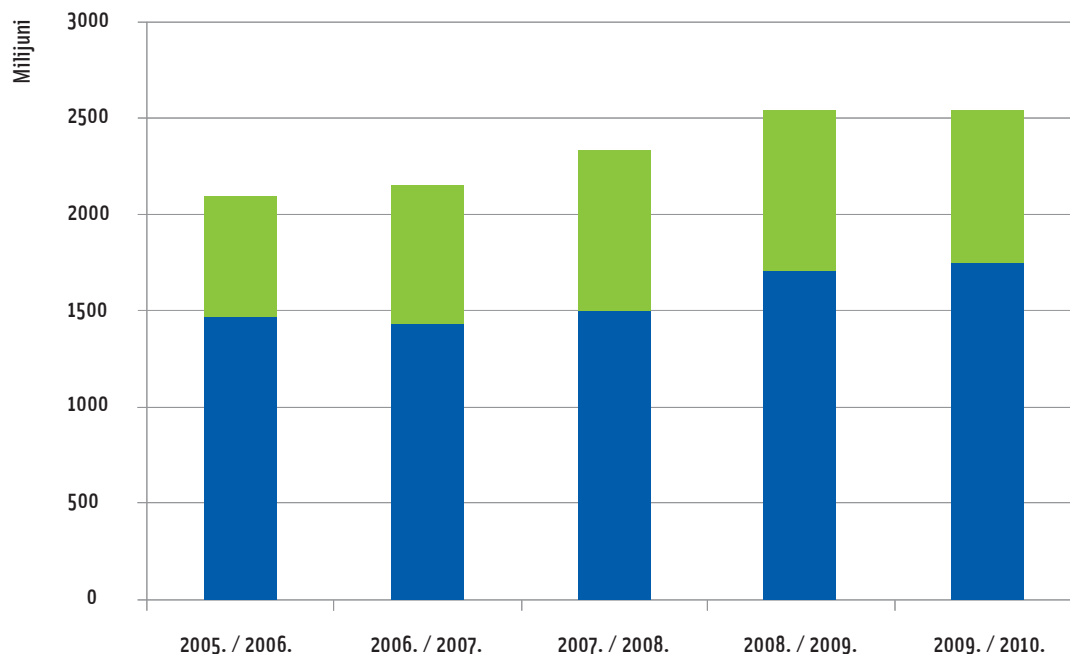

7. Sveučilište u Zagrebu

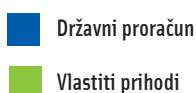
Sveučilište u Zagrebu je najstarije i najveće hrvatsko sveučilište koje ima velikih teškoća s integracijom. Sastoji se od 29 fakulteta (koje čine Agronomski fakultet, Arhitektonski fakultet, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Ekonomski fakultet, Fakultet elektrotehnike i računarstva, Fakultet kemijskog inženjerstva i tehnologije, Fakultet organizacije i informatike, Fakultet političkih znanosti, Fakultet prometnih znanosti, Fakultet strojarstva i brodogradnje, Farmaceutsko-biokemijski fakultet, Filozofski fakultet, Geodetski fakultet, Geotehnički fakultet, Građevinski fakultet, Grafički fakultet, Katolički bogoslovni fakultet, Kineziološki fakultet, Medicinski fakultet, Metalurški fakultet, Pravni fakultet, Prehrambeno-biotehnološki fakultet, Prirodoslovno-matematički fakultet, Rudarsko-geološko-naftni fakultet, Stomatološki fakultet, Šumarski fakultet, Tekstilno-tehnološki fakultet, Učiteljski fakultet i Veterinarski fakultet), tri akademije (Akademije dramske umjetnosti, Akademije likovnih umjetnosti i Muzičke akademije) te sveučilišnog centra Hrvatski studiji.

Prema službenim internetskim stranicama Sveučilišta (<http://www.unizg.hr/homepage/>), na Sveučilištu u Zagrebu studira preko 50.000 studenata na preddiplomskim i diplomskim programima, uz naveden broj izvanrednih studenata. Sveučilište također doprinosi s 50% ukupnih istraživanja Republike Hrvatske.

Prihodi u proteklih pet godina (HRK)

Izvor: upitnik istraživanja ACCESS.

C. Rječnik termina

Iako je većina korištene terminologije usklađena s relevantnim naslovima nacionalne i međunarodne stručne literature te poznata dionicima u visokom obrazovanju, smatramo kako bi sljedeće napomene i definicije pojedinih izraza mogle biti od koristi u čitanju ovog izvješća:

Financiranje visokog obrazovanja: ovaj će se termin odnositi isključivo na financiranje troškova nastavnih aktivnosti na visokim učilištima, a ne na financiranje institucionalnih istraživačkih aktivnosti, kapitalnih ulaganja itd., niti na financiranje usmjereno na studente u smislu stipendija, subvencija i drugih oblika financijske pomoći. Ukoliko se neki dio teksta odnosi na ove kategorije financiranja visokih učilišta, to će biti jasno naznačeno.

Dodatna napomena vezana uz terminologiju na engleskom jeziku: pojedini autori terminološki razlikuju javno financiranje visokog obrazovanja (eng. *higher education funding*) od svih drugih vrsta prihoda u visokom obrazovanju (eng. *higher education financing*). U engleskoj se verziji ove publikacije izraz „higher education funding“ odnosi na oba izvora financiranja.

Sveučilišta: ovaj će se termin u cijelom izvješću odnositi isključivo na javna sveučilišta, osim ako u tekstu nije drugačije naznačeno.

Stručno visoko obrazovanje: u binarnim sustavima visokog obrazovanja, ovaj se termin odnosi na dio sustava koji izvodi studijske programe koji su više usmjereni na obrazovanje u struci naspram teorijskih, akademskih studijskih programa koji se izvode na tradicionalnim istraživačkim sveučilištima. U engleskom jeziku odgovara terminu „professional higher education“ (kojega koristi Europsko udruženje institucija u visokom obrazovanju [European Association of Institutions in Higher Education, EURASHE]), koji se pak razlikuje od termina „vocational higher education“ ili „non-university higher education“.

Model inkrementalnog ili povijesnog financiranja (eng. *incremental/historical funding*): termin „inkrementalno financiranje“ odnosi se na sustav financiranja u kojemu središnju ulogu igraju prethodne alokacije sredstava visokim učilištima (otud i izraz „povijesne alokacije“ ili „povijesno financiranje“), a manje su izmjene moguće na temelju povećanja broja studenata, zaposlenih itd.

Model cjelovitog financiranja i model proračuna popisa troškova (eng. *lump-sum funding; line-item funding*): cjelovito financiranje predstavlja metodu alociranja državnih sredstava visokim učilištima na način koji im omogućava autonomiju u internoj raspodjeli sredstava prema vlastitim prioritetima. Za razliku od ovog modela, financiranje putem popisa troškova predstavlja oblik javnog financiranja koje od visokih učilišta iziskuje da se pridržavaju predodređenih proračuna i ne ostavlja prostora za internu preraspodjelu sredstava.

Vlastiti prihodi i prihodi od trećih strana: u ovom se izvješću termin „vlastiti prihodi“ odnosi na sve prihode visokih učilišta koji ne dolaze iz javnog proračuna - uključivši prihode od školarina, administrativnih naknada, razvojnih projekata, usluga, donacija itd. Prihodi od trećih strana su pak potkategorija u sklopu „vlastitih prihoda“ koja se odnosi na sve izvore financiranja koji ne dolaze iz javnih sredstava niti od studentskih školarina ili administrativnih naknada.

D. Projekt „ACCESS“

Ova je studija provedena u sklopu međunarodnog projekta „Prema pravednom i transparentnom pristupu visokom obrazovanju u Hrvatskoj (ACCESS), koji financira Europska komisija kroz program TEMPUS.

Osnovni podaci o projektu

Naziv: *Towards Equitable and Transparent Access to Higher Education in Croatia* - ACCESS (Prema pravednom i transparentnom pristupu visokom obrazovanju u Hrvatskoj)

Broj projekta: 158745-TEMPUS-1-2009-1-DE-TEMPUS-SMGR

Voditelj projekta: *Technische Universität Dresden*, Njemačka

Nacionalni koordinator: Institut za razvoj obrazovanja

Trajanje projekta: 15. siječnja 2010. - 15. siječnja 2013.

Internetska stranica projekta: www.tempus-access.info

Sažetak projekta

Cilj projekta: Pridonijeti osiguranju pravednog i transparentnog pristupa visokom obrazovanju u Hrvatskoj uklanjanjem financijskih prepreka putem prikupljanja potrebnih podataka te stvaranja kapaciteta za izradu politike financiranja visokog obrazovanja.

Podciljevi:

- Prikupiti podatke o socioekonomskom statusu studenata u Hrvatskoj te o modelima financiranja visokog obrazovanja i studentskih potpora u Hrvatskoj i iz zemalja EU, kako bi se procijenila učinkovitost postojećih politika u Hrvatskoj te kako bi se stvorio temelj za njihova poboljšanja.
- Stvoriti okvir koji će unaprijediti socijalnu dimenziju i transparentnost financiranja visokog obrazovanja i studentskih potpora u Hrvatskoj te koji može biti pretočen u izmjene i dopune zakona i propisa.
- Pokrenuti Nacionalnu koordinacijsku skupinu koji će provoditi i pratiti ispunjavanje mjera za pravedan i transparentan pristup visokom obrazovanju.

Očekivani rezultati: konkretan prijedlog načina na koji sustav financiranja visokog obrazovanja i studentskih potpora u Hrvatskoj može promicati osiguranje jednakih mogućnosti u visokom obrazovanju koji će se temeljiti na dokazivim činjenicama (eng. evidence-based policy making), koji se može pretočiti u konkretne izmjene i dopune zakona i propisa te koji provode obučeni zaposlenici i koji nadzire Nacionalna koordinacijska skupina.

Projektni konzorcij

Hrvatski partneri:

- Agencija za znanost i visoko obrazovanje
- Hrvatski studentski zbor
- Institut za društvena istraživanja - Centar za istraživanje i razvoj obrazovanja

- Institut za javne financije
- Institut za razvoj obrazovanja
- Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa
- Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
- Sveučilište u Dubrovniku
- Sveučilište u Rijeci
- Sveučilište u Splitu
- Sveučilište u Zadru
- Sveučilište u Zagrebu
- Udruga za razvoj visokog školstva Universitas
- Vijeće veleučilišta i visokih škola

Međunarodni partneri:

- *Centre for Higher Education Policy Studies (CHEPS)* (Nizozemska)
- Sveučilište Corvinus u Budimpešti (Mađarska)
- *CSN – Swedish Board for Study Support* (Švedska)
- Tehnološko sveučilište u Dresdenu (*Technische Universität Dresden*, Njemačka)
- Međunarodni fakultet za društvene i poslovne studije u Celju (Slovenija)
- Sveučilište Karl-Franzens u Grazu (Austrija)
- Sveučilište Mälardalen (Švedska)
- Ministarstvo visokog obrazovanja, znanosti i tehnologije (Slovenija)

Institut za razvoj obrazovanja
Preradovićeva 33
HR - 10000 Zagreb
t: +385 1 4555 151 / +385 1 4817 195
f: +385 1 4555 150
e-mail: iro@iro.hr
www.iro.hr

ISBN 978-953-95614-5-9

